

Handelingen van het
GENOOTSCHAP VOOR GESCHIEDENIS
GESTICHT ONDER DE BENAMING
SOCIÉTÉ D'ÉMULATION
TE BRUGGE

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE
VAN GESCHIEDENIS EN OUDHEDEN
VAN VLAANDEREN

DEEL XCII VAN DE VERZAMELING

JAAR 1955

Aflevering 3-4

BRUGGE
"DE TEMPEL"

1955

Genootschap voor Geschiedenis

“ Société d'Émulation ”

Secretariaat : Komvest 22, Brugge.

Redactie : Sint-Gilliskerkstraat 10, Brugge.

Postcheckrekening : Société d'Émulation Brugge, nr 107939.

Abonnement op de « Handelingen » : 150 fr. per jaar.

INHOUD

BIJDRAGEN

BIJDRAGEN

- L. VAN ACKER, De oorsprong der Westvlaamse
pattellandskapelanijen in de aangiften van 1787. 97-110
- J. DE SMET, Ephemeriden uit het Kabinet van de
twee eerste Belgische Gouverneurs van West-
Vlaanderen, 1830-1854 111-139

OORKONDEN EN MEDEDELINGEN

- D. DALLE, Pachten en bevolkingsgroepen te Veurne
in 1701 140-149
- N. HUYGHEBAERT, De bibliotheek van de oude
St-Andries-abdij 150-160

BOEKBESPREKING

- A. DESPRECHINS, Lièven Bauwens et sa famille
(H. Coppejans-Desmedt) 161-163
- D. DENYS, Het Roeselaars Volksleven (J. De Smet) 163-166
- KRONIEK 167-170
- BOEKENSCHOUW 171-198
- NIEUWE LEDEN 199

De oorsprong der Westvlaamse plattelandskapelanijen in de aangiften van 1787

Door de edikten van 22 en 27 Mei 1786 en 4 en 20 Januari 1787 werd aan de geestelijkheid de verplichting opgelegd haar beneficiés en inkomsten van kerkelijke oorsprong aan te geven. Bijna alle aangiften, eigenhandig geschreven door pastoors en kapelanen, zijn bewaard op het Algemeen Rijksarchief te Brussel (1).

Onder meer dan één oogpunt zijn deze stukken belangwekkend; ze geven ons een juiste raming van de waarde van het beneficie, ze geven de juiste namen van de collateurs, enz. Maar vooral zijn deze aangiften interessant omdat er in moest geantwoord worden op volgende vragen: wie is de stichter van uw beneficie, wanneer gebeurde dit, waar berust de stichtingsakte. De bemoeizucht van de keizer-koster ging werkelijk zo ver dat hij op deze vragen een antwoord verwachtte, dat eigenlijk in de meeste gevallen een historische ontdekkingstocht van belang zou gevergd hebben om er een voldoende antwoord aan te geven, ook in 1787, toen men blijkbaar nog over sommige, thans verloren geraakte documenten beschikte. De meeste declaranten maken er zich voor deze vraag dan ook gemakkelijk van af met het antwoord « néant » of „naer neerstighlyck ondersoeck heeft den declarant niet en connen vinden van dierghelycke acten”!

Toch waren er ook speurders en zoekers die de zaak ernstig namen en met verrassende antwoorden voor de

(1) *Chambre des Comptes*, nrs. 46.820-46.850.

dag kwamen, geput uit soms nu verdwenen archivalia. De samenvatting laten we hier volgen. Alhoewel ook de opgaven voor de stedelijke beneficijs bewaard bleven, namen we opzettelijk deze van de gewone plattelandskapelanijen, omdat er over deze landelijke instellingen meestal minder archief werd bewaard en deze details nopens de oorsprong dus dubbel kostelijk zijn. We geven ze in alfabetische orde. Vermelden we ten slotte dat van sommige, zeker toentertijde bestaande kapelanijen, zoals bvb. de Sint Quirinuskapelanij te Hooglede, geen aangiften aanwezig zijn. Wellicht geraakte de aangifte — als ze wel ooit gedaan werd! — nooit te Brussel of ging naderhand verloren. We vermelden niet die kapelanijen waarvan de aangiften absoluut niets bevatten wat wijst op de oorsprong, en dus voor ons onderzoek zonder belang zijn.

Van de Onze-Lieve-Vrouwekapelanij te *Ardoois* getuigt de kapelaan, Ignaas-Ludovicus van Coquelaere, pastoor van de tweede portie van Sint-Salvators te Brugge, dat hij in het bisdom te Brugge „heeft gezien den act van approbatie, waerbij dese fundatie is goedgekeurt in 1369 door Philippus bisschop van Doornijck. De fondateurs zijn eenighe godvruchtighe menschen geweest op de prochie van Hardoijs ... welckers naemen mij onbekent zijn” (2).

Te *Beerst* waren verschillende „pieuse fondatien” van hoge ouderdom. „Midts het pastoreel huys ende de kercke in de jaren 1500 ... hebben afgebrant” was de oorsprong van de kapelanijen in de kerk onbekend. Het waren de volgende vier: de kapelanijen van Sint-Niklaas, die van O. L. Vrouw d’oude, alias Onze-Lieve-Vrouwe-Reeze, die van O. L. Vrouw de jonge „ook in Beerst” en de kapelanij van O. L. Vrouw „van den hove alias

(2) Onbekend aan *P. Allossery*, *Ardoois meest onder kerkelijk oogpunt*, — *Ann. de la Soc. d’Emulation*, 1938, p. 54. — van Coquelaere was de zoon van de *Ardoois* griffier, Jan Baptist van Coquelaere.

ter Waere". Enkele andere fondaties werden gesticht door Jo^r Jacques Wijns de jonghe en Jo^e Marie sijn wijf, alsook door Jo^r Jan vander Beerst de jonghe en Jo^e Anastasia van Lichtervelde, o. m. het middagmaal voor de kerkbedienden op derde kruisdag.

Heer ende meester Antonius Procopius de Smet, priester te Harelbeke, bezat de kapelanij van Sint-Jan Baptist te *Beveren-bij-Harelbeke*. De stichter was „den graeve de Ghistelle anno 1452". De titel „is geregistreert onder het bisdom van Doornyk".

Te *Beveren-bij-Roeselare* bestond het beneficie van O. L. Vrouw „van immemoriale tijden". De beneficiant, pastoor M. de Neckere, verklaarde „een instrument van daten 1722" te bezitten.

Joseph van Sieleghem, kapelaan der Kathedraal te Brugge, verklaarde dat de Sint-Joriskapelanij te *Blankenberge* gesticht werd door zekere „Beverluys", maar hij kon geen enkele titel aanwijzen. « L'abbé Derleyn, professeur de cinquième au collège thérésien à Bruxelles » die de Sint-Jacobskapelanij hield, kon meer bijzonderheden aangeven. Zijn stichting dateerde van 1325 en werd gegeven door « Jean de Smit et Marguerite son épouse ». « Le titre est gardé dans les archives de la cathédrale de Bruges, comme il croit ». Het „beneficie van Scherphoudt" te Blankenberge was in 1787 in handen van de pastoor van Blankenberge.

Het „beneficie" te *Bulskamp* was „gefondeert ten jaere 1624 door jonckheer Jan de Cant ende Jouffrouwe Jenne de Cortewille".

François Corneel vander Helst, onderpastoor te Hulste, kapelaan van „O. L. Vr. ten Ruste in een capelle binnen de prochie van *Deerlijck*", kende de naam niet van de fondateur, maar wist voor zeker dat de fondatietitel „met jaer en dagh" bewaard werd in het bisdom te Doornik, alsook waarschijnlijk bij de patroon, Eugenius Jos. Dupuich de Bouclier, heer van Mesplan, te Rijsel.

Ursmar du Monceau, « clerq tonsuré en la ville de Tournai, étudiant en poésie au collège du chapitre », was, zijn jeugdige leeftijd ten spijt, kapelaan van O. L. Vrouw te *Dentergem*. Wat de oorsprong van zijn beneficie betrof : « on en fait la recherche »...

Ook te *Dudzele* ⁽³⁾ waren alle kapelanijen in handen van franssprekende geestelijken. De kapelanij „van de zielen” in de kerk te Dudzele behoorde aan Bruno Jos. Vitas, kapelaan te Rijsel. De fondateur was „mher Jean de Ghistelles, heere van Dudzeele, etc., miles, ende vrouw Jacqueline de Craon zijne geselne”. De akte zou „volgens eene note gehouden bij de ontfangers ... berusten ... in de archiven van het bisdom van Doornijk in den 3n boeck van fondatien folio 6-9... ten jaere 1417”. O. L. Vrouw in de kerk behoorde aan Pierre Jean Haccart « chapelain d’hautes formes de la cathédrale de Tournay »; het Sint-Antoniusbeneficie en de kapelanij van Sint Joris en Eutropius waren aan François Alexander Henri Longueville, « domicilié à Tournay, actuellement en théologie à Louvain”; het Sint-Leonardusaltaar aan Pierre Bochart « pbr., demeurant à Celles (Hainaut)”. Deze laatste waagt zich aan de onderstelling dat zijn fondatie „schijnt anterieur te zijn aen de XIIIe eeuw”.

De „fondatie” te *Eernegem*, in het bezit van Pieter Bousson, Kapelaan van Sint-Donaas te Brugge, alsook de O. L. Vrouwekapelanij aldaar, in handen van de pastoor, werden gesticht door „mr. Pieter van Eernegem, geseyt Louis, rudder, raedt shertoghe van Bourgouigne, erfachtigh controleur van Vlaenderen”, maar de titels waren onvindbaar.

„Den actuelen beneficiant” der geunieerde O. L. Vrouw- en Sint-Pietersaltaren te *Elverdinge* bezat een „copie autentique van de fondatie van O. L. Vr. uyt

(3) Zie ook onder Zedelgem een fondatie van Dudzele.

welcke blijkt dat deze fondatie gedaen is op den 24sten Octobre in het jaer ... 1374" door Louis van Lichtervelde heer van Koolskamp (4).

Het O. L. Vrouwaltaar te *Esen* werd gesticht door „Michiel Guls ende zijne huysvrouwe Elisabeth"; de akte dateert „van den jaere 1339 den 5 7bre ende wort bewaert in de archiven van het capittel der Cathedrale van St. Donaes te Brugghe". Deze nauwkeurige inlichtingen komen van de kapelaan, Pieter Frederic Kleemajjer, kapelaan van het H. Bloed te Brugge. Daar de collateur het kapittel van St. Donaas was, is Kleemajjer dus goed geplaatst om de juiste inlichtingen te verschaffen.

Te *Gijverinkhove* was de toestand ingewikkeld. Van „de castraele cappelle van St. Eloij op Beveren bij Gijverinchove" kon de kapelaan de naam van de fondateur niet achterhalen. Nochtans wist hij dat de wettelijk gecollationeerde kopie van de titel in de kapel te Gijverinkhove berustte, dat het origineel zich bevond in de secretarie van het bisdom te Ieper, en dat dit gedateerd was 26 October 1676, door het bisdom geconfirmeerd 10 April 1677. Hij voegt er aan toe : „Franciscus vanden Broucke heeft als heere van Sint Eloij in 't jaer 1676 de castraele cappelle van St-Eloij staende op de prochie van Beveren geheel dichte aen de limiten van Gijverinchove met approbatie van 't bisdom Ipre, sede vacante, geannexeert aen de cappelle van de prochie van Gijverinchove opdat den cappellaen soude beter kunnen substitueren en sielsorge soude helpen draegen".

Te *Heestert* was het O. L. Vrouwaltaar aan B. J. Danis, « prêtre domicilié à Tournay ». Dit was niet te verwonderen, want het patronaat behoorde aan de Kathedraal te Doornik.

(4) Onbekend aan P. en C. *Tamboryn, Geschiedenis van Elverdinghe* (Brugge, 1929). Later waren er nog van Lichtervelde's heer van Elverdinge.

Het beneficie van Sint-Eutropius te *Heule* was in het bezit van Ignaas Joseph van Beveren, kanunnik te Soignies. Deze had opzoekingen laten doen in het kapittelarchief te Rijsel, vermits het Sint-Pieterskapittel patroon van zijn beneficie was. Naar het scheen was de stichter « un nommé Willamus de Grijsperre. Rifelars de St. Sechin, seigneur de Staele (?), confirma cette fondation par lettres du mois d'octobre 1325 ».

De kapelanij van het H. Kruis te *Hooglede* behoorde aan Frans Mijs, „canoninck en hebdomodarius van Meerbeke bij Ninove” (5).

De „cappelle binnen de prochie van *Izenberge*” was gesticht door „dheer ende meester Judocus Reyphins”. Een titel van 3 April 1672 berustte bij Benoit Reyphins, burgemeester van Poperinge, die in 1787 bij de aangifte, „patroon der cappelle ofte fondatie” was (6).

Voor *Kemmel* is de aangifte wat uitzonderlijk, want ze bestaat alleen uit een geschreven schuldbekentenis van de Navigheer de Kemmel, ten voordele van „de castraele cappelle van Kemmel” ten bedrage van 50 p. gr. Wellicht betrof het hier een kasteelkapel waar 's Zondags werd mis gelezen.

De O. L. Vrouwekapelanij in de kerk te *Koolskamp* kan evenzo haar ontstaan hebben gehad, want de aangifte betitelt ze als „gefondeert in het casteel van Coolskamp”. In 1787 was dit kasteel al lang verdwenen. De beneficent was Frans Mijs van Meerbeke bij Ninove, die ook te Hooglede een kapelanij bezat (zie hoger).

Het O. L. Vrouwaltaar te *Kortemark* was gefondeert door „Jan de Coutere, ende daernaer geaugmenteert bij

(5) D. De Laey, *Geschiedkundige aantekeningen over Hooglede* (Roeselare, 1902), p. 53, schijnt Mijs te rekenen onder de residerende kapelanen.

(6) De kapelanij dateert echter van 1656; L. Ceysens, *Enkele stukken en nota's over O. L. Vrouw van Barmhartigheid te Izenberge*. Ann. de la Soc. d'Emulation, 1932, pp. 139-168.

Danckaert en Jan van Ougierlande, ghebroeders, en mijn heere van Ougierlande, rudder, sone van den voorseiden Danckaert, ende geaugmenteert bij heer Jan Turrque, waervan eene oude fondatie van den jaere 1459 is berustende in den com van de kercke- ende dischgoederen der prochie van Cortemarck". De eerste fondatie moet dus merkelyk hoger opklimmen dan 1459, en wel rond 1400 of nog veel vroeger, want Danckaert van Ougierlande was baljuw van Gent in de jaren 1389-1411 (7) en hij „augmenteerde" maar een reeds bestaande stichting, die wellicht uit de 14^e eeuw dateerde (8). Bij de aangifte in 1787 was Jacob de Bie, pastoor te Kachtem, de bezitter (9).

De kapel van Sint-Jans-Steene te *Krombeke* kon bogen op een even verwarde toestand. Ze was een stichting van „het huys van Hornes, als heeren van Staevele ende Crombeke". Dit was dus denkelijk na 1530, daar de eerste de Hornes pas dan door huwelyk Stavele en Krombeke verwierf (10). Het „recht van patronaat ende collatie" behoorde aan de heerlijkheid toen deze, in 1787 een goede 50 jaar geleden, „te coope gevallen is aen Jo^r vander Straeten, woonende tot Gendt" wellicht in het jaar 1719 (11). Daar kon men waarschijnlijk ook de oorspronkelijke akte weervinden. De bezitter in 1787

(7) H. Nowé, *Les baillis comtaux de Flandre* (Brussel, 1929), pp. 91, 85, 380.

(8) M. Verhaeghe, *Uit het verleden van Kortemark* (Brugge, 1953), pp. 135-138, geeft Jan van Grijsperre, heer van Ougierlande, en zijn vrouw, aan als stichters in 1459. Jan van Grijsperre was in 1459 wel heer van Ougierlande, maar in 1459 was de fondatie al lang gesticht; dat het hier wel over de van Ougierlande's en niet de van Grijsperre's gaat, blijkt uit de akte van 1408 bij L. Gilliodts-van Severen, *Coutume de Winendaele* (Brussel, 1893), pp. 53 (nota) en 335-336.

(9) M. Verhaeghe, *a. w.*, p. 170. Een de Bie was onderpastoor te Kortemark 1771-1776.

(10) L. Gilliodts-van Severen, *Coutume de la ville et châ. de Furnes*, dl. IV (Brussel 1897), p. 59.

(11) A. w., p. 282, geeft de verkoping van 1719 op.

was „heer ende mre Carolus Franc. Cardinael, priester tot Ipre”.

Van het „particulier beneficie eenighsins annex aen de pastorije” van *Kuurne* was de oorsprong onbekend, alhoewel pastoor J. Cardoen de moeite had gedaan om inlichtingen in te winnen bij de archivaris van het bisdom Doornik. De archivaris schreef hem dat hij niets had ontdekt „in de registers der beneficien”. Hij schreef verder dat „int jaer 1711 tgeseyde beneficie nog niet annex en was aen de pastorye van *Cuerne*”. Hij schrijft ook dat „den pastor van dien tijde de thiendeheffers aensprak om pastorele competentie te hebben, hem beklagende dat hij niet conde substitueren met de pastoreele thiende ende landen, en dat de thiendeheffers waarschijnlijk de landen en meeschen van dit beneficie sullen gelaeten hebben aen den pastor om hem te doen swijgen op het point van pastorele competentie”. Een „erfachtigh beneficie ofte patronaetschap” in de kerk te *Kuurne* werd gesticht op 25 Febr. 1679 door Pieter Louis Fingnet alias Pedro Castellanos, „voor sijn zusters Kynderen ende naercomelingen”. In 1787 was het in handen van Pieter Jos. de Cock, fs. Jacobi, priester te Kortrijk, die ook de fondatietitel bezat „als oudtsten erfachtighen hoir”.

Van de twee kapelnijen te *Langemark* kon men geen oorsprong meer aanwijzen. Beide waren in het bezit van niet residerende kapelananen : O. L. Vrouw aan Martinus de Somere, kapelaan te Strazele (Fr.-VI.) en Sint-Paulus aan Philip Jacob Neudt, pastoor te Leisele.

Te *Lauwe* deelde de griffier mede aan de kapelaan van O. L. Vrouw, Vincent Jac. Verhulst, onderpastoor te Izegem, dat de Raad van Vlaanderen in 1715 het beneficie had toegewezen „aen de wethouderen der prochie van Lauwe”. Titel en fondateur waren onbekend. Voor de Sint-Hubertuskapelanij wist Philip Dominique Codron, priester te Menen, te verklaren dat de titel van

zijn beneficie vroeger verkocht was geworden door de heren van Lauwe, die hem dan bezaten, en dat hij zo onmogelijk iets over de oorsprong kon weten.

Te *Leffinge* werd er blijkbaar meer zorg besteed aan titels. De fondatieakte van de kapelanij van O.L. Vrouw van de Rozenkrans en van het H. Kruis „rust in den coffer expresselick omme dierghelijcke papieren te bewaeren doene maeken, staende in de kercke van t' meergenoemde *Leffinghe*. Nota: dit bescheet sijnde geschreeven op parchemijn in seer oudt-letter ende midts den ouderdom daerop gecommen sijnde differente rasuren ende door het ployen de vernietinge van differente woorden, en is het niet wel meer leselick". De beide aangevers, Liv. Pattyn, pastoor, en Alexander Hollevoet, koster van *Leffinge*, wisten toch dat hun beneficie voortkwam van een „zekeren Ricquaert fs. Jacobus Boudeloots ende Cornelia zijn wettelick wijf", in datum van 24 Juli 1500.

De kapelanij te *Mariakerke* was misschien jonger. Ze werd gesticht door een zekere Jacob Lauwers fs. Petri. Ter pastorij berustte er „eene copie van den tytel van 17 maerte 1631, onderteekent bij laste van S. H. den bisschop van Brugge". Eveneens een „geauthentiqueerde copie op den 9 Junius 1639 door den notaris Verwarte" uit Brugge was in de pastorij.

Het „beneficie gefondeert in een cappelleken toegewijd aen den H. Akarius binnen *Moorslede*" is volgens de verklaring van onderpastoor Pieter Jos. Duthoy „soo anticq dat men nergens den naem van den fondateur kan ontdekken".

Alhoewel de kapelanij van Sint-Brigida te *Oostvoleteren* ook een afzonderlijke kapel buiten de kerk betrok, is men hier beter ingelicht door de tekst van „eenen sarc gematst in den meur binnen de cappelle", als volgt: „Hier licht begraeven heer Jan de la Broye; van deze cappelle was hij erfachtigh, broeders ende susters scame-

le ende moye weest sijn arme ziele gedachtigh, hij heeft een misse te weke bezet, dits waerachtigh met een de profundis by zijne levende lyve ende een lof van maria teeren de vyanden machtigh ende hevet aldus op sijn serc doen schryven omme dat in een memorie soude blyven om godts dienst te vermeerderen heeft hij dit gedaen door Christus passie en wonden vijf, bidt voor u overleden cappellaen. anno 1560". Maar kapelaan Car. Taintenier, de declarant, heeft de tekst van het graf-schrift verkeerd begrepen, want hij geeft Jan de la Broye op als fondateur ! (12).

Een model van onwetendheid was de aangifte van *Oudenburg*. De fondateur der Kapelanijen van het H. Kruis, Sint-Niklaas en het Noordhof was „door den ouden laps van tijde niet bekend" en „ door de revolutien van oorloghen ende brant, en weet men van geene titels als de possessie ende bezit" ...

Voor de twee gegroeppeerde kapelanijen te *Pittem* kunnen de bezitters daarentegen tamelijk nauwkeurig de omstandigheden der stichting aanwijzen. De ene groep, bevattend de beneficijs van O. L. Vrouw buiten het koor, Sint-Hilarius, Sint-Elooi en Sint-Catharina, in handen van onderpastoor Janssens, werd respectievelijk gesticht in 1358 door de heer van Pittem, in 1362 door Joannes de Lenseré en in 1361 door de confraters van het H. Kruis. De andere groep der Sint-Niklaas- en de Sint-Jansaltaren, behorend aan Philip Colens, priester te Ruiselede, werd gesticht, de eerste door „eenighe parochiaenen der prochie van Pitthem" in 1360, de andere „onbekent" (13).

(12) De stichting der kapel ligt veel vroeger, cf. *M. English, Vereering van Sinte Brigida in Westvlaanderen*, Biekorf, 1940, pp. 68-71, die ook de tekst van deze zerksteen weergeeft.

(13) *V. Arickx, Geschiedenis van Pittem* (Pittem, 1951), pp. 46-50, haalt deze en nog meer bijzonderheden aan. „Joannes de Lenserie" is Jan van Lensele, oud pastoor.

De declarant van „Notre Dame ten Poele onder Langhemarck”, eigenlijk *Poelkappelle*, moet de vragen niet goed verstaan hebben. Hij schrijft : „ghelijck de cappelle van Poele geen beneficie en is, soo is er geen beneficiant”, maar „de cappelle is belast met het ontlasten de fondatien gedaen door Janneken Carpentier, Winnocus, Jan en Ignaes Vulsteke”. Daarentegen legt hij een verklaring af voor het beneficie van „O. L. Vrouwe te Poelcappelle in de prochie van Langhemarck” (14). De aangever, Jan Baptist Descnap (15), vond de originele titel niet, maar denkt dat hij vernietigd werd „in den fatalen brandt van d’abdie van Vormezeele” (collateur).

Een oude stichting was het beneficie van „O.L. Vrouw en Sint-Niklaas te *Rekkem*, daterend van 10 October 1347, volgens een opgave uit een authentieke kopie van 1656, door de bezitter, Léopold Jos. Brassart, « prêtre du diocèse de Tournay, domicilié à Condé en Haynaut où il a été appellé et agréé pour enseigner les humanités aux enfants de chœur de la collégiale de la dite ville”. De fondateurs waren : « Jean de le Haye Breugers et Beyteers sa chere amie et compagne et Rogiers de le Dale, fondateurs et bienfaiteurs”.

De O. L. Vrouwekapelanij te *Reninge* werd, volgens het getuigenis van onderpastoor Jos. Emm. Schottey, gesticht door „wijlent heer ende mre Jan de Deckere, pastoor tot Reninghe op 29 September 1644”.

Te *Roesbrugge* was de fondatie „van eene wekelijksche misse in ’s Heeren cappelle in Roesbrugge, prochie van

(14) De „cappelle ten Poele” was al openbare bidplaats in de 16e eeuw, cf. *D. Lescouhier, Gesch. van het kerkelijk en godsd. leven in West-Vlaanderen* (Brugge, 1926), p. 45. Ze stond op het grondgebied van Langemark, maar was in 1787 een eigen instelling, want in de aangifte van Langemark is ze niet te vinden.

(15) „Ghebortigh van Rousbrugge in de prochie Haringhe, bisdom van Ipre, priester geworden ten jaere 1738, ende bezitter geworden van het beneficie ten jaere 1744, woonachtigh tot het selve Poelcappelle”. Wellicht deed hij parochiedienst te Poelkappelle?

Haringhe" ingesteld door „heer ende mre. François Destien, priester" bij akte van 22 October 1692, verleden voor notaris Seclers te Gent. De andere kapelanij te Roesbrugge was één der weinige dorpskapelanijen waarvan men de stichting op geloofwaardige gronden kon terugvoeren tot in de 13e eeuw. De kapelaan, Ignaas Jan Riquart, schrijft dat ze gefondeerd werd door „Guills. van Bethune ende sijne huysvrauwe Elisabeth van Rousbrugge". „Daer existeert enen tyttel van fondatie van de cappelle van Rousbrugge ... van den jaere 1220, dagh ..., wort bewaert bij den declarant als beneficant van het selve beneficie ofte fondatie".

Carolus Lud. de Carnin, kanunnik der kathedraal te Doornik, moest gegevens verstrekken over de kapelanij ter ere van de H. Drievuldigheid te *Slijps* bij Moorslede, waarvan het patronaat in handen was van zijn familie, de heren de Carnin te Staden. Hij „con nergens d'origine ontdekken", maar vermoedt terecht dat „het een der voorzaeten is van den actuelen heer baron van Slijps die het geseide beneficie gefondeert en de naerschreven goederen g'annexeerd heeft". In dit verband schrijft hij dat er in de kapel te Slijps nog drie oude grafstenen zijn „wanof den eenen is van sekeren Willem Slijp, overleden in het jaer 1414, de twee andere schijnen nog van veel ouder daete te zijn, midts de gravure t'eenemaal onleesbaer is".

De desservitor der pastorie van *Snaaskerke*, Pieter Beirens, beneficant der Sint-Jacobskapelanij, wist zo weinig te vertellen, dat hij zelfs „onbekent" moest schrijven naast de vraag wie het patronaat der kapelanij bezat!

Het O. L. Vrouwaltaar te *Varsenare* was in handen van Pieter Jos. Compagnion, kapelaan te Broekburg (Fr.-Vl.). Dit is niet verwonderlijk, daar de collatrice de abdis van Broekburg was. De abdis had hem medegedeeld dat de fondatietitel te Brugge „in de greffie of

in het bisdom" moest berusten, maar meer kon hij niet achterhalen.

De „capelanie van de prochie" van *Vinkem* dateerde van 7 Februari 1635 en werd gesticht door „Jacqueline de Cortewille, douariere van m'her Jan de la Tour, heere van Roushove".

De Sint-Niklaaskapelnij te *Westkapelle* was in 1787 in het bezit van Philip Dumon, pastoor van Mannekenvere, die tevens de gelukkige bezitter was van nog twee kapelanijen: die van het H. Kruis en van O. L. Vrouw, van Uthenem", beide te Oostkerke.

De kapelanij van O. L. Vrouw ter Biest te *Wevelgem*, was sinds de vernieling der kapel, in de kerk ondergebracht. Ze was zo oud dat de bezitter, Jan Philip Pardoën, kanunnik te Mesen, zelfs na een onderzoek te Doornik, geen nadere uitleg kon verstrekken.

De fondatie „van 26 messen t'sjaers aen O. L. Vrouw-altaar" te *Wingene* kwam „soo 't schijnt van Joannes de Schaepcoper, priester". Maar van de eigenlijke stichting wist pastoor Rog. Vynagie, kapelaan van O. L. Vrouw, niets af.

Moke, proost van het kapittel te Torhout, en Heunesse, kanunnik, gaven de stichting aan van „Sint Hubertus op het casteel van *Wijnendaele*". Ze „word gepresumeert gefondeert te sijn door Robertus Frisius in 't jaer 1071 alsdan grave van Vlaenderen ende heere van den casteele ende lande van Wijnendaele" (16). Natuurlijk konden ze geen titel aanwijzen. Onder de verplichtingen van dit beneficie worden vermeld: de H. Mis op Zon- en Heiligdagen „gereserveert de vier hooghdagen", op St.-Hubert, alsook „onderwijsinghe in christelijcke leeringe"

De „castrale capelle van *Zandvoorde*" werd gesticht door „m'her Max. Pierre de Velaere, heere van Zand-

(16) In 1071 was er nog geen sprake van „den lande van Wijnendaele" In 1256 was er op het kasteel reeds een kapelaan; cf. *L. Gilliodts-van Severen, Coutume de Winendaele* (Brussel, 1893) pp. 4, 315.

voorde, ende vrouwe Margriete Triest de Raveschot bij contract van den 16 July 1687 in handen van den collateur" (de heer van Zandvoorde, wonende te Brugge).

Onder de aangiften van *Zedelgem* bevindt zich de declaratie van Bernard Gillis, pastoor aldaar, van een beneficie, hem verplichtend tot 6 missen per week in de kerk te Dudzele, en gesticht door „Cornelius ende Pieter Urbaen". „Daer existeert eenen titel van de fondatie in het casteel van Oostkercke, maer den beneficiant en heeft nogh den titel nogh eenige bewijzen van het beneficie in handen, uytgenomen de collatie". De heer van Oostkerke was patroon ⁽¹⁷⁾.

Tenslotte vermelden we *Zuikerkerke*, waar het O. L. Vrouwaltaar een stichting was van Christiaan de Witte, maar waar er momenteel geen titularis was „ter causen het proces noch hangende ongedecideert".

L. VAN ACKER

⁽¹⁷⁾ Onbekend aan F. Ronse, *Geschiedenis van Zedelghem*.

Ephemeriden
uit het Kabinet van de twee
eerste Belgische Gouverneurs
van West-Vlaanderen
1830-1854

Onder de talrijke archivalia van de provincie West-Vlaanderen, die in 1925 op het Rijksarchief te Brugge werden gedeponeerd, bevindt zich, in de verzameling van de Derde Afdeling, een pak nr. 3194, dat als titel draagt : „Affaires diverses et confidentielles, 1828-1855”.

In dit pak worden talrijke brieven bewaard van confidentieel karakter, voortkomende van het Kabinet van de Gouverneur van West-Vlaanderen, en die ons een kijk geven op de zaken die, in deze jaren, door het Kabinet werden behandeld.

De meeste van deze stukken stammen uit de tijd dat graaf Felix de Mûelenaere gouverneur was. Deze immers bekleedde dit ambt van het begin van 1831 tot 12 Februari 1849. Hij werd opgevolgd door baron Adolphe de Vrière.

Felix de Mûelenaere werd geboren te Pittem op 9 Februari 1794 en overleed er op 5 Augustus 1862. Zijn ambtelijke loopbaan begon in 1822, wanneer hij tot procureur des Konings werd benoemd te Brugge. Van 1824 tot 1828 was hij lid van de Tweede Kamer van de Staten Generaal, en werd daarna niet meer herkozen, ten gevolge van de tussenkomenst van de Nederlandse gouverneur van West-Vlaanderen.

Na de omwenteling van September 1830, was hij een van de drie provinciale commissarissen, die door de Belgische regering aan het hoofd werden gesteld van West-Vlaanderen. De twee andere commissarissen waren Charles Herwyn en Isidore Julien. In het begin van 1831 werd de Mûelenaere tot gouverneur van West-Vlaanderen benoemd. Enkele maanden vroeger was hij verkozen tot lid van het Nationaal Congres. Hij maakte ook deel uit van de deputatie van het Congres, dat aan Leopold I de Belgische kroon ging aanbieden te Londen.

Op 24 Juli 1831 werd hij tot Minister van Buitenlandse Zaken benoemd, en bleef het 18 September 1832. Hij aanzag zijn aanstelling tot Minister als zijnde van tijdelijke aard. In West-Vlaanderen werd een waarnemende gouverneur aangesteld, namelijk Bernard van Severen, lid van de Gedeputeerde Staten. Op 12 November 1831 was de Mûelenaere benoemd tot Minister van State. Hij oefende nog tweemaal het ambt van Minister van Buitenlandse Zaken uit, namelijk van 4 Augustus 1834 tot 13 December 1836, en van 13 April tot 5 Augustus 1841. Gedurende zijn afwezigheid werd hij iedermaal vervangen door een tijdelijke gouverneur Charles Pecsteen de Lampreel, lid van de Bestendige Deputatie. In 1837 werd gouverneur de Mûelenaere door Paus Gregorius XVI tot Romeins graaf benoemd.

In 1847 was een liberaal Ministerie aan het bewind gekomen, en op 11 Februari 1849 nam gouverneur de Mûelenaere, die tot de katholieke opinie behoorde, ontslag. Enkele maanden later werd hij verkozen tot lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, en bleef het tot in 1861.

Baron Adolphe de Vrière werd geboren te Brugge op 9 April 1806, en overleed te Laken op 16 Juli 1885.

Hij was achtereenvolgens arrondissementscommissaris te Brugge, gezantschapsecretaris, zaakgelastigde, gouver-

neur van de provinciën Namen, Henegouwen en West-Vlaanderen, gevlmachtigde Minister, Minister van Buitenlandse Zaken en Volksvertegenwoordiger.

Hierachter volgt een overzicht van de meest interessante brieven uit het pak nr. 3194.

1. In September-October 1830 was er te Brugge grote werkeloosheid en armoede bij de arbeidende klasse. Om de mensen van de straat te houden en opstootjes te beletten, had het stadsbestuur honderden werklieden te werk gesteld aan het uitdiepen van de reien. Na enkele maanden was deze last te zwaar geworden voor de stadskas. Reeds vroeger had het stadsbestuur aangedrongen bij de gouverneur om in het Brugse zekere openbare werken te laten uitvoeren op kosten van de Staat, ten einde werk te bezorgen aan de armen. De gouverneur had daartoe van de Regering de nodige machtiging bekomen, en op 4 Januari 1831, liet de burgemeester van Brugge weten, dat honderden werklieden van de reien naar huis waren gezonden. Hij vroeg dat de gouverneur niet te lang zou wachten met de uitvoering van de beloofde werken ¹.

2. Op 7 Maart 1831 zond de Administrateur Général de la Sûreté Publique aan gouverneur de Mûelenaere twee aanklachten over Brugse inwoners, die hem te Brussel waren toegezonden. De gouverneur zond de stukken terug met zijn advies. Deze aanklachten waren ondertekend met een valse naam „P. du Bois”. Ze haalden geen preciese feiten aan, en schenen te stammen van een persoon die vroeger reeds door het gerecht werd veroordeeld, ten tijde dat de gouverneur nog Procureur des Konings was te Brugge. Op naamloze beschuldigingen mocht niet ingegaan worden. Indien

¹ L. RYELANDT, *La révolution de 1830 à Bruges*, in „Annales de la Société d'Émulation de Bruges”, 1905, bl. 243-301.

men zonder gegronde redenen openbare ambtenaren zou afstellen, zou het gezag van de administratie ondermijnd worden bij het volk.

Onder de beschuldigde personen, waarvan de naam niet in de brief voorkomt, bevonden zich Hollandsgezinden, maar zolang hun gedrag niet te wensen liet, kon tegen hen niet ingegrepen worden. De gouverneur voegde eraan toe : „Ces personnes-là, plus que toutes autres encore, ont le droit de jouir de leur pensée”.

3. In gevolge het decreet van het Nationaal Congres, dd. 5 Maart 1831, belast de gouverneur op 12 Maart de provinciale griffier te zorgen dat al zijn ambtenaren de nieuwe eed zouden afleggen. Deze eed luidde : „Je jure fidélité au Régent, obéissance à la Constitution et aux Lois du Peuple belge”. Wie binnen de maand de eed niet had afgelegd, werd aanzien als ontslagnemer.

4. Tegen de hoofdingenieur van de provincie, de Brock, was een aanklacht ingediend bij de Regering door een van zijn vroegere medewerkers, die uit zijn ambt ontslagen was. De klacht was door de Minister van Justitie aan de gouverneur medegedeeld.

Op 25 Maart 1831 liet deze weten dat de klacht ongegrond was en dat men de hoofdingenieur niet mocht afstellen. Deze kende grondig de waterwegen van de provincie en was nu vooral onmisbaar, omdat de Nederlanders ieder dag de grensstreek konden onder water te zetten.

5. In een brief van 28 Maart 1831 aan de voorzitter van het Rekenhof, die de tussenkomst van de gouverneur had gevraagd ten voordele van een ambtenaar van de belastingen, beloofde de Mûelenaere dit te doen, maar hij vroeg aan de voorzitter van het Rekenhof, dat de weddestaten van het personeel van de provincie, die naar Brussel waren opgestuurd, zo snel mogelijk zouden goedgekeurd worden, omdat er onder dit personeel veel vaders met een talrijk kroost waren.

6. Na de troonsbestijging van Koning Leopold I, was er onrust in sommige steden van het Land. In West-Vlaanderen bleef alles rustig, en op 2 Augustus, twee dagen voor de Nederlandse inval, liet de waarnemende gouverneur met veel voldoening weten aan de Administrateur de la Sûreté publique, dat zijn provincie rustig was gebleven. Slechts te Brugge waren er nu en dan tekens van onrust. In deze stad immers, bestond de helft van de bevolking uit armen „et s'est toujours fait remarquer par une déplorable propension au désordre et au pillage”.

7. Na de Belgische Omwenteling werden de Provinciale Staten, die nog verkozen waren onder het Nederlands bestuur, niet meer bijeengeroepen, uit oorzaak van de politieke toestand. De Belgische Regering zou eerst een nieuwe provinciewet doen stemmen. Daardoor waren de verslagen, die de gouverneur ieder jaar aan de Provinciale Staten voorlegde, komen te vervallen.

Op 15 October 1833 vroeg de Minister van Binnenlandse Zaken aan de gouverneur van West-Vlaanderen, in de kortst mogelijke tijd, het verslag over de toestand van de Provincie te willen opmaken, met daarbij de nodige voorstellen in het belang van West-Vlaanderen. Dit verslag, moest, na goedkeuring door de Gedeputeerde Staten, aan de Minister ter inzage voorgelegd worden. Voor het einde van het jaar moest het in druk verschijnen, om de bevolking in te lichten over het werk van het Provinciaal Bestuur.

De inlichtingen die niet bestemd waren voor het publiek, zouden samen met het verslag, in een vertrouwelijke brief naar de Minister gezonden worden.

Het groot verslag was gereed op 10 November 1833, en werd, na enkele kleine wijzigingen, door de Minister goedgekeurd.

Wij vinden er o.m. een samenvatting van de maatregelen genomen vanaf de maand Augustus 1831, om het

water uit de Belgisch-Nederlandse grensstreek af te leiden langs de vaart Brugge-Oostende, nadat de Nederlanders, met het doel de Belgische grensstreek onder water te zetten, de sluis van het Paswater binnen de stad Sluis gesloten hielden. Langs deze sluis werd het water van de grensstreek naar het Zwin afgevoerd, en verder naar de zee.

Over het onderwijs lezen wij dat in 1830-1833 West-Vlaanderen 27 gestichten telde voor middelbaar onderwijs, zowel voor meisjes als jongens. Het aantal leerlingen groeide aan van 1599 in 1830 tot 2.039 in 1833. Wat de lagere scholen betreft, de provincie telde er in 1832 : 589 met 43.601 leerlingen. De gouverneur drukte zijn spijt uit dat enkele gemeentebesturen, in hun begroting, de wedde van de onderwijzer hadden geschrapt.

De havenbeweging te Oostende was in 1832 : 972 binnengevaren schepen met een lading van 116.121 ton, tegen 501 schepen met 49.718 ton in 1827. In 1832 was het aantal uitvarende schepen 900 met een lading van 105.611 ton tegen 491 schepen met 44.966 ton in 1827.

Onder de gegevens over de nijverheid lezen we : „Une nouvelle branche d'agriculture vient d'être introduite sur plusieurs points de la province, c'est la culture en grand de la chicorée pour la fabrication du café de santé". Dit werd de koffie van de armen, en op veel plaatsen noemt men nu nog de gebrande cichorei „krotte". De gouverneur voorzag ook de naderende crisis in de lijnwaadnijverheid, waar de grondstoffen immer duurder gingen kosten, terwijl de verkoopprijs van het afgewerkte lijnwaad bijna onveranderd bleef.

In 1832 bedroeg de bevolking van West-Vlaanderen 608.226 inwoners tegen 601.678 in 1830.

Hoe ongelukkig het stond met de bewapening van het Belgisch leger in 1830 zien wij in het verslag, dat vermeld dat de karabijnen van de veldwachters, de enige

vuurwapens waarover zij beschikten, hun in 1830 waren afgenomen voor het leger, en dat ze hadden moeten wachten tot in 1833, vooraleer nieuwe karabijnen te ontvangen.

8. In Januari 1834 moest een ontvanger van de rechtstreekse belastingen benoemd worden te Sint-Michiels. Over deze benoeming ontstond een lange briefwisseling tussen de gouverneur en de minister van Financiën. Deze laatste wilde slechts de benoeming doen na het gemotiveerd advies van de gouverneur ontvangen te hebben.

9. Twee brieven uit het jaar 1837, tonen ons hoe voorzichtig Leopold I te werk ging in zijn benoemingen van rechters. In dit jaar vroeg de kabinetsoverste van de Koning, Jules van Praet, tweemaal het advies van de gouverneur over benoemingen die aan de vorst ter ondertekening waren voorgelegd door de Minister van Justitie. Op 1 Maart ging het over de benoeming van twee plaatsvervangende rechters in het vredegerecht te Tielt, namelijk Charles Stevens „commissaire municipal” en Fidèle Wauters, notaris. In beide gevallen was het advies van de gouverneur zeer gunstig.

Op 3 April ging het over de benoeming tot onderzoeksrechter van Charles van Caloen, die sedert 1830 het ambt van rechter bij de rechtbank van eerste aanleg te Brugge vervulde. Hier insgelijks was het advies zeer gunstig. De vader van de kandidaat was vroeger voorzitter geweest van deze rechtbank.

10. De tussenkomst van de gouverneur werd ook gevraagd om Franse samenzweerders op te sporen, vooral sedert de aanslagen te Parijs gepleegd op het leven van koning Louis-Philippe. Op 4 Maart 1837 ontving de gouverneur een brief van de Franse consul te Oostende. Deze had van de Franse gezant te Brussel vernomen, dat een zekere sieur Beaumont, die sedert enige tijd te Brugge verbleef, „tient journellement à

l'égard du Roi des Français, un langage effroyable et qui lui font attribuer les plus horribles dessins". Hij vroeg aan de gouverneur een onderzoek te willen instellen over het verblijf van deze persoon. Deze Beaumont was misschien een Engelsman, die vroeger te Parijs werd veroordeeld wegens het deelnemen aan onlusten. Er werd beweerd dat hij in betrekking stond met de talrijke Franse politieke émigrés, die in Engeland verbleven.

De gouverneur kon echter geen Beaumont te Brugge ontdekken zoals hij op 8 Maart liet weten aan de Franse consul te Oostende. Later had hij er toch een spoor van ontdekt. Op 17 April, schreef hij aan de Franse gezant te Brussel: „*que le sieur Beaumont, qu'on me signale comme un homme exalté, est attendu tous les jours en Belgique et qu'il arrive d'Angleterre par Ostende*". Hij raadde de gezant aan bij de Ministers van Buitenlandse en Binnenlandse Zaken aan te dringen, ten einde aan Beaumont de toegang tot het Belgische grondgebied te ontzeggen.

Twee dagen later bedankte de Franse gezant, en voegde eraan toe dat hij het nodige had gedaan.

11. Tegenwoordig is een van de grootste aantrekkelijkheden van de stad Brugge gedurende de zomermaanden, de verlichting van de openbare gebouwen en van de reien. Reeds vroeger werd te Brugge de verlichting van de openbare gebouwen aangewend bij feestelijke aangelegenheden. Een brief van het Brugse stadsbestuur aan de gouverneur, in dato 19 Juli 1837, liet weten dat op 21 Juli „*la façade de l'hôtel de ville sera illuminée dès neuf heures du soir, à l'occasion de l'anniversaire de l'inauguration de Sa Majesté*".

12. In 1837 werd te Kortrijk een tentoonstelling ingericht ten voordele van de armen. Daartoe moest de gouverneur enkele voorwerpen vragen die door onze

eerste Koningin waren vervaardigd. Eindelijk kon hij aan de burgemeester van Kortrijk laten weten dat de Koningin erin toestemde enkele door Haar vervaardigde voorwerpen naar de tentoonstelling te zenden. Hoogstwaarschijnlijk waren het enkele schilderijtjes, daar onze eerste Koningin daarin tamelijk begaafd was.

13. Iedermaal de gouverneur zijn provincie wilde verlaten, zelfs om zich naar Brussel te begeven bij de Ministers, moest hij de toelating vragen aan de Minister van Binnenlandse Zaken. Dit gebeurde o.m. op 31 Juli 1837.

14. Door de wet van 1 Mei 1834, werd besloten een net spoorwegen in België aan te leggen. In 1835 werd het baanvak Brussel-Mechelen in dienst genomen, in 1836 Mechelen-Antwerpen, in 1837 Mechelen-Gent en Mechelen-Tienen, in 1838 Tienen-Ans en Gent-Oostende, in 1839 Gent-Kortrijk en Landen-Sint-Truiden, en in 1840 Brussel-Tubize.

Het baanvak Gent-Oostende zou in Augustus 1838 ingehuldigd worden. De gemakkelijkste verbinding tussen deze beide steden geschiedde vroeger door de barge- of beurtschepen Brugge-Oostende en Brugge-Gent. De uitbaters van deze barge- of beurtschepen: Torreborge-Meyne, Torreborge-Janssens en Torreborge-Bogaert, zagen dat de nieuwe spoorweg hun ondergang zou zijn. Daarom zonden ze een aanvraag aan de Minister van Openbare Werken, om aangesteld te worden tot bestuurders van de „grands dépôts de marchandises”, die waarschijnlijk bij de spoorwegen zouden ingericht worden.

De gouverneur zond hun aanvraag door op 5 October 1837, met een zeer warme aanbeveling. Deze heren hadden grote kapitalen belegd in de barge- of beurtschepen, die door het in gebruik nemen van de spoorweg, zouden verloren zijn.

Later zien we echter dat de bargaen voort in dienst bleven, en gedurende de nacht vaarden, wanneer er geen treinen liepen ².

15. Een van de middelen aangewend door het Hof van Brussel om de meest gezaghebbende personen uit het Land te leren kennen, waren de bals van het Hof. Slechts over deze van het voorjaar van 1838 werd een bundel teruggevonden onder de papieren van gouverneur de Mûelenaere.

Op 4 Januari 1838 schreef de Grootmaarschalk van het Hof aan de Gouverneur, dat, zoals het vorige jaar, de Koning de wens had uitgedrukt „de voir, aux fêtes qu'il donne, les personnes marquantes de votre province". De bals zouden plaats hebben op 17 Januari, 7 en 26 Februari. Op deze laatste datum „qui est le lundi gras", zou het waarschijnlijk een „bal costumé" zijn.

Op 6 Januari, in een omzendbrief aan de burgemeesters van Brugge, Ieper, Kortrijk, Oostende en Veurne, vroeg de gouverneur, welke „personnes marquantes" uit hun stad op een van de Hofbals zouden willen uitgenodigd worden. Hij voegde eraan toe : „les hommes ne seront admis qu'en uniforme civil ou de la garde civique et habit habillé, couleur de fantaisie, hormis le noir".

In het antwoord van de burgemeester van Oostende (9 Januari) zien we, dat op het bal van 7 Februari, de volgende personen begeerden uitgenodigd te worden : „Mr. et Mme la vicomtesse (*sic*) Dubouzet, Mr. et Mme Curray'. Geen enkele van de schepenen kon erheen gaan, en de burgemeester zelf was weerhouden, omdat zijn zuster stervende was.

Volgens de burgemeester van Veurne begeerde geen

² Zie nr. 21.

enkel lid van zijn gemeenteraad uitgenodigd te worden (12 Januari).

De burgemeester van Kortrijk had enkele dagen moeten zoeken vooraleer hij iemand vond, namelijk „M. le Major Bischoff” die graag op het bal van 26 Februari zou aanwezig zijn.

Eindelijk, op 19 Januari, kon de gouverneur aan de Grootmaarschalk van het Hof laten weten, dat hij drie uitnodigingen begeerde voor het bal van 26 Februari, namelijk één voor de heer Coppieters 't Wallant, burgemeester van Brugge, één voor „Mr le vicomte et Mme la vicomtesse Du Bouzet” te Oostende, en één voor „Mr le chevalier Bisschoff, propriétaire et major de la garde civique” te Kortrijk.

Op 9 Februari schreef de Grootmaarschalk van het Hof dat het bal van 26 Februari, geen „bal costumé” zou zijn, maar „un bal paré comme la précédente”.

In het bundel ligt een „Modèle des invitations qui seront faites pour le Bal Costumé” — „D'après les ordres de Leurs Majestés, le Grand Maréchal a l'honneur d'inviter M..... à un bal costumé qui aura lieu le 26 Février 1838. Excepté les Costumes de Caractères, les Messieurs ne seront admis qu'en uniforme civil ou militaire et habit habillé, couleur de fantaisie hors le noir, à 7 heures $\frac{3}{4}$ ”.

16. Ook enkele aanvragen voor eretekens werden bewaard. Op 12 Februari 1838 schreef de gouverneur „à Mr le Ministre des Travaux Publics”, dat op 16 December 1837, de heer Lantszweert, „Colonel de la Garde civique à Ostende” tot ridder in de Leopoldsorde was bevorderd. Dit had opspraak verwekt bij de heer De Knuyt-de Brauwere, eerste schepen van Oostende, die ook dit ereteken vroeg, waartoe hij meer recht had dan de heer Lantszweert. Hij had immers achtereenvolgens te Oostende aan het hoofd gestaan van de Garde Nationale, van de Schutterij, van de Garde bourgeoise (1830-1831),

en eindelijk van de Garde Civique. Reeds in 1832 had hij willen ontslag nemen, maar, op aanvraag van de Regering, was hij in dienst gebleven tot het einde van 1835. Hij was daarenboven voorzitter van de Handelsrechtbank te Oostende. In 1834 had hij de Leopoldsorde aangevraagd. De gouverneur stelde voor hem dit ere-teken te verlenen, daar hij er te Oostende het meest recht op had.

17. Op 20 April 1838 bedankt de gouverneur de zaakgelastigde van Z.M. de Keizer van Brazilië, voor de orde van de Cruzeiro, die hem door de Keizer was verleend. Bij zijn eerstkomende bezoek te Brussel, zou hij de „insignes” van deze orde komen afhalen.

18. In 1838 duurde de oorlogstoestand voort tussen België en Nederland, alhoewel de krijgsverrichtingen, sedert de inname van de citadel van Antwerpen, op 23 December 1832, stillagen.

De gravin Duchâtel, geboren Roghedorf, een officiers-dame uit 's-Gravenhage, vroeg de toelating om, samen met haar dochter, de zomermaanden van 1838 te mogen doorbrengen bij de barones van Borsele te Sint-Michiels. De gouverneur schreef dit op 20 April 1838 aan de „Administrateur de la Sûreté publique”. Hij stelde zich borg voor de gravin Duchâtel, die van Duitse nationaliteit was en die hij vroeger te Brugge had gekend, waar haar echtgenoot bevel voerde over een eskadron karabiniers.

De Administrateur wilde graag de gevraagde toelating verlenen, maar hij moest eerst weten langs welke grenspost de dames België zouden binnenkomen. Toen hij vernomen had dat ze te Westwezel (Antwerpen) de Belgische grens zouden overschrijden, moesten zij zich, tussen 29 Mei en 9 Juni, begeven bij de burgemeester van deze gemeente om er hun buitenlandse paspoorten af te geven in ruil van Belgische, waarmee zij naar St. Michiels zouden mogen reizen.

19. De nieuwe Belgische Provinciewet werd gestemd op 30 April 1836. De verkozene provincieraden kwamen voor het eerst bijeen in de zomer van 1838. Op 22 Juli van dit jaar liet de gouverneur weten aan de Minister van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken, dat de zitting van de Provincieraad de vorige avond gesloten was en dat alles wel verlopen was. „Je ne puis assez me louer des relations bienveillantes que j'ai eues constamment avec les membres de cette assemblée. Tous ont fait preuve de zèle, de sagesse et de dévouement au Roi et aux intérêts de la province. La plus grande modération a présidé à tous les débats. La session n'a pas offert une seule discussion quelque peu irritante et toutes les affaires ont été traitées avec calme et dignité”.

20. Op 12 Augustus 1838 zou te Brugge de nieuwe spoorlijn Gent-Oostende ingehuldigd worden. De Koning en de Koningin zouden op de feesten aanwezig zijn. Op 5 Augustus werd de gouverneur door de „Grand Ecuyer du Roi, Adjudant-général” graaf Constant Dhane, belast met het bezorgen van stalling en van loodsen voor de 26 paarden en de 5 hofkoetsen, die naar Brugge zouden komen op Vrijdag 10 Augustus, onder leiding van kapitein Max Lugens, „Premier Ecuyer du Roi”. De gouverneur kon stallingen en loodsen vinden in twee Brugse hotels : „l'Hôtel d'Angleterre” in de Steenstraat, en „l'Hôtel du Commerce” in de Sint-Jacobstraat.

De Koninklijke Familie zou blijven vernachten op het Provinciaal Hof. De gouverneur nodigde verscheidene Ministers uit. Deze van Binnenlandse Zaken kon hij logeren in zijn hotel, niettegenstaande de aanwezigheid van de Vorst, maar hij zou moeten tevreden zijn met „un logement quelque peu modeste, mais comode”. De Ministers van Financiën, Justitie en Oorlog zou hij een logement bezorgen bij vrienden „dans une des plus notables maisons de la ville de Bruges”.

De reis van de Koninklijke Familie werd op het laatste ogenblik veranderd. Op Zaterdag 11 Augustus zouden de hoge gasten uit Brussel vertrekken „par un convoi extraordinaire” en doorrijden tot Oostende. De volgende dag, Zondag 12 Augustus, zouden ze 's voormiddags per spoor te Brugge toekomen, en er tot 's anderendaags morgen verblijven. Daarna zouden zij naar Oostende terugkeren ³.

Gedurende het verblijf van de Koninklijke Familie te Brugge, had Jan van de Kerckhove uit Sint-Michiels aan de Koning een stuk zijde geschonken, geweven in zijn fabriek. De ruwe zijde had hij zelf gekweekt uit zijdewormen. Als beloning zond de secretaris van de Koning Conway, aan de gouverneur een gouden medaille met de beeldenaar van Leopold I bestemd voor Van de Kerckhove. Deze medaille werd hem op 19 Augustus ter hand gesteld door de burgemeester van St. Michiels, in een buitengewone zitting van de gemeenteraad.

21. Een tweetal weken na het inhuldigen van de spoorweg te Brugge, op 20 Augustus 1838, was de Koninklijke Familie met een buitengewoon konvooi, om 11 uur uit Brussel vertrokken naar Oostende. 's Avonds, rond 8 uur, wanneer het konvooi zonder de hoge gasten naar Brussel terugkeerde, reed het te Drongen in de Leie. De lokomotief en het eerste rijtuig vielen in het water. Er waren twee doden en één gekwetste. Uit het later ingestelde onderzoek bleek, dat de brugwachter, na de brug open gedraaid te hebben, zijn post had verlaten en een wit licht had uitgesteld om aan te duiden dat de trein mocht doorrijden.

Onder het volk werd er gesproken van sabotage. De zes en dertigjarige metselaar Lieven De Blauwe uit

³ J. DE SMET, *De eerste convooien in West-Vlaanderen*, in „Biekerf”, 1938, bl. 33-41.

Aalter, die op deze dag naar Gent was gereisd om verf te kopen, was te laat gekomen voor de avondtrein en was dan met de nachtbarge naar huis gekeerd. Bij het naar huis gaan vanaf de brug van Aalter, om twee uur 's nachts, ontmoette hij vijf beschonken personen, waarvan er een een mand op de schouder droeg. Hij verborg zich achter een struik om ze te laten voorbijgaan. Een van de vijf, die Gents sprak, zegde in het voorbijgaan: „Had scheele Pol alzo eene byl op zyn kop gehad, hij zou het niet verder verteld hebben”. Waarop een ander antwoordde: „Wy zullen ons kruys van eer wel verdienen. Wy moeten zoo ligt geen moed verliezen”. De metselaar twijfelde niet „dat zy onder den spot naem van Scheelen Pol den koning Leopold wilden beduyden”.

Hij ontving van de gouverneur „deux francs pour frais de voyage (aller et retour) et trois francs pour la perte de sa journée”. De gouverneur had de terugbetaling van de vijf frank gevraagd aan de Minister van Binnenlandse Zaken, die hem op 22 September liet weten dat hij de terugbetaling ervan moest vragen aan de „Administrateur de la Sûreté publique”.

22. Het bezoek van de Koninklijke Familie te Brugge, ter gelegenheid van de inhuldiging van de spoorweg, heeft nog andere sporen nagelaten in de papieren van graaf de Mûelenaere. In een niet gedateerde brief, gericht tot „Mr Conway, secrétaire du Roi”, worden inlichtingen verstrekt over het hoge bedrag dat gevraagd werd door de heer Bourgeois uit reden van de eetmalen die hij te Brugge had ingericht voor de Koninklijke Familie. Bourgeois, die had willen eer halen van zijn werk, was verplicht geweest de eetwaren, het fruit en het dessert te laten komen van Brussel en Rijsel, daar hij niets had kunnen vinden te Brugge. Volgens de gouverneur „dans la saison actuelle, un simple déjeuné de nocés se paye à Bruges 25 à 30 francs par tête, non compris les vins, le linge de table et autres accessoires”. Door

de verre afstand van de grote steden, kostten de feestmalen te Brugge veel duurder dan in andere plaatsen. In Juli 1831, wanneer Leopold I in België toekwam, had de gouverneur hem „un déjeuné” aangeboden van 28 couverts. Daarvoor had hij 1200 frs. betaald, zonder de wijn. Op het laatste diner van de Koning te Brugge, waren er 49 couverts, zonder het eetmaal van de officieren en het „déjeuné” van 's anderendaags. De prijs door de heer Bourgeois gevraagd was dus niet te hoog. Hij zelf had er slechts weinig aan verdiend.

23. Ieder jaar moest de gouverneur een administratieve inspectietocht ondernemen door zekere delen van zijn provincie. Hij bezocht de gemeentebesturen, gewoonlijk in gezelschap van de ter plaats bevoegde arrondissementscommissaris.

In 1837 bezocht hij Oostkamp (7 Augustus), Sint-Andries en Varsenare (9), Sijsele (28), Jabbeke (30), Loppem (1 September), Waardamme (4 September), Sint-Pieters en Uitkerke (6), Dudzele (7), Ardoois (Zondag 10), Eegem en Koolskamp (11), Lichtervelde en Zwevezele (12), Ingelmunster (13), Westkapelle (18), Damme (20), Zedelgem (21), Lissewege (22), Blankenberge (25), Ruddervoorde (27), Meetkerke en Houtave (2 October) en Ramskapelle (4 October).

In 1838 bezocht hij Zuienkerke (25 Mei), Gistel (30), Ichtegem (6 Juni), Nieuwmunster (8), Torhout (11), Koekelare (13), Hooglede (22 Augustus), Sint-Kruis (24), Heist (27), Oudenburg (3 September), Zevekote (7), Wakken (10), Aarsele (11), Dentergem (12 September).

De gouverneur had ook nog willen enkele gemeenten van het arrondissement Veurne bezoeken, o.m. Veurne en Nieuwpoort. Maar hij stelde het uit tot het volgende voorjaar. Over de verdere administratieve inspectietochten is er in het pak niets meer te vinden.

24. De arrondissementscommissaris van Brugge, baron Adolphe de Vrière, die in 1849 graaf de Mûelenaere zou opvolgen als gouverneur van West-Vlaanderen, had aan de Portugese Regering een ridderorde gevraagd als beloning voor zekere diensten die hij aan Portugese staatsburgers had bewezen. Hij had gehoord van de Belgische gezant te Lissabon, dat hem dit ereteken was toegekend. Op 18 October 1838 vroeg de gouverneur de bevestiging van dit nieuws aan de Portugese chargé d'affaires te Brussel.

25. De schilder Antoine Steyaert, die lange tijd te Gent had gewoond, was in zijn oude dagen blind geworden en naar zijn vaderstad Brugge verhuisd. Hij leefde er in grote armoede. De Nederlandse gezant, baron A. R. Falck, had aan de „Ministre de la Maison du Roi”, Jules van Praet voorgesteld hem een hulpgeld te verlenen. Van Praet vroeg het advies van de gouverneur dat uiterst gunstig luidde (circa 1840).

26. Rond 1840 leverde de gouverneur, als gewezen Minister van Buitenlandse Zaken, een getuigschrift af aan „Delmoitié, courrier du Gouvernement”, die zijn zoon wilde zien opnemen in de Militaire School. Delmoitié was in het begin van Augustus 1831, wanneer de Nederlandse troepen in België binnenvielen, uit eigen beweging de Franse gezant, generaal graaf Béliard, te gemoet gereisd op de weg van Compiègne, „et contribua à la prompte arrivée de ce dernier en Belgique”.

27. De minister van Oorlog had in 1840 aan de Koning voorgesteld het garnizoen van Kortrijk naar elders over te plaatsen. Ed. Conway, „secrétaire du Roi et Intendant de la Liste Civile”, vroeg, op bevel van de Vorst, het advies van de gouverneur. Deze laatste raadde op 30 December 1840 de verplaatsing van het garnizoen af, in het belang van de stad Kortrijk, die zich veel kosten getroost had voor de kazernerij van het garnizoen en voor de huisvesting van de officieren.

28. In het begin van onze onafhankelijkheid wilde de overheid alles vermijden dat kon in tegenstelling zijn met de Grondwet. De gouverneur had vernomen dat talrijke burgemeesters uit het arrondissement Kortrijk op Maandag 4 April 1842 zouden bijeenkomen in het Hôtel du Lion d'Or te Kortrijk. Indien deze bijeenkomst slechts een goed diner tot doel had zou het een onschuldig vermaak zijn. Maar, het scheen dat er zou gehandeld worden over de voorgestelde veranderingen aan de Gemeentewet van 1836. De vergadering zou geen ruchtbaarheid geven aan haar besluiten en ze had ook het inzicht niet een adres naar Brussel te sturen.

Op 28 Maart schreef de gouverneur daarover aan de arrondissementscommissaris. Hij kende de goede geest van de burgemeesters uit het Kortrijkse en was overtuigd dat ze niet zouden „porter la moindre atteinte à la prérogative royale, aux droits du pouvoir législatif, ni à l'ordre public. Mais pareil précédent ne me paraît pas sans quelque danger pour l'avenir”. De gouverneur vroeg dat de arrondissementscommissaris al zijn invloed zou aanwenden om te beletten, indien de vergadering doorging, dat ze geen „facheuse interprétation” zou krijgen. Hij vroeg ook van wie het initiatief uitging, alsook dat de arrondissementscommissaris hem zou laten weten wat er eventueel behandeld en besloten was.

29. Ook met de provinciale verkiezingen van 1842 was de gouverneur bekommerd en liet op indirecte wijze het voorstellen van kandidaten beïnvloeden. Hij had inlichtingen gevraagd aan de arrondissementscommissarissen.

Deze van Kortrijk schreef op 6 Mei, dat hij, evenals de gouverneur, begeerde dat dezelfde personen zouden herverkozen worden, omdat zij voldoening geschonken hadden. Maar de notaris Vande Putte, burgemeester van Tiegem, was door lamheid geslagen en kon zich niet meer verplaatsen. Te Harelbeke wilde men hem

vervangen. Vier kandidaten waren vooropgesteld : een vrederechter, de voorzitter van de Rechtbank te Kortrijk, een burgemeester en een notaris. De meeste kansen schenen te gaan naar de vrederechter Seghers : „Cette candidature pourrait bien n'être pas généralement approuvée; dans ce cas, on ne pourrait la faire échouer qu'en lui opposant un homme justement considéré, capable d'opérer à Harelbeke une scission parmi les électeurs; car c'est cette commune qui domine les élections. Mon opinion est que dans aucun cas, un habitant de Waereghem, quel qu'il soit, ne pourra obtenir la majorité des suffrages”.

De gouverneur antwoordde dat hij tegen geen enkele kandidaat iets in te brengen had, maar hij gaf de raad zich in betrekking te stellen met de deken van Kortrijk en met de meest gezaghebbende personen van het canton Harelbeke.

Ook de arrondissementscommissaris van Roeselare had laten weten dat al de uittredende provincieraadsleden zouden herverkozen worden in de cantons Roeselare, Hooglede, Ingelmunster en Meulebeke. In het canton Ruiselede echter, had het uittredende raadslid Slock slechts weinig gezag. Zijn tegenkandidaat, de burgemeester van Outryve, had meer kans, maar de gouverneur had aan deze laatste aangeraden „à ne pas provoquer de lutte et à terminer ce débat à l'amiable”. Hij hoopte nog altijd dat de heer Slock vrijwillig zou verzaken aan zijn mandaat.

In een brief aan de Bisschop van Brugge zette de gouverneur de toestand uiteen in het canton Harelbeke, waar, door de naijver van de gemeenten Harelbeke en Waregem, geen enkel inwoner uit de laatste gemeente kans had om verkozen te worden. De gouverneur zou met genoegen de verkiezing zien van de vrederechter Seghers. „Sa présence dans le Conseil me donnerait un moyen utile d'action sur le parti ultralibéral de

Courtrai". In het canton Ruiselede zou hij liever de burgemeester van Outryve verkozen zien, maar hij had aan deze laatste aangeraden slechts zijn kandidatuur te stellen wanneer de heer Slock vrijwillig aftrad.

30. In 1842 zou de spoorweg Gent-Kortrijk doorgetrokken worden tot Rijsel. Ten einde de vraagstukken te regelen, die door deze spoorverbinding zouden ontstaan, werd een „Commission mixte" van Belgische en Franse ambtenaren te Rijsel samengeroepen, om de „questions de douane, d'exploitation et d'administration, auxquelles donne lieu la jonction des railways des deux pays" te bespreken.

Van Belgische zijde waren afgevaardigd : de gouverneurs van West-Vlaanderen en van Henegouwen, Masuy, bestuurder van de Belgische spoorwegen, en Lejeune, „inspecteur général de l'administration des contributions directes, cadastre, douanes et accises". Van Franse zijde : „le préfet du Nord, l'ingénieur en chef Bussche", die aan het hoofd stond van het aanleggen der beide spoorwegen van Valenciennes en van Rijsel naar de Belgische grens, de directeurs van de douane te Duinkerke en te Valenciennes.

Op 23 Februari 1843 ontving de gouverneur een mandaat van 500 frs. voor reis- en verblijfskosten te Rijsel.

31. De Regering bekommerde zich in die jaren met alles. Op 31 October 1842 vroeg de Minister van Binnenlandse Zaken, in een vertrouwelijke brief aan de gouverneur, inlichtingen over de oneenigheid die ontstaan was in de „Société d'Émulation" te Brugge.

De gouverneur vroeg aan de voorzitter van het Genootschap, eerwaarde heer Carton, „une simple note confidentielle", zonder vermelding van personen, ten einde aan de Minister de gevraagde inlichtingen te kunnen verschaffen.

Volgens Carton, was het Genootschap in zijn vijfde jaar getreden. Er waren geen schulden. De laatste balans van September 1842 sloot met een boni van 9,75 fr., daarenboven had men nog de voorraad publicatiën en nog enkele te innen sommen. Een van de leden had geweigerd zijn bijdrage te betalen en werd door het Bestuurscomité aanzien als ontslagnemer. Enkele leden van het Genootschap tekenden verzet aan tegen deze beslissing, en wilden twee leden van het Bestuur verplichten ontslag te nemen. Het volledig Bestuur nam daarop ontslag en stichtte een ander genootschap om de uitgaven van de Société d'Émulation voort te zetten.

Er werd aangestuurd op een openbaar debat. Weldra echter bedaarden de gemoederen en werd een voorstel tot verzoening voorgedragen: het Bestuur zou twee leden van de oppositie opnemen; nevens de vijf leden van het Bestuur zou de algemene vergadering nog vijf andere bestuursleden benoemen, en het Bestuur moest verkozen worden door de algemene vergadering.

In de algemene vergadering van 27 October werd het ontslag van het Bestuur niet aanvaard. Vier nieuwe leden zouden bij het Bestuur gevoegd worden, en dit laatste zou verkozen worden door de algemene vergadering. Het Bestuur nam dit voorstel niet aan, daar het altijd zijn leden zelf had verkozen. De heer van de Weyer, Belgisch gezant te Londen, ondernam een poging tot verzoening: de oppositie zou haar klachten intrekken en het Bestuur zou nog twee leden bijnemen. Indien dit voorstel binnen de acht dagen niet aanvaard werd, zou het oude Bestuur een nieuw genootschap stichten. Dit laatste zou in de maand Januari reeds drie werken in-4° en één werd in-8° uitgeven ⁴.

⁴ A. SCHOUTEET & E. I. STRUBBE, *Honderd jaar geschiedschrijving in West-Vlaanderen* (1839-1939). Brugge, 1950, bl. 30-31.

Na 110 jaren bestaat de „Société d'Émulation ” nog altijd!

32. De Regering wilde op de hoogte blijven van de publieke opinie in al de delen van het Land. Op 5 November 1841 vroeg de Minister van Buitenlandse Zaken aan de gouverneur de nummers van de bladen die in West-Vlaanderen uitgegeven werden, en waarin bijdragen zouden staan over 1° de laatste gebeurtenissen te Brussel, 2° over de onderhandelingen tussen België en Frankrijk nopens het sluiten van een tolnie.

Op 14 November zond de gouverneur nrs. van de „Nouvelliste des Flandres”, van de „Journal de Bruges”, en van „L'annonce de Bruges”. Hij stuurde geen Vlaamse bladen op, omdat deze laatste slechts vertalingen gaven van artikels verschenen in de Franstalige pers. Hij zou nog trachten nrs. te bemachtigen van „La Chronique de Courtrai”, „Le Progrès d'Ypres” en „La Feuille d'Ostende”.

De laatste gebeurtenissen te Brussel was het zogenaamde „Complot des Paniers percés”. De gepensioneerde generaals Vander Smissen en Van der Meere hadden willen de Koninklijke Familie en enkele Ministers ontvoeren, om de Regering in de war te sturen. Te Brussel had men ook herhaalde malen de gepensioneerde Nederlandse generaal Van Geen gezien. De samenzwering lekte uit en de daders werden op 29 en 30 October 1841 aangehouden. Uit het onderzoek scheen men te mogen besluiten dat men voor een Orangistische conspiratie stond, waarin ook koning Willem II de hand zou gehad hebben.

Bij het vernemen van dit nieuws, had de Franse regering troepen samengetrokken op de Belgische grens; na vier dagen echter werden ze naar hun garnizoenen teruggezonden.

De daders stonden later terecht voor het Assisenhof

onder beschuldiging van de Koninklijke Familie te hebben willen ontvoeren ⁵.

De onderhandelingen over een tolunie met Frankrijk, waar gouverneur de Mûelenaere in September als Belgische afgevaardigde was opgetreden, leden schipbreuk, omdat Frankrijk er alleen voordeel bij zou hebben. Eindelijk werd op 13 December 1845, een handelsverdrag gesloten tussen België en Frankrijk. Door de tolunie had de Belgische Regering de Westvlaamse lijnwaadnijverheid willen redden.

33. Deze nijverheid was een van de grote bekommernissen van gouverneur de Mûelenaere, omdat ze een zeer zware crisis doormaakte. Op 25 November 1842 was te Brussel een handelsovereenkomst ondertekend tussen België en Spanje, die nog door de Kamers moest goedgekeurd worden.

In November vroeg de gouverneur aan de heren Béthune en De Veltere, respectievelijk burgemeester en „chevalier de l'Ordre de Léopold” te Kortrijk, welke gevolgen deze overeenkomst zou hebben voor de lijnwaadnijverheid.

34. Een zeer bevreemdend stuk onder de papieren van gouverneur de Mûelenaere is een brief op 25 October 1842 verzonden uit Enschede (Overijssel) door mevrouw C. F. de Hey, weduwe van J. D. Kiersch, en gericht tot „De Heer J. de Meulenaire, Minister van Staat, te Brussel”.

Deze dame vroeg aan de gouverneur de terugbetaling van een som van 25 gulden, die hij op 14 Mei 1814 van haar echtgenoot zou ontleend hebben te Amsterdam, voor zijn vertrek „na Brabant”, op voorwaarde dat hij dit geld na een maand zou terugbetalen.

⁵ A. DE RIDDER, *La conspiration des papiers percés et les puissances européennes*, in „Revue catholique des Idées et des Faits”, nrs. van 28 November tot 19 December 1930.

De gouverneur, die in het Frans antwoordde, zond de schuldbekentenis terug. De naam van de schuldenaar geleek tamelijk goed op de zijne. Maar hij zelf was voor het eerst te Amsterdam geweest in 1824, als lid van de Staten Generaal, „à l'époque du 14 mai 1814, je faisais mes études en Belgique”. „Il résulte des informations que j'ai prises, que M. Jean De Meulenaere, né à Thielt, Flandre Occidentale, a été jugé dans une cour prévotale en Hollande pendant la réunion de votre pays à l'Empire Français. Cet individu est décédé à Thielt depuis plusieurs années; je crois qu'il a laissé une veuve et des enfants”.

35. Op 5 November 1842 was een handelsverdrag gesloten tussen België en Nederland. De Minister van Buitenlandse Zaken vroeg op 17 December aan de gouverneur, welke bijdragen de Westvlaamse pers aan dit verdrag had gewijd. Op 16 Januari 1843 moest de gouverneur antwoorden dat geen enkele oorspronkelijke bijdrage daarover verschenen was, maar slechts overdrukken van bijdragen uit de Brusselse pers.

36. Gedurende de laatste gemeenteverkiezingen te Woesten, was Louis Rutsaert, onderluitenant van de Douane, geweldig uitgevallen tegen het oude gemeentebestuur, dat toch herverkozen werd. De Minister van Financiën vroeg daarover inlichtingen op 26 Januari 1843. Volgens de brief in dato 10 Maart 1843 van de arrondissementscommissaris te Ieper, die met het onderzoek was gelast, had Rutsaert allerlei valse geruchten uitgestrooid over de oude gemeenteraad. Hij had enkele boeren bedreigd die weigerden hem te volgen. Reeds op 10 December 1842 had Rutsaert aan de gouverneur gevraagd, twee personen van buiten de gemeenteraad tot burgemeester en schepene te benoemen. De burgemeester had hem reeds dikwijls moeten vermanen wegens zijn baldadig optreden in de herbergen tegen vreedzame lieden en wegens de mishandelingen waaron-

der zijn vrouw te lijden had. De arrondissementscommissaris stelde voor Rutsaert naar een ander toldistrikt te verplaatsen.

37. De volgende zaak heeft ook nog betrekking op de gemeentelijke politiek, namelijk te Oostende, waar de ontvanger van de Registratie bekend stond om zijn aanvallen tegen het stadsbestuur, dat vol toewijding zijn plicht kweet. De Minister van Financiën vroeg daarover inlichtingen op 27 Februari 1843.

In het antwoord van de gouverneur lezen wij o.m. : „Jusqu'à présent, la ville d'Ostende, sous le rapport des opinions politiques, avait été une espèce de Paradis terrestre. Là il n'existait aucune lutte entre les habitants, et la dénomination de parti catholique et de parti libéral y était entièrement ignorée”. Daar nu kwam de ontvanger De Pape herrie stoken. De gouverneur vreesde dat het schepenencollege zou ontslag nemen. Hij vond het niet billijk dat „un agent largement salarié sur le trésor public”, personen aanviel waarvan „les fonctions pleines de dévouement et d'abnégation personnelle sont pour ainsi dire gratuites”. Hij stelde voor de ontvanger zo spoedig mogelijk te veranderen van standplaats, zonder dat deze daardoor enig geldelijk verlies zou ondergaan. De Minister zou echter eerst het advies moeten inwinnen van volksvertegenwoordiger Donny, die goed de toestand te Oostende kende.

38. In Mei 1845 ontving het Ministerie van Openbare Werken drie ontwerpen van een nieuw te graven kanaal van de Leie naar de Schelde (Kortrijk-Bossuit). Drie personen dongen om de concessie. De Handelskamer van Ieper vroeg aan de Minister het graven van het nieuw kanaal slechts toe te staan, wanneer de concessionaris ook de verplichting op zich zou nemen, een kanaal te graven van Ieper naar de Leie. Nochtans mocht de stad Ieper niet klagen, daar ze de toezegging had bekommen van een spoorverbinding.

39. „Procès-verbal d'inauguration de la grande écluse d'évacuation à Heyst. — 16 septembre 1846”.

Deze sluis was het eindpunt van de afleidingsvaart van het Noorden van Vlaanderen, gegraven ingevolge de wet van 26 Juni 1846. „A cette occasion, la nouvelle écluse et le nouveau canal sus mentionnés, ont été baptisés du nom de Écluse Léopold, Canal Léopold”.

Daarna volgen de handtekeningen van „De Bavaye”, secretaris generaal van het Ministerie van Openbare Werken, en van „Comte de Mûelenaere”, met nog 56 andere handtekeningen.

40. De heer Pieter Lanssens, „directeur de Pension à Couckelaere”, vroeg het ereteken van „l'Ordre de la Branche Ernestine de Saxe”. De gouverneur gaf op 30 Januari 1847 een zeer gunstig advies aan de Minister van Buitenlandse Zaken. Lanssens was gemeenteonderwijzer en hield een kostschool te Koekelare. Buiten enkele schoolboeken, had hij nog boeken geschreven „en flamand” over de geschiedenis van Vlaanderen ⁶.

41. Ook de Oostendse dokter Janssens vroeg een decoratie, namelijk de Leopoldsorde. Hier insgelijks was het advies van de gouverneur zeer gunstig (6 Juni 1848). Janssens was reeds dertig jaren als geneesheer te Oostende gevestigd. Hij was lid van de provinciale Geneeskundige Commissie, „Médecin consultant du Roi et membre titulaire de l'Académie royale de Médecine”.

42. In het pak vinden we nog een briefwisseling over een geval van „préséance”.

Op 24 October 1848 vroeg de gouverneur van Henegouwen, baron Adolphe de Vrière, aan zijn oudere collega staatsminister de Mûelenaere, raad over een geschil dat gerezen was tussen hem en de bevelhebber van zijn provincie. Te Mons was generaal majoor Greindl toegekomen om tijdelijk bevel te voeren over

⁶ Over P. Lanssens, zie A. SCHOUTEET & E. I. STRUBBE, *o.w.*, bl. 95.

de vierde territoriale omschrijving. De generaal eiste de voorrang op in al de openbare plechtigheden en werd daarin door het Ministerie van Oorlog gesteund. Hij beriep zich op het keizerlijk decreet van 24 messidor XII, waarbij bepaald werd dat een „général de division”, die een territoriale omschrijving beveelt, de voorrang heeft op de prefect.

Graaf de Mûelenaere antwoordde dat de gouverneur niet verplicht was eerst een bezoek te brengen aan de generaal. Immers in het keizerlijk decreet stond te lezen : „Les officiers généraux qui ne commandent que par intérim ou pendant l'absence des commandants titulaires, n'ont droit qu'aux honneurs militaires de leur grade et de leur emploi”. Daarenboven, volgens de „Instructions pour les gouverneurs dans les provinces”, gevoegd bij het Koninklijk Besluit van 15 December 1820, hadden de gouverneurs „la préséance sur tous les autres fonctionnaires et autorités constituées, tant militaires que civiles”.

43. Ten gevolge van de verkiezingen van 1847 was een liberaal Ministerie aan het bewind gekomen. Graaf de Mûelenaere, die als katholiek aangeschreven stond, nam op 12 Februari 1849 ontslag en werd vervangen door baron de Vrière, gouverneur van Henegouwen.

Dat een liberaal Ministerie aan het bewind was, blijkt uit een brief van 15 April 1849 van L. De Wolf uit Wijtschate, uitgever van „Le Libéral de Messines”. Deze had aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken gevraagd enkele abonnementen te nemen op zijn blad. Dit laatste was de voortzetting van „La Publicité d'Ypres”, dat verscheen in 1840-1841. Het nieuw blad, dat slechts om de maand uitkwam, wilde het orgaan worden van de 37 landelijke gemeenten van het arrondissement Ieper, en tevens „un organe local, spécial, véridique et courageux. A tout prix, il faut combattre la réaction catholique qui trame, qui s'agite, qui me-

nace". Het wilde ook „défendre la Constitution et le Gouvernement, au point de vue du Libéralisme, sagement progressif". Over de katholieke partij schreef hij : „Certes, il est encore en minorité, ce Parti-là. Mais il est insidieux, dangereux; mais on doit le signaler, le combattre, lui arracher le masque". De brief eindigde met een uitval tegen de gemeentesecretaris, de ontvanger van de registratie, die nog door de vorige regering was benoemd en tegen de „vérificateur" van de belastingen te Ieper.

De gouverneur zond de brief voor advies naar de arrondissementscommissaris te Ieper. Deze liet weten dat De Wolf reeds talrijke bladen had gesticht, die allen waren te niet gegaan „par le motif que sa polémique est toujours empreinte de personnalités", maar 2 of 3 abonnementen genomen door het Ministerie zouden misschien „tenir cette feuille dans les bornes de la modération". Hij raadde echter ten zeerste af dat de Regering het blad zou patroneren.

44. „Requête de Mr Goupy de Beauvolers, bourgmestre de Ste Croix, tendante à pouvoir porter le titre de vicomte" (Circa 1849).

Enkel de omslag werd bewaard. De brieven zijn verdwenen.

45. De heer Iweins, schepene te Ieper, vraagt „la concession d'un titre de noblesse". Zeer gunstig advies van het Stadbestuur en van de arrondissementscommissaris (18 Mei 1850).

46. Advies van de gouverneur in dato 20 Juni 1851, over de aanvraag van de heer Hammelrath „docteur en médecine et fabricant de dentelles" te Ieper, om de Leopoldsorde te bekomen. Het advies was zeer gunstig. De dokter was geboren te Ieper, „dévoué au Gouvernement", en altijd de eerste om besmettelijke ziekten te verzorgen. Als specialist in oogziekten had hij zeer veel arme mensen genezen ten tijde van de

„épidémie ophtalmique” te Langemark. Hij was ook de oudste kantenfabrikant van Ieper. Sedert 1825 oefende hij dit bedrijf uit. Hij had welstand gebracht in de arme huisgezinnen, en zelfs gedurende de crisis in de kantennijverheid, veroorzaakt door de revolutie van 1848 in Frankrijk, had hij voort arbeid gegeven aan de armen.

Bij de brief was ook een zeer gunstig schrijven van de provinciale Medicaie Commissie.

47. Op 27 Januari 1853 was een plaats van bureeljongen te begeben in het Provinciaal Bestuur. Er waren 43 aanvragen. Eén van de kandidaten kon noch lezen noch schrijven, een andere kon een weinig Vlaams lezen, en 26 waren het Frans en het Vlaams machtig.

48. Een van de laatste stukken uit het pak is een aanvraag van Charles Mussely, bureelhoofd bij het stadsbestuur van Kortrijk, die op 1 Juli 1854 vraagt dat de Provincie zou inschrijven op zijn werk „Inventaire des Archives de la Ville de Courtrai”, dat hij op eigen kosten uitgaf. De stad Kortrijk had ingeschreven voor honderd exemplaren.

Oorkonden en Mededelingen

PACHTEN EN BEVOLKINGSGROEPEN TE VEURNE IN 1701

In 1701 ondernam de magistraat van Veurne een volledige telling van de huizen en de huisgezinnen binnen het stadsgebied. De uitslag van die telling werd samengevat in een lijst opgemaakt op 21 juli 1701 en volgende dagen door G. Blauvoet en Michel Clarijsse, schepenen en Keurheren, bijgestaan door deelslieden en prijzers⁽¹⁾. De telling geschiedde om een betrouwbare basis te hebben voor een hoofdelijke belasting ten belope van 1/10 van de pachtprijs van het door de belastingsplichtige betrokken huis⁽²⁾.

Uit de „staet ende declaratie van alle de huysen binnen der stede van Veurne”, zoals het opschrift van die lijst luidt, blijkt dat de Kloostergemeenschappen niet meegeteld werden⁽³⁾; voor het overige vermeldt de „staet” benevens de namen van de eigenaars en van de pachters, de pachtwaarde der huizen⁽⁴⁾. Het register van de verdeling van deze hoofd-

⁽¹⁾ Veurne, stadsarch., Bundel 320 : De lijst is opgemaakt door gemelde schepenen en Keurheren „mitsgaeders gheëede deelsleden ende prisers.”

⁽²⁾ De pachter of de eigenaar van een huis met een pachtwaarde van 10 pd. gr. VI. betaalt 12 pd. par.. Voor de medehuurders wordt bepaald: „et attendu que plusieurs particuliers occupant une partie des maisons dont les occupeurs en chef se trouvent taxer pour le total, le magistrat déclare que lesdits particuliers occupans une partie des mêmes maisons contribueront à proportion de dixiesme denier de leurs loiers.

⁽³⁾ Van de seculiere geestelijkheid wordt alleen de pastoor van de St.-Denijsparochie vermeld; van de geestelijkheid van de beide andere stadsparochies (St.-Walburga en St.-Niklaas) is er geen spraak in de „staet”; vermoedelijk waren die beide parochies door regulieren bediend.

⁽⁴⁾ S. A. V., b. 320. De pachtprizen worden opgegeven „conforme de respective pachtbriefven bij de pachters ter handt gedaen; degonne

TABEL I

Indeling der huizen volgens pachtwaarde (in pd. gy. vlaams)

Categorie	I -5	II 5-10	III 10-15	IV 15-20	V 20-25	VI 25-30	VII 30-40	VIII + 40
Markt	—	—	2	3	13	6	3	4
Ooststraat	1	6	22	13	8	1	4	—
St.-Sebastiaanstr.	15	1	1	—	1	1	—	—
Noordstraat	—	8	10	14	7	3	4	1
Oude Peerdemarkt ^a	—	5	2	3	—	1	—	—
Meulenstraat ^b	8	—	1	—	—	—	—	—
Oude Beestemarkt	—	—	—	—	—	—	—	—
Weststr. ^c en Spaans kwartier	10	8	7	8	2	—	—	2
Vleeshouwerstr.	—	3	8	4	—	2	2	—
Zuidstraat	2	10	12	22	10	3	4	2
Nieuwe Beestemarkt ^d	5	3	—	3	—	—	—	—
Kaastraat ^e	—	3	2	4	4	2	2	—
Nieuwstraat	—	5	2	—	—	—	—	—
Oude Botermarkt ^f	2	7	6	—	4	—	1	—
St Nikolaaskerkhof ^g	5	9	2	8	1	2	1	—
Houtmarkt	—	—	—	—	—	—	—	—
St Walburgakerkhof	—	4	3	1	—	1	—	—
Totaal :	48	72	80	86	50	21	21	9 = 387 ^h
%	12,4	18,6	20,7	22,2	13,0	5,4	5,4	2,3

^a Huidige Pannestraat. ^b Huidige Kloppestraat. ^c Huidige Zwarte Nonnenstraat en Spaans Kwartier. ^d Huidige Oude Beestenmarkt. ^e Huidige Duinkerkestraat. ^f Huidige Boterweegschaalstraat. ^g Huidige Kaatspelmarkt.

^h Voor 16 huizen is de pachtwaarde niet vermeld. Het betreffen dishuizen. We hebben ze gerangschikt in de categorie- 5 pd. De openbare gebouwen, het landhuis uitgezonderd en de huizen van de geestelijkheid, dit van de pastoor van St-Denijs uitgezonderd, zijn in deze tabel niet opgenomen.

TABEL II

Beroepsstructuur van de bevolking en pachtwaarde der huizen volgens beroep. ^a

	Cat. I		Cat. II		Cat. III en IV		Cat. V		Cat. VI en VII		Cat. VIII	
	Tot	%	Tot	%	Tot	%	Tot	%	Tot	%	Tot	%
<i>Bevoorrechte St.</i>	13	2,6	—	—	5	38,5	2	15,4	6	46,1	—	—
Adel en geestelijkheid	37	7,4	1	2,7	17	46,0	6	16,2	9	24,3	3	8,1
<i>Middenstand</i>	30	6,0	—	—	13	43,3	5	16,7	6	20,0	3	10,0
Voedingsnijverheid	56	11,2	8	14,3	32	57,1	2	3,6	—	—	—	—
Herbergen	47	9,4	1	2,2	21	44,7	14	29,6	6	12,8	1	2,2
Allerlei	38	7,6	7	18,4	8	21,0	3	8,0	2	5,2	—	—
Handel en Verkeer	30	6,0	4	13,3	12	40,0	2	6,7	—	—	—	—
Bouwnijverheid	10	2,0	—	—	8	80,0	2	20,0	—	—	—	—
Kledingsnijverheid	8	1,6	—	—	4	50,0	4	50,0	—	—	—	—
Geneeskunde	5	1,0	1	20,0	4	80,0	—	—	—	—	—	—
Luxe-handel ^b	13	2,7	6	46,2	7	53,8	—	—	—	—	—	—
Textielnijverheid	177	35,5	72	40,7	37	20,8	4	2,3	3	1,7	—	—
<i>Arbeiders</i>	35	7,0	1	2,8	14	40,0	6	17,2	10	28,6	1	2,8
<i>Zonder Beroep</i>												
<i>Ambten ^c</i>												

^a De gegevens betreffen : het aantal huisgezinnen deel uitmakend van de verschillende beroepen en % van het totaal aantal huisgezinnen, het aantal eenheden en % van ieder beroep die een huis met een pachtwaarde van respectievelijk — 5 pd., 5-10 pd. 10-20 pd., 20-25 pd., 25-40 pd. en + 40 pd. bewonen.

^b Hieronder verstaan we apothekers, zilversmeden en meester-schilders.

^c De 6 leden van de adel die een schepenzetel bezetten, werden hier niet meer opgenomen.

belasting, dat eveneens bewaard gebleven is, vermeldt de naam en het beroep van de pachters⁽⁵⁾. Steunend op deze twee bronnen hebben we niet alleen het uitzicht van de stad, doch ook de beroepsstructuur van de bevolking vastgelegd. Vermits de pachtwaarde van een huis de sociale positie van zijn bewoner weerspiegelt, dragen de gegevens ook bij tot de kennis van de maatschappelijke toestand van de verschillende bevolkingsgroepen.

De huizen van de stad behoren in de verhouding van 65 % aan inwoners van Veurne; 25 % van de inwoners betrekken hun eigen huis. Verscheidene onder hen bezitten, benevens de eigendom die ze bewonen, meerdere gebouwen die ze verhuren.

We menen in tabel II duidelijk drie bevolkingsgroepen te kunnen onderscheiden :

de adel, waarvan 46,1 % van de leden een huis van + 25 pd. bewonen (cat. VI, VII, VIII),

de middenstand, die huizen van 10 tot 25 pd. betreft (cat. III, IV, V),

de arbeiders, die huizen van — 10 pd. bewonen (cat. I, II).

De BEVOORRECHTE STANDEN — slechts een geestelijke is in onze tabellen opgenomen — zij vertegenwoordigen 2,6% van de totale stadsbevolking; 6 edellieden zetelen in de magistrat van stad en kasselrij, twee andere worden als oud-schepenen vermeld; 9 edellieden (69,2 %) bewonen hun eigendom; 5 van hen bezitten 2 huizen, een ander bezit er 3. Deze kleine groep

geen pachtbrief hebbende, conforme de declaratie van pachter bij eede gedaen en degonne gebruyct bij proprietarissen conforme d'estimatie ghedaen bij de gheeëde deelslieden”.

(⁵) S. A. V., b. 320 : « Estat et imposition par forme de capitation et subside extraordinaire faite par bourghmaistres, lanthouders, eschevins et ceurheers des villes et chastellenies de Furnes, sur les habitants de la même ville en esgard de l'occupation de leurs maisons et ce au recouvrement de la somme de quatre mille cinq cens livres de France, faisant en livres parisis sept mille deux cens livres, imposée sur ladite ville par monseigneur Barentin, conseiller du roy en son conseil, maître des requestes ordinaire de son hôtel, intendans de justice, police et fiances en Flandres du costé de la mer, le 2 juin 1701, estans la quotte de ladite ville dans les 600.000 lb. offertes par les magistrats des chastellenies et autres lieux dudit département, de payer annuellement au roy tant que la guerre durera, au receveur général des finances

is trouwens eigenaar van 5,7 % van het totaal aantal huizen in de stad.

De MIDDENSTAND. De beroepen, die we tot deze stand rekenen, vertegenwoordigen 52,3 % van de stadsbevolking.

Rekenen we de herbergiers, die we in tabel II afzonderlijk geklasseerd hebben, tot de groep „voedingsnijverheid”, dan is deze groep, te Veurne, het sterkst vertegenwoordigd (13,4%). 16,4 % van de inwoners, werkzaam in deze nijverheid, bewonen een huis met een pachtwaarde van 20 tot 25 pd. en moeten tot de rijkere middenstand gerekend worden; 31,3 % van de leden van dezelfde groep behoren tot de hogere burgerij — de wachtkamer van de adel — en bewonen een huis met een pachtwaarde van + 25 pd. Een belangrijk percentage (31,3 %) bezit een eigen huis terwijl 10,5 % van de leden twee eigendommen bezitten. De groep is eigenaar van 9 % van de huizen van Veurne.

Na de groep „voedingsnijverheid” is de groep „allerlei” numeriek het sterkst bezet (11,2 %). 39,3 % van de leden van de diverse neringen, die we onder „allerlei” gegroepeerd hebben, kunnen — steeds steunend op de pachtwaarde van de door hen betrokken huizen — slechts als arbeiders beschouwd worden. Enkele van haar leden (7,1 %) bewonen hun eigen huis.

De groep „handel en verkeer” vertegenwoordigt 9,4 % van de stadsbevolking. Op 47 leden die deze groep telt, zijn er 8 schippers, 11 kleinhandelaars, 11 vetweiders ⁽⁶⁾ en 17 groothandelaars, wier bedrijvigheid volgende takken omvat: lakenhandel (5), wijnhandel (2), tabak-, kousen-, oudekieren-, ijzer-, vishandel (respectievelijk 1). Voor 5 handelaars, wordt de tak waarin ze bedrijvig zijn niet vermeld.

Van de leden van de hier besproken groep behoren 29,6 % tot de rijkere middenstand en 15 % tot de hogere burgerij. 42,6 % van de handelaars en schippers bezitten 9,3 % van

en exercice, à titre de subside extraordinaire, à condition qu'il ne sera fait aucune autre levée de capitation et milice, création de charges nouvelles, traitéz, impositions extraordinaires, ny aucune autre demandes et que le payement de ladite somme cessera au terme de l'arrest de S. M., du 4 may 1701.”

(6) Worden in de teksten aangeduid als „gressier”.

de huizen van de stad. De vetweiders staan, zowel numeriek al sociaal, aan de spits van deze afdeling; 54,5 % van hen moeten we tot de rijke middenstand en 18,1 % tot de hogere burgersklasse rekenen. Meer dan de helft van de vetweiders bewonen hun eigendom, 9,1 % bezitten 3 huizen. De tweede plaats wordt bezet door de lakenhandelaars; 4 dezer bewonen hun eigen huis, 3 van hen bezitten respectievelijk 4, 3 en 2 huizen.

Van de inwoners van de stad zijn 7,6 % werkzaam in de „bouwnijverheid”. Daarvan kunnen 39,4 % slechts als arbeiders beschouwd worden. Enkele leden van deze groep behoren evenwel tot de rijkere middenstand (8 %) en zelfs tot de hogere burgersklasse (5,2 %). De timmerlui spelen in deze groep de voornaamste rol. We tellen nl. 7 meester-timmerlui bijgestaan door 5 knechten; 5 van hen bezitten een eigen huis. Verder tellen we 8 meester-metsers met 4 knechten; 4 meesters bezitten hun eigen huis. Op de derde plaats komen de slotenmakers (3 meesters en 1 knecht) gevolgd door de schaliedekkers (2 meesters en 1 knecht) (7). Het feit dat 44,7 % van de leden van de groep „bouwnijverheid” een eigen huis bezitten en verschillende onder hen nog huizen verhuren, dient ongetwijfeld in verband gebracht te worden met de aard van hun beroep. Deze groep, die toch grotelijks aanleunt bij de arbeidersklasse, bezit 8,8 % van de huizen van de stad. Waar nochtans meer dan de helft van de gebouwen eigendom van de groepen „voedingsnijverheid” en „handel en verkeer” huizen zijn met een pachtwaarde van + 20 pd., hebben 3/4 van de eigendommen van de groep „bouwnijverheid” een pachtwaarde van — 20 pd.

De groep „kledingsnijverheid”, 6 % van de bevolking, leunt bij de arbeidersklasse aan; 16,6 % van haar leden bewonen hun eigendom.

De andere groepen zijn slechts zwak vertegenwoordigd. Een bijzondere vermelding verdient de groep „luxehandel”, waarvan 50 % van de leden tot de rijkere middenstand behoren.

De ARBEIDERSKLASSE. Volgens tabel II behoort slechts 2,7 % van de bevolking tot deze klasse. Steunend op de pacht prijs

(7) Tot deze groep rekenen we eveneens de aannemers (2), de loodgieters (3) en de glazenmakers (3).

moeten we nochtans aanvaarden dat een belangrijk gedeelte — ongeveer 75 % — van de inwoners, waarvan het beroep niet vermeld is, arbeiders zijn. Houden we hiermee rekening, dan behoort in werkelijkheid 29,2 % van de stadsbevolking tot de hier besproken groep. Van de 133 inwoners, waarvan we het beroep niet kennen en die we tot de arbeidersklasse rekenen zijn er 86, die slechts een gedeelte van een huis — in de meeste gevallen een kamer, een zolder of een kelder — betrekken. Van de 47 anderen betrekken 5 hun eigen huis.

Beschouwen we diegene die minder dan 5 pd. pacht betalen — verschillende onder hen worden als arm of als „disgenoten” vermeld — als het stedelijk proletariaat, dan moeten we 20 % van de totale bevolking tot deze categorie rekenen; $\frac{3}{4}$ hiervan zijn arbeiders.

De andere leden van de groep „zonder beroepsvermelding” behoren hoofdzakelijk tot de middenstand. Ongeveer 40 % ervan zijn weduwen: $\frac{3}{4}$ van deze weduwen bewonen hun eigen huis. De helft van de overige leden van deze categorie middenstanders bewonen eveneens hun eigendom.

Van de 58 huizen, die in het bezit zijn van de groep „zonder beroepsvermelding”, behoren er 53 aan leden, die een huis met een pachtwaarde van meer dan 10 pd. betrekken. Deze laatsten⁽⁸⁾, die slechts 9 % van de stadsbevolking uitmaken, bezitten 13,7 % van het totaal aantal huizen van de stad. Verschillende onder hen moeten ongetwijfeld beschouwd worden als renteniers.

De AMBTENAREN behoren voor meer dan de helft tot de rijkere middenstand en tot de hogere burgersklasse; 45,7 % van hen bewonen hun eigendom, terwijl verscheidene meerdere huizen bezitten. Deze groep, die slechts 7 % van de stadsbevolking uitmaakt, bezit 12,4 % van de huizen van de stad.

We hebben er reeds op gewezen dat de adel de helft van de schepenzetels bezet hield, de 6 andere zetels zijn bezet door leden van de burgerij, een van hen is doctor in de geneeskunde.

Onder ambten hebben we o. m. gegroepeerd de vrije

⁽⁸⁾ Dit zijn de 44 leden van de groep „zonder beroep” die een huis van + 10 pd. betrekken (TABEL II).

beroepen — procureurs en advokaten — die toegang verlenen tot de hoge ambten. De procureurs behoren, steunend op het huis dat ze bewonen, tot de gewone burgerij. Twee van hen bezitten evenwel meerdere huizen. In drie gevallen wordt dit ambt gecumuleerd: tweemaal met dit van notaris, in het derde geval is de procureur terzelfder tijd handelaar. De advokaten behoren tot de rijkere middenstand en tot de hogere burgersklasse. Hetzelfde kan gezegd worden van de raadspensionaris. Deze laatste gegevens bevestigen de zienswijze van H. Pirenne: „zonen van rijke familiën leveren zich over aan de vrije beroepen en inzonderheid aan de rechtsgeleerdheid, welke toegang geeft tot hoge ambten en, later, tot de adelstand.”⁽⁹⁾

Om te eindigen volgt hier een overzicht van de pachtprijzen, met het aantal huizen voor iedere pachtprijs.

TABEL IV
Pachtwaarde der huizen ^a

pd.	sch.	gr. VI.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	Totaal
1	00	14			I													1
2	00	00											I					1
2	10	00						I	3				I					4
3	00	00		I					I							2		5
3	06	08													2			2
3	10	00														3		3
3	14	00			2											I		3
4	00	00			4			I	2		I	3						11
4	06	08							2		I							3
4	10	00						2	2									2
5	00	00		I		I	I		I	I			I				2	8
5	15	00														I		1
6	00	00				3			3		I	I	I	3	4			16
7	00	00		I	I	I			2					I	2	I		9
7	10	00									I							1
8	00	00		I		3	4			2	4	2		I	2	2		21
8	10	00		I														1
8	15	00												I				1

⁽⁹⁾ H. PIRENNE, *Geschiedenis van België*, vertaald door R. Delbecq, Gent, 1925, IV, p. 440.

^a I Markt. — II Ooststraat. — III St.-Sebastiaanstraat. — IV Noordstraat. — V Oude Peerdemarkt (Pannestraat) tussen haakjes

TABEL IV (Vervolg)

9	00	00		2			2	5		I	I			I	12				
10	00	00	I	3	I	I	I	2	I		I	3		I	15				
10	10	00							I						I				
11	00	00		2		I		I	2						6				
11	10	00								I					I				
12	00	00		9		3	I	2	3 ^e	3		I	I	I	25				
12	10	00										I			I				
13	00	00		I		I		3	2				I		8				
13	10	00						I							I				
14	00	00	I	5		4	I	I	2	3	I	2	I		21				
14	10	00		2											2				
15	00	00					I	I			I				3				
16	00	00	I	7		10	I	2	I	7	I	I	I	4	I	37			
16	13	04		2					I	I						4			
17	00	00		I			I			I	I				I	5			
18	00	00	2	3		4 ^d		5	2	9	2	I	I	3		32			
19	00	00							4			I				5			
20	00	00	2	3		4		I	4		2	3				19			
22	00	00	3 ^g	3		3			I	I		I				12			
23	00	00		2					I	I						3			
24	00	00	6	2	I ^b			I	4		I	I				16			
25	00	00	I						I	I				I		4			
26	00	00	2			I			I					I	I	6			
27	00	00		I					I		I					3			
28	00	00	3			2	I		I		I					8			
30	00	00	I	2		2			2				I ^f			8			
31	00	00		I												I			
32	00	00		2		I			I	I		I				7			
34	00	00				I			I		I					3			
38	00	00		I					I							2			
40	00	00		4 ^e		I		2		I						8			
46	00	00							I							I			
Totaal				31	55	10	47	11	3	37	19	65	11	17	7	23	28	9	37

D. DALLE.

de huidige benaming. — VI Meulenstraat (Klopperstraat). — VII Oude Beestemarkt, Weststraat (Zwarte Nonnenstraat) en Spaans Kwartier. — VIII Vleeshouwerstraat. — IX Zuidstraat. — X Nieuwe Beestemarkt (Oude Beestemarkt) XI Kaaistraat (Duinkerkestraat). — XII Nieuwstraat. — XIII Oude Botermarkt (Boterweegschaalstraat). — XIV St.-Niklaaskerkhof (Kaatsspelmart) en Houtmarkt. — XV St.-Walburgakerkhof.

^b Tegenwoordig het huis St.-Sebastiaan in de Handboogstraat.

^c O. a. het huidige café-restaurant „Het Belfort”.

^d O. a. het huidige huis Noordstraat n° 21.

^e O. a. de huidige, „Drie Koningen”.

^f Zeer waarschijnlijk het huidige huis Houtmarkt n° 5.

^g Drie van de trapevelhuizen aan de noordzijde van de Markt.

DE BIBLIOTHEEK VAN DE OUDE ST.-ANDRIESABDIJ

Al konden reeds 'n tweetal bijdragen, die evenwel het onderwerp geenszins uitputten, worden gewijd aan de bibliotheek van het oude St-Andries¹, toch is deze boekenverzameling blijkbaar nooit belangrijk geweest. Buiten enkele handschriften door de monniken van Affligem in 1188 achtergelaten², buiten de liturgische handschriften in 1308 door abt *de Colonia* aangeschaft³, buiten de twee psalters die abt Roland van Steelandt door de Gentse Hiëronymieten liet vervaardigen⁴ en enkele antiphonaria door abt-bisschop Boudewijn Vilain (1509-1519) geschonken⁵, heeft de bibliotheek van St-Andries blijkbaar nooit talrijke noch kostbare codices in bezit gehad, waardoor zoveel andere benediktijnerabdijen voor altijd vermaard zijn geworden.

(¹) D. DEBRUYNE, *Un catalogue des manuscrits de l'ancienne abbaye de Saint-André-les-Bruges, Revue bénédictine*, 37 (1925), blz. 273-275; N. N. HUYGHEBAERT, *Note sur les bibliothèques d'Affligem et de ses prieurés au XIIe siècle*, in *Miscellanea Gessleriana*, Antwerpen 1948, blz. 610-616.

(²) N. N. HUYGHEBAERT, *Note sur les bibliothèques d'Affligem*, blz. 612.

(³) « Plurimos conscribi fecit (abt H. De Colonia) libros missales, passionales, alios que divine auctoritatis atque doctrine, qui usque hodie penes nos habentur, pro quibus numerosam valde eum necesse fuit exposuisse pecuniam. Nam plerique preter forme quantitatem tante artis industria et ornatus magnificentia confecti sunt, ut nostre etatis etiam expertissimis scriptoribus admirationi sint. » A. GOETHALS, *Chronica monasterii Sancti Andreae juxta Brugae* (ed. W. H. James WEALE), Brugge, 1868, blz. 99.

(⁴) « Anno XXII° [1522] apportata fuere a gandavo duo nova magna psalteria apud fratres scripta pro quibus exsolvit abbas Rolandus XII libros gr. » A. GOETHALS, *Chronica monasterii Sancti Andreae*, (BRUGGE, *Stadsbibliotheek*, hs. 569, fol. 125 v.º); over de onuitgegeven laatste hoofdstukken van Goethals, zie N. HUYGHEBAERT, *Histoire d'une chronique*, in *Les Cahiers de Saint-André*, 6 (1949), blz. 117-122.

(⁵) « Item diversos libros cantatorios fecit scribi (Balduinus). » A. GOETHALS, *Chronica monasterii Sancti Andreae*, (hs. 569, fol. 122).

Wat kan ze thans nog van haar schatten tonen? De Isidorus-codex van de Vatikaanse bibliotheek⁶, de kroniek van Arnout Goethals, die gelukkig nog te Brugge wordt bewaard⁷, en een *rituale monasticum* uit de bibliotheek van Millau in het verre Aveyron, door dezelfde Goethals gecalligrafieerd, gebonden en waarschijnlijk ook verlucht⁸.

Het is wellicht geen louter toeval, dat de twee enige handschriften die uit St-Andries stammen (want de Isidoruscodex is eigenlijk een product van het Affligemse scriptorium) van de hand zijn van Arnout Goethals. Hij is dan ook de typische vertegenwoordiger van de nieuwe humanistische strekking die men te St-Andries kan waarnemen na de invoering van de Bursfelder hervorming⁹.

In 1500 te Gent geboren, had Arnout Goethals zijn opleiding genoten bij de gunstig gekende Broeders van het Gemene Leven, ook Hiëronymieten genoemd. Het is zeer waarschijnlijk bij hen dat hij die vakkennis opdeed, waarvan het prachtige *rituale* van Millau een zo merkwaardig getuige is. In 1518 te St-Andries binnengetreden, trof hij er als prior de Waal Jean Philippart, oud monnik van Gembloers, die dit ambt van 1518 tot 1524 bekleedde. Ziehier wat Arnout Goethals enkele jaren later over hem wist te zeggen: „Alhoewel hij geleerd was en verdienstelijk onder meer dan één opzicht, was hij niettemin minder geschikt voor de taak van prior. Gedurende de tijd van zijn prioraat zorgde hij er evenwel

(⁶) Reg. 239; zie A. WILMART, *Codices Reginenses latini* (= *Bibliothecae apostolicae Vaticanae Codices manu scripti*), I, Città del Vaticano, 1937, blz. 566-567.

(⁷) Hs. 569; zie A. DE POORTER, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque Publique de la Ville de Bruges*, Gembloers-Parijs, 1934, blz. 690.

(⁸) « Hunc gemmatum scripsit, ligavit et contulit monasterio Sancti Andreae juxta Brugas D. Arnulphus Goethals ejusdem monasterii monachus professus et sacerdos, anno Domini et etatis sue XXX° in anno 1530, : N. HUYGHEBAERT, *Le chroniqueur Arnold Goethals*, in *Les Cahiers de Saint-André*, 6 (1949), blz. 177-178; vgl. *Revue bénédictine*, 37 (1925), blz. 273.

(⁹) N. HUYGHEBAERT, *De Bursfelder reform in de Sint-Andriesabdij*, in *Horae Monasticae*, I (*Fulgens radiatur*), Tielt, 1947, blz. 241-259.

voor dat onze bibliotheek met tal van schone boeken werd verrijkt¹⁰."

Beseftte dom Philippart zijn ongeschiktheid, of verlangde hij naar een vreedzamer oord om *in angulo cum libello* de rest van zijn dagen door te brengen? Wat hier ook van zij, hij zegde vaarwel aan het benediktijnerleven om in 1524 naar de kartuizerorde over te gaan in Genadedal¹¹. Enkele jaren later, tussen 1534 en 1546 zou ook onze kroniekschrijver A. Goethals naar de kartuizers overgaan¹².

Hoe deze merkwaardige aantrekkingskracht verklaard, die de kartuizerorde op onze St-Andriese humanisten uitoefende? Het feit kan weliswaar ten dele verklaard worden door de inwendige toestand, door de moeizame inenting van de Bursfelder hervorming, door het van staatswege aanstellen van onwaardige of al te jeudige prelaten, zoals Roland van Steelandt of Jehan Asset. Maar dit herhaaldelijk voorkomen van een overgaan naar de kartuizers wijst ons nog op iets anders, op iets dat in betrekking staat met de bibliotheek van St-Andries en enig licht kan werpen op de samenstelling van de boekerij onder prior Jean Philippart.

Toen de pauselijke nuntius Hiëronymus Aleander, door de paus belast met het afkondigen van de bulle *Exsurge* in het Duitse Rijk en in de Nederlanden, in 1521 naar Brugge kwam waar hij de Keizer hoopte te ontmoeten (7-26 Augustus), gewerden hem ongunstige berichten nopens de benediktijnen en de kartuizers van deze stad. Bleek het niet dat deze „ledig-gangers en neurasthenieken" besmet waren met de nieuwe geest en, op de koop toe, verstokte lezers van Erasmus?

De nuntius stond reeds op het punt met het keizerlijk hof te vertrekken; doch hij achtte het zijn plicht zijn vertrek uit te stellen en aanstonds in te grijpen. Hij nam het vooral op tegen de kartuizers van Genadedal. Zijn rapporten leren ons

(¹⁰) A. GOETHALS, *Chronica Sancti Andree*, (hs. 569, fol. 124 v°).

(¹¹) A. GOETHALS, *ibidem*.

(¹²) Arnout Goethals wordt nog als monnik van St.-Andries vermeldt in een akte van 26 November 1534 (BRUGGE, *Rijksarchief*, bl. 5364); in November 1546 was hij reeds kartuizer (BRUSSEL, *ARA., Etat et Audience*, 852).

dat hij zinnens was ze in een kapitulaire zitting bijeen te roepen en hen streng de les te spellen. De bedreiging, hen al hun bezittingen te ontnemen, zou, zo meende althans de nuntius, een heilzame indruk maken.¹³

Of Aleander nog de tijd vond om eveneens de benediktijnen van St-Andries, die een uur buiten de stad woonden en ook minder talrijk waren, te verontrusten, is niet heel waarschijnlijk, al ware het heel zeker niet minder nodig geweest. Immers kort daarna, in Januari 1522, wierp andermaal een monnik van St-Andries de kap over de haag¹⁴. Gebeurde dit onder invloed van de opvattingen van Erasmus, of uit afkeer voor de Bursfelder hervorming? De vraag is moeilijk te beantwoorden.

Uit de tijd van dom Jean Philippart dagtekenen wellicht de drie van St-Andries afkomstige wiegedrukken die in de Brugse stadsboekerij worden bewaard¹⁵: het *Supplementum Chronicarum* van Jacobus Bergomensis (Venetië 1492), het *Speculum naturale* van Vincentius van Beauvais (Venetië 1494) en het *Liber Chronicarum* van Hartmann Schedel (Augsburg 1497), alsook de postinkunabel *Tractatus de profectu religioso* van St. Bonaventura (Parijs, circa 1520)¹⁶. Gewis, geen enkel van deze vier boekjes verdient de strenge veroordeling van de nuntius, zo min trouwens als de meeste inkunabels en

(¹³) P. FREDERICQ, *Corpus documentorum inquisitionis haereticæ pravitatis Neerlandicae*, V, Gent, 1902, blz. 408; vgl. P. KALKOFF, *Die Anfänge der Gegenreformation in den Niederlanden*, II, Halle, 1904, blz. 30-32; N. N. HUYGHEBAERT, *De Bursfelder Reform*, blz. 250-251.

(¹⁴) A. GOETHALS, *Chronica Sancti Andreae* (ed. W. H. James WEALE, blz. 174.). Het zij hier bemerkt dat de eerste Lutheranen te Brugge slechts in 1527 worden gesignaleerd. C. EVERAERT, *De eerste protestanten te Brugge*, in *Biekorf* 34 (1928) blz. 97-104.

(¹⁵) A. DE POORTER, *Listes des incunables de la bibliothèque publique de la ville de Bruges*, in *Annales Soc. Emul. Bruges*, 64 (1914), blz. 211, 229, 231.

(¹⁶) Dit werk werd te koop gesteld op de boekenveiling Baron Jean de Brouwer (Brussel, 10/11 Oktober 1947), nr 42 van de catalogus. Het kleine in-octavo droeg, volgens de catalogus, het *ex-libris* „van een monnik van St.-Andries?”. Het is ons niet bekend wie er thans de bezitter van is.

postinkunables (tot 1524) die wij in de latere catalogus aantreffen. Doch betreffende deze catalogus van omstreeks 1720 rijst een nieuwe vraag op : nog voor het einde van de XVIde eeuw, op 29 September 1578, werd de St-Andriesabdij bij verrassing door de Gentse Calvinisten overvallen en helemaal leeggeplunderd¹⁷. Welk was, in deze tragische uren, het lot van de oude bibliotheek van St-Andries? welke van de boeken, die met zoveel liefde en zorg door Jean Philippart en zijn opvolgers waren bijeengebracht, ontsnapten aan de plundering? Het is heel goed mogelijk dat de oudste boeken die wij in de catalogus van 1720 ontmoeten, voor het grootste deel pas in de XVIIde eeuw werden aangeschaft.

Wat hier ook van zij, de plundering van de abdij in 1578, de verdrijving van de monniken tot aan de « reductie » van Brugge in 1584 of liever tot na de heroprichting van de abdij door de krachtdadige abt Jean Bourier, betekende het einde van de tweede fase in de geschiedenis van de bibliotheek van St-Andries. De derde zou geopend worden met het abbatiaat van dom Henricus van den Zype.

Abt Henricus van de Zype (1616-1659), een der ijverigsten om aan de oude abdij de glans ener ware vroomheid terug te schenken, was tevens een geleerd man. Aan de universiteiten van Dowai en Leuven had hij het bachalaureaat in de godgeleerdheid behaald. Zeer jong nog werd hij tot prior aangesteld in de St-Jansabdij te Ieper, waar hij in 1594 zijn geloften had afgelegd. Een lijvig in-octavo over St. Gregorius de Grote, in 1611 verschenen, vestigde de aandacht van de geleerde wereld op hem. In 1616 tot abt van St-Andries benoemd, verloor hij niets van zijn studiejver : „Hij was, bemerkt zijn biograaf, steeds verslonden in de lectuur van theologische boeken, handelend zowel over het dogma als over de moraal; voortdurend was hij aan het werken aan verschillende verhandelingen¹⁸.”

(¹⁷) *Continuatio chronici monasterii S. Andreae juxta Brugas* (DEN-
DERMONDE, Bibliotheek van de S. Pieters-en-Paulusabdij, hs. 40);
vgl. *Gallia christiana*, V, Parijs 1877, kol. 274.

(¹⁸) *Continuatio*; vgl. J. F. FOPPENS, *Bibliotheca belgica*, I, Brussel
1739, blz. 469.

Deze lofwaardige werkzaamheden vergden dan ook een rijk voorziene boekerij evenals een plaats om die boeken te bergen. En inderdaad zou abt van den Zype een bibliotheek laten bouwen. Dit gebeurde in nogal onverwachte omstandigheden.

Het was in 1626. De abt wilde naast de slaapzaal der monniken een beerput laten delven. Deze vleugel, die, behalve het dormitorium tevens de kapittelzaal en de refter omvatte, dateerde uit 1252 en was dus reeds betrekkelijk oud. Toen men aan de voet van de muur begon te graven, dreigde heel het gebouw in te storten. Men moest de put onmiddellijk weer dicht gooien, en om de buitenmuur van de slaapzaal, die intussen fel was gaan overhellen, te stutten, was men verplicht er vlak naast een ander gebouw tegen op te trekken tot bijna op volle hoogte. De communiteit kreeg deze nieuwe vleugel als recreatiezaal („choffoor”), en de verdieping zou dienst doen als bibliotheek. In de kroniek van St-Andries (we bedoelen hier de *continuatio*, de voortzetting van de kroniek van Arnout Goethals), waar deze episode uit het abbatiaat van dom van den Zype werd opgetekend, kunnen wij nog de volgende randnota lezen : „*Etiam servit [haec domus] ad eundem usum, 1735*”.

Op een niet onaardig waterverfschilderijtje uit het jaar 1715 kan men nog de bibliotheek van dom van den Zype terugvinden : op de rand van een plattegrond van het goed „Steenkin” te St-Andries, waarvan de gronden aan het beluik van de St-Andriesabdij paalden, schilderde landmeester F. Everaert een zicht op het koor van de abdijkerk en op de achtergevel van de slaapzaal.¹⁹ Het „choffoor” der monniken, waarvan de schikking ondertussen misschien enigszins werd gewijzigd, komt eveneens terug op een plan van landmeester C. J. Bonnaert uit 1777²⁰.

De samenstelling van de bibliotheek in deze jaren is ons

(¹⁹) BRUGGE, *Rijksarchief*, Kaarten en plannen, 598.

(²⁰) Origineel niet meer voorhanden; een afschrift uit 1869 bevindt zich in de verzameling van Weled. Heer ridder Stanislas d'Ydewalle, te St.-Andries-bij-Brugge.

bekend dank zij een XVIIIe eeuwse catalogus, heden nog bewaard in het stadsarchief te Brugge²¹.

Deze catalogus vormt een fraai register van 32 × 22 cm., 65 folios omvattend met 113 beschreven en 17 blank gebleven paginas. De perkamenten omslag draagt de volgende titel, die op folio 1r^o wordt herhaald : „*Catalogus librorum Abbatiae Sti Andree Apli Juxta Brugas Ordinis Sti Pis Nri Benedicti.*”

De boeken worden in 16 secties gerangschikt en genummerd : *S. Scripturae* (22 nummers); *Concilia* (30 n.); *Interpretes Sae Scripturae* (127 n.); *S. Patres* (113 n.); *Casuistae et Canonistae* (22 n.); *Controversistae* (22 n.); *Scholastici* (260 n.); *Philosophi* (52 n.); *Dictionnaria et Medici* (22 n.); *Juristae et Canonistae* (161 n.); *Historici sacri* (177 n.); *Historici profani* (219 n.); *Conciones* (186 n.); *Libri Spirituales* (469 n.); *Miscellanei* (240 n.); *Grammaticales* (125 n.).

De auteur van deze zorgvuldig aangelegde catalogus heeft telkens in een afzonderlijke kolom de *locus impressiois* aangetekend en het *annus*. Dit laat ons toe een eigenaardige en tevens leerzame statistiek op te stellen.

In onze catalogus zal men enkele wiegedrukken vinden, waarvan evenwel de datering (bijv. 1442) enkel met grote omzichtigheid kan gebruikt worden. Het jongste werk komt voor onder de *Historici sacri*, nl. de *Acta S. Godelevae v. et m. authore J. Bapt. Sollerio Soc. Jesu* (Antwerpen 1720).

Worden de boeken volgens de datum van verschijnen gerangschikt, dan vinden wij voor de XVe eeuw : 23 boeken; voor de XVIe eeuw, 632 boeken; voor de XVIIe eeuw 1395 boeken; voor het begin van de XVIIIe eeuw (1700-1720) slechts 10 boeken! De XVIIe eeuw is dus het gouden tijdperk geweest voor onze bibliotheek. Dit valt goed te begrijpen. En willen we nu de boeken anders optellen, dan zullen we hiervan aanstonds de verklaring vinden.

1921 boeken zijn vóór 1659 van de pers gekomen; slechts 139 boeken verschenen na deze datum. 14 Maart 1659 overleed abt van den Zype. Het ligt dus voor de hand in hem de grote bevorderaar van de bibliotheek van St-Andries te zien, en

(²¹) BRUGGE, *Stadsarchief*, Fonds van Caloen, 42.

meteen blijkt dat zijn opvolgers het belang van nuttige boeken niet meer zo duidelijk hebben ingezien. Tenzij natuurlijk men zou willen aannemen dat zij steeds de voorkeur aan oudere uitgaven zouden hebben gegeven.

In de kloosters is de zorg voor de boeken aan een *bibliothecarius* toevertrouwd. Slechts van één bibliothecaris van St-Andries is de gedachtenis tot ons gekomen nl. dom Boudewijn Boens, van wiens werkzaamheid de sporen nog in verscheidene handschriften zijn terug te vinden.

Boudewijn Boens werd te Brugge geboren op 3 September 1649 als zoon van Adriaan en Anna van Ghistele. Omstreeks 1670 legde hij de geloften af te St-Andries, terwijl zijn broeder Prosper Boens binnentrad bij de Augustijnen in de Eekhoutabdij, waar deze op 11 Januari 1727 overleed²².

Boudewijn Boens is *dispensator*, d. w. z. hulpeconoom van zijn abdij geweest, ten minste tot in 1686; dat jaar wordt hij door de abt, de twistzieke Placidus van Ockerhout, afgezet²³. Later, waarschijnlijk na de dood van Pieter Carlier, die in 1710 71 jaar was en kort nadien moet overleden zijn, werd hij tot supprior benoemd. Dit ambt zou hij tot zijn dood waarnemen. Hij staat opgetekend op 25 Oktober in de *obituaria* van St Jan ten Berge en van de Eekhout²⁴.

Dom Boens was geen ontontwikkeld man. Hij schreef vlot latijn, had enige kennis van kerkelijk recht en wist zich te gepaster ure de tekst van menig canon te herinneren, zoals bijv. tijdens zijn geschil met abt van Ockerhout²⁵. In 1679 was hij reeds bibliothecaris en hij bleef het wellicht tot aan zijn dood²⁶.

(²²) *Obituaire de l'abbaye de l'Eekhout* (ed. W. H. James WEALE), in *La Flandre*, 3 (1869-1870), blz. 304 en 349.

(²³) BRUGGE, *Rijksarchief*, C. E. 2847.

(²⁴) N. HUYGHEBAERT, *Le nécrologe de l'ancienne abbaye de Saint-André-lez-Bruges*, in *Tablettes des Flandres* 5 (1953), blz. 275, n. 25.

(²⁵) *Visitatio monasterii S. Andreae juxta Brugas ... per illustrissimum et Reverendissimum Donnum Humbertum Guielmum episcopum Brugensem ... die septima junii* 1684. BRUGGE, *Rijksarchief*, 3709; zie hierover N. HUYGHEBAERT, „Het leven van de H. Benedictus” door Dom Jacob Cobrysse, schilder-monnik der Sint-Andriesabdij-bij-Brugge, in *Album English*, Brugge 1552, blz. 207-209.

(²⁶) BRUSSEL, A. R. A. *Conseil d'État*, 1284.

De geschiedenis van zijn klooster moet zijn voornaamste liefhebberij geweest zijn. Niet alleen heeft hij de oude kroniek van Goethals aandachtig gelezen, zoals blijkt uit de randnota's van zijn hand, maar hij heeft ook een naamloze voortzetting ervan uit de XVIIe eeuw van een gewisse ondergang gered. Deze *Continuatio* van de *Chronica Sancti Andreae*, thans te Dendermonde bewaard in de bibliotheek van de SS. Pieters- en Paulusabdij aldaar (hs. 40), draagt nog volgende aantekening aan de bovenrand van fol. 1 : „*Liber monasterii S. Andreae juxta Brugas Flandrorum, inter rejectas schedulas inventus a me Balduino Boens, rel(igioso) p(res)b(yte)ro, a^o 1709, die 16 Aprilis*”.

Boudewijn Boens zag er geen groot kwaad in, een handschrift van enige aantekeningen te voorzien. Zo heeft hij op nog ten minste twee andere handschriften van de kloosterbibliotheek nota's aangebracht : op de kroniek van Goethals, zoals we reeds deden opmerken (Brugge, Stadsbibliotheek 569) en op het *Breve Compendium*, thans bij de Bollandisten te Brussel (hs. 610). Zo vinden we in laatstgenoemd boekje, naast talrijke taalkundige verbeteringen, fol. 4r^o, de volgende aanvulling betreffende de eerste proosten van St-Andries : „*Ceterum de Prepositis quales quotve fuerint ignoratum habemus; solummodo constat quod monasterium annis plus minus 87 sub ipsis gubernatum in regulae observantia maxime floruerit et in temporalibus accreverit. Sub quibus etiam Balduinus Appula filius Roberti nostri fundatoris dedit nobis terram de Bensebroeck.*”

Andere aantekeningen betreffen de figuur van de bisschop-abt Boudewijn Vilain (1509-1519). In de ogen van dom Boens was deze bisschop en benediktijn geworden Franciskan een nog niet voldoende gewaardeerd heilige man. Zeker, Goethals beschrijft hem als „*in multis valde laudabilis, sobrius, castus et devotus*», maar hij voegt er aan toe : „*Fuit etiam et sibi et aliis plus justo plerumque scandaloso parcus*»,. Daarmede kan Boudewijn Boens niet instemmen; in de rand merkt hij aan : „*Haec a juvene non maturo sat judicio sunt scripta, unde caute legenda*»,.²⁷

(²⁷) BRUGGE, *Stadsbibliotheek*, hs 569 fol. 121 r°.

Inderdaad was Arnout Goethals slechts 25 jaar, toen hij deze woorden neerpende, maar hij heeft toch Boudewijn Vilain nog gekend, en de herinneringen aan deze vrome doch al te spaarzame man waren nog levend toen hij zijn kroniek opstelde.²⁹

Boudewijn Boens daarentegen dacht zijn oordeel op andere feiten te mogen steunen. Rond 1619 had men in de verlaten kloosterkerk van St-Andries het graf blootgelegd van Boudewijn Vilain en het lichaam, nog met de bisschoppelijke gewaden bekleed, werd ongeschonden teruggevonden. De abt, de in zeker opzicht ietwat angstvallige Henricus van den Zype, had het lichaam met ongebluste kalk laten bedekken, maar toen in December 1669 zijn opvolger dom Benedictus van den Berghe (1659-1679) het stoffelijk overschot van zijn voorgangers liet overbrengen naar een grafkelder, die hij onder het O. L. Vrouwaltaar had doen in gereedheid brengen, vond men het lichaam van dom Boudewijn Vilain nog steeds gaaf en slechts oppervlakkig door de kalk aangevreten (*corrosum, non corruptum*). Geheel de communititeit was getuige van het wonder en dom Boens heeft hiervan tot tweemaal toe het relaas opgetekend: eens in de codex van de Bollandisten, waarin het zich nochtans reeds bevond, maar naar zijn oordeel niet in de juiste bewoordingen,²⁹ en een tweede maal in de rand van de kroniek van Goethals.³⁰

Dom Boens moet een groot belang aan dergelijke verschijnselen hebben gehecht; dat een lichaam enige tijd ongeschonden bewaard bleef, kwam hem steeds als een mirakel voor. Het geval deed zich eveneens voor na de dood van abt van den Zype, waarvan hij nochtans de „onbescheiden ijver” zo onomwonden had gebrandmerkt: „... etsi corpus ejus etiam translatum tunc fuisset, sed etiamnum integrum repertum fuit

(²⁸) Tussen 1524 en 1533. Arnout Goethals is in 1518 te St Andries binnengetreden; zie N. HUYGHEBAERT, *Le chroniqueur Goethals*, blz. 177.

(²⁹) Uitg. W. H. James WAELE, *Chronica monasterii Sancti Andreae*, blz. 173; over het inrichten van een grafkelder te St Andries door abt van den Berghe, zie *Chronica monasterii S. Andreae*, blz. 153; vgl. N. HUYGHEBAERT, *Le culte marial à Saint-André*, in *Les Cahiers de Saint-André*, II (1954), blz. 186-187.

(³⁰) hs. 569 fol. 122 r°.

sarcophago corrupto : unde ibidem hactenus requiescit a^o 1710. Ita est me vidente a^o 1669 et tangente. B. Boens pbr rel."³¹

Deze aantekening is meteen de laatste vermelding die we over Boens bezitten en verdiende daarom overgeschreven te worden. Toch moet hij nog enkele tijd geleefd hebben, daar hij de supprior Pieter Carlier, die in 1710 nog in functie was, heeft opgevolgd. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de hoger beschreven catalogus van de bibliotheek, die wellicht kort na 1720 werd afgesloten, aan de vlijtige bibliothecaris is toe te schrijven. Het stuk zou hierdoor slechts aan waarde winnen. Doch het geschrift van het register verschilt te zeer van dat der randnota's die, zoals we gezien hebben, dom Boens eigenhandig in de aan zijn zorg toevertrouwde codices aanbracht³².

N. HUYGHEBAERT.

⁽³¹⁾ Uitgegeven door W. H. James WEALE, *Chronica monasterii Sancti Andreae*, blz. 191.

⁽³²⁾ Ons artikel over de Bibliotheek van de oude St-Andriesabdij was reeds ter perse, toen wij konden vaststellen dat het geschrift van de onbekende schrijver van de catalogus hetzelfde was als dat van een kroniekje in het Rijksarchief te Brugge bewaard : *Breve compendium annalium tam spiritualium quam temporalium factum sub amplissimis dominis prelatibus necnon fundatoribus hujus monasterii... Sti Andreae apostoli juxta Brugas* (Découvertes 114). Jammer genoeg blijft ons de auteur van deze voor 1710 opgestelde kroniek tot nu toe onbekend.

Boekbesprekingen

- A. DESPRECHINS, *Liévin Bauwens et sa famille*.
Brugge, 1954, in 8°, 239 blz. + ill. (Tablettes
des Flandres. Recueil 5).

Lieven Bauwens is ongetwijfeld een van de meest merkwaardige figuren uit ons land tijdens het Frans Bewind. Zijn ingrijpen op economisch gebied is immers van beslissende aard geweest. Het is alom bekend hoe hij met groot risico en zwaar financieel verlies een heel stel machines uit Engeland wist over te smokkelen en hoe hij er terzelfdertijd in slaagde bevoegde technici met zich mede te brengen. De bedrijven die hij te Passy bij Parijs, en in of nabij zijn geboortestad oprichtte, golden als modelinrichtingen. Talrijke werkkrachten ontvingen er hun eerste onderricht, dat zij naderhand in andere ondernemingen gingen toepassen. De jeudige overmoed en nooit versagende wilskracht, waarvan Lieven Bauwens tot het bittere einde toe blijk gaf, waren een prikkel en een spoorslag voor andere ondernemers, zodat nieuwe bedrijven als paddestoelen uit de grond begonnen te rijzen. Onder zijn impuls bereikte de katoennijverheid hier te lande een tot dan toe ongekende expansie. Zijn veelzijdige belangstelling en ontombare werkkraft waren tevens oorzaak dat hij zich voor nog andere nijverheidstakken ging interesseren en er eveneens flinke prestaties leverde.

Het is dan ook niet te verwonderen dat een dergelijke markante en dynamische persoonlijkheid, die zulk een vérgaande invloed had op het economisch bestel van het land, reeds tal van biografen heeft gevonden.

Onlangs verscheen een nieuwe studie over hem van de hand van Mevr. A. Desprechins. Het werk werd gepubliceerd ter gelegenheid van de 150e verjaring van de Firma Prayon-de Pauw, eertijds opgericht door Lieven Bauwens en de enige van zijn stichtingen die thans nog voortbestaat.

Het boek omvat twee delen. Het eerste deel werd gewijd aan de biografie; het tweede — en meest omvangrijke deel — is van genealogische aard. Het verschaft in hoofdzaak inlichtingen over de afstammelingen en jongere verwanten van de bekende Gentse industrieel. Wanneer men ziet hoe uiterst omvangrijk het aantal familieleden is en men bedenkt dat zij

niet alleen over het ganse land maar zelfs over verschillende werelddelen zijn verspreid, kan men zich enigszins rekenschap geven van de uitermate lastige en tijdrovende opzoekingen, die daaraan verbonden waren. De auteur weze hier dan ook gelukkigwens om die zware taak tot zulk een goed einde te hebben gebracht.

Van historisch standpunt uit beschouwd, is evenwel het eerste deel van het werk ongetwijfeld het meest interessante. Mevr. A. D. is er inderdaad in geslaagd de reeds bekende feiten uit het leven van Lieven Bauwens op een gelukkige wijze verder aan te vullen met tal van interessante gegevens. Als voornaamste bron beschikte zij over de lijvige dossiers eertijds samengebracht door de procureur-generaal Napoleon de Pauw, en die als een rijke, onontgonnen mijn op het Stadsarchief van Gent zijn bewaard.

Na in de inleiding de verschillende broeders en zusters van Lieven Bauwens met hun respectieve echtgenoten te hebben opgesomd, gaat de auteur in het eerste hoofdstuk verder met genealogische gegevens omtrent de familie Bauwens. Schr. bespreekt er in beknopte termen de economische bedrijvigheid van vader Bauwens en handelt vervolgens over de oudste firma, waarin Lieven Bauwens een verantwoordelijke rol vervulde, en die bekend stond onder de benaming „Wed^e G. J. Bauwens en Zonen”. Zoals reeds ten tijde van vader Bauwens was de firma terzelfdertijd een nijverheids- en handelonderneming. Zij hield zich bezig met de lederindustrie en deed aan groothandel in wijnen, die nu verder werd uitgebreid met groothandel in koloniale waren. Het tweede hoofdstuk is gewijd aan de beruchte Engelse expeditie, waarbij het volgende hoofdstuk logischerwijze aansluit met de uiteenzetting over de oprichting van zijn fabrieken. In het vierde hoofdstuk leert men Lieven Bauwens beter kennen als mens, dank zij het rake psychologische portret dat de auteur van hem geeft. Ook worden hier in enkele bladzijden zijn familie- en vriendenkring op vluchtige maar niettemin zeer suggestieve wijze geschetst, waarbij de delicate maar alleszins rechtzinnige wijze van behandeling opvalt. Het vijfde hoofdstuk onderzoekt zijn verdere industriële verwezenlijkingen; terwijl de beide laatste hoofdstukken in schrille tegenstelling tot elkaar achtereenvolgens handelen over de eerbewijzen die hem te beurt vielen, en zijn dramatische ondergang. Een epiloog werd er aan toegevoegd met een beknopte uiteenzetting over de verdere lotgevallen van zijn kinderen.

In haar geheel geeft de studie een zeer geslaagd synthetisch beeld van de grote Gentse industrieel. Van economisch-historisch standpunt uit beschouwd ware nochtans een meer

grondige bewerking wenselijk geweest. De aard van de documentatie liet dit immers in zekere mate toe. Bovendien had zij op een gelukkige wijze verder kunnen aangevuld worden met opzoekingen in andere archieven, o. m. in de Archives Nationales te Parijs, wat door de auteur over het hoofd werd gezien. Een bredere tekening van de economische achtergrond had én de proëminente rol van Lieven Bauwens nog beter doen uitkomen, én — wat meer is — de studie aan algemeen historisch belang aanzienlijk doen winnen.

Daar waar Mevr. A. D. het als een bijzondere verdienste van Lieven Bauwens aanrekent om geen brevet te hebben genomen, moet er evenwel op gewezen worden dat er slechts weinig kans voor hem bestond om een dergelijk document te verwerven. Op het ogenblik dat hij de machines uit Engeland oversmokkelde, waren zij immers reeds op het vasteland en meer bepaald in Frankrijk bekend. De voornaamste verdienste van Lieven Bauwens is minder gelegen in het overbrengen van de machines — wat de auteur schijnt te geloven — dan in het vulgariseren ervan.

Ook vergist schr. zich, wanneer zij meent dat Lieven Bauwens door de industriële organisatie en uitbating van het Tuchthuis te Gent het leven van de gevangenen revolutioneerde. Men weet dat Judocus Clemmen, een andere bekende Gentse nijveraar, dat reeds lang voor hem had gedaan.

Deze opmerkingen ten spijt, is de studie van Mevr. A. D. als een werkelijke aanwinst te beschouwen. Al verstrekt zij ook nadere gegevens omtrent zijn economische verwezenlijkingen, toch leert zij ons vooral de grote industrieel als mens waarderen. Het is trouwens geen geringe verdienste voor de schr., een personnage waarvoor zij ongetwijfeld zeer veel sympathie voelt en waarvan zij ten andere zelf een verre verwante is, met zoveel begrip en voortdurend streven naar objectiviteit te hebben voorgesteld.

In kernachtige, maar zinrijke termen weet zij personen en toestanden op voortreffelijke en meestal zeer rake wijze te typeren. Haar sprankelende taal verhoogt daarenboven nog het genot bij de lectuur.

H. COPPEJANS-DESMEDT.

D. DENYS, *Het Roeselaars Volksleven*. Roeselare, 1955.

Uitgegeven met de steun van het Stadsbestuur
en van de N.V. Bank van Roeselare. 264 pp.

Dr. D. Denys, die voor enkele jaren een zeer belangrijke studie uitgaf over de Roeselaarse plaatsnamen, heeft nu een tweede

werk gewijd aan zijn vaderstad, dat als ondertitel zou kunnen dragen „Encyclopedie van de Roeselarenaar”. Want het behandelt niet alleen de folklore, maar al de economische en sociale aspecten uit het leven van zijn medeburgers.

Zakelijk, zoals al de Roeselarenaren, begint Dr. Denys met de groei van het kleine Roeselare uit het verre verleden tot het belangrijke centrum van onze dagen, met daarbij een kort overzicht van de instellingen en van de geploegdheden van vroeger. Nu wij in de stad binnengeleid zijn, komen de inwoners en hun volksaard aan de beurt, de klederdracht en de opschik, de maaltijden en natuurlijk ook de drank, de leute en de vechtpartijen, die Goddank, tot het verleden beginnen te behoren.

De Roeselarenaar is een gelovig mens gebleven in zijn huis en in zijn levenswandel. Van in de middeleeuwen tot op onze dagen hield hij van processiën. De moderne H. Hartprocessie is einde en verre beroemd en toont dat ook in onze eeuw zij op het gebied van processiën iets eigens kan tot stand brengen. Eeuwen lang had de stad slechts één parochiekerk, St. Michiels, maar, ten gevolge van de geweldige aangroei van de bevolking, werden vanaf de vorige eeuw verscheidene nieuwe parochiekerken gebouwd. Er bestaat ook een Protestantse Tempel voor de afstammelingen van de calvinistische inwijkelingen uit St-Maria-Horebeke, die in de jaren 1870 naar Roeselare zijn verhuisd. Waar een volk gelovig is, slaat het volksgeloof snel over naar bijgeloof. Het middeleeuwse bijgeloof is aan het verdwijnen, maar in onze verlichte eeuw komt een nieuw bijgeloof op.

Ook de woning komt aan de beurt. Schrijver gaat uit van de oude woontypen om te komen tot de moderne volkswoningbouw, die zich vooral ontwikkelde na de oorlog 1914-1918. Hij geeft enkele merkwaardige inlichtingen over de volksbuurten. Wie van woningen spreekt, denkt aan brand en zijn bestrijding, waarover wij ook een en ander vinden in het boek. Tussen de huizen lopen de wegen. Oudtijds had de stad vier hoofdstraten die naar ieder van de vier windstreken liepen, daarbij nog talrijke andere wegen, die eerst aardewegen waren en later gekasseid werden. Deze straten moesten regelmatig reingehouden worden, daarvoor bestonden van in de oudste tijden politieverordeningen. Roeselare bezat ook een natuurlijke waterweg de Mandel, waarnevens later een scheepvaartkanaal werd gegraven.

De stad leeft van « commerce ». In de loop van de geschiedenis heeft de ontwikkeling van de plaatselijke nijverheid en handel, de stad tot een belangrijk centrum opgevoerd. Al de takken van de oude en de moderne industrie worden hier

in 't kort behandeld. Met enkele spreuken wordt de Roeselaarse eigene manier om « commerce » te drijven afgeschilderd. Wij krijgen ook een belangrijke paragraaf over de markten, vanaf de dinsdagmarkt tot de jaarmarkt en de braderie.

Buiten het stedelijk gedeelte had Roeselare, vroeger meer dan nu, een belangrijke landelijke bevolking. Hier hebben wij een beeld van de ontwikkeling van kouters en grasland tot modern bouwland en weiden, met iets over de oude hofsteden.

Ieder stad, waar veel mensen samenwonen, heeft, van in de middeleeuwen, haar sociale instellingen, die gewoonlijk beginnen met een (St. Jans) hospitaal. Later komen gestichten bij voor ouden van dagen, klinieken en moederhuizen. Uit de dis of armentafel, die vroeger zorgde voor de armen, ontwikkelde zich de moderne Commissie van Openbare Onderstand. Een belangrijk hoofdstuk is gewijd aan de evolutie van het onderwijs vanaf de middeleeuwse parochieschool tot het XVIIe eeuwse Augustijnerklooster, het moderne Klein Seminarie en de hedendaagse lagere, middelbare en technische scholen.

Een buitengewoon interessant deel van het werk behandelt de volkstaal. Hier komt de filoloog Denys aan het woord. Wat ons oningewijden meest opvalt is de eigen woordenschat van de Roeselarenaar, een beeldrijke taal en de taal van een commercant, die veel van superlatieven houdt, en alles in het groot ziet. Wij krijgen nog een hele reeks volksliederen ten beste: kinderrimpjes en liederen voor grotere mensen, die gezongen worden op al de tijdstippen van het jaar, met daarbij iets over de plaatselijke volksverhalen.

Onder de titel volkswijsheid worden wij ingeleid tot de volkswerkkunde en de volksgeneeskunde. Deze laatste blijft taai voortleven, niettegenstaande de vooruitgang van de hedendaagse geneeskunde.

Op het gebied van cultuur staat Roeselare niet te hoog aangeschreven, maar er is meer dan men gewoonlijk denkt. Wij hebben een imposante reeks schrijvers, die inzet met de grote Albrecht Rodenbach. Maar het is vooral het toneel dat van in de vroegere eeuwen beoefend werd door de rederijkers, waarvan de traditie voortgezet wordt door de huidige toneelverenigingen.

Ook de verschillende aspecten van de plaatselijke kunst krijgen hun deel.

De Roeselarenaar, die veel en graag werkt, houdt van vermaak. Iedere gelegenheid tot buitengewone feestviering is hem welkom en wordt gretig aangepakt. Vermelden wij o. m. de grote legermaneuvers van 1890, de komst van het circus Barnum in 1901, dat zijn naam gaf aan een stadswijk, de Rodenbachfeesten van 1909, het feest van de wederopbouw van de

stad in 1925, enz. Zeer belangrijke gegevens worden opgetekend over de schuttersgilden, en daarnevens worden al de Roeselaarse liefhebberijen vermeld.

De levenskrans van de wieg tot het graf wordt niet vergeten, evenmin als de feestdagen van geheel het jaar door.

Het boek wordt besloten met een overzicht van enkele Roeselaarse volkstypen uit oudere en jongere tijd, en met een zeer uitgebreide bronnenlijst.

Ik heb dit werk met veel plezier in één adem doorgelezen. Het is een echte encyclopedie van de Roeselarenaar zoals hij gaat en staat, werkt en feest, leeft en sterft. Dr. Denys heeft aan zijn medeburgers iets geschonken dat zal blijven.

Slechts één enkele zaak valt mij tegen in dit boek, namelijk het gemis aan illustratie. Misschien is het omdat het drukken van dit uitgebreid werk zo duur heeft gekost. Hier echter zijn het Roeselaarse Stadsbestuur en de N. V. Bank van Roeselare op een voorbeeldige manier ter hulp gekomen. Bij de Bank wordt dit stilaan een gevestigde traditie, iedermaal het gaat om de bevordering van het cultureel leven in West Vlaanderen.

Jos. DE SMET.

Kroniek

(Afgesloten op 30 November 1955)

Eervolle benoeming.

De geachte secretaris van ons Genootschap, de hr Egied Strubbe, hoogleraar aan de Universiteit te Gent, werd op de vergadering van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, gehouden op maandag, 6 juni, tot plaatsvervangend lid van de Commissie benoemd. Benoeming die door de Minister van Openbaar Onderwijs werd goedgekeurd. Namens ons Comité en namens al de leden van ons Genootschap wensen we de hr Strubbe van harte geluk om deze hoge onderscheiding en drukken we de hoop uit, dat het lidmaatschap van die hooggeleerde Commissie, ook ons Genootschap ten goede zal komen. Die benoeming lag ongetwijfeld in de lijn van de grote bedrijvigheid, die onze geachte secretaris sedert jaren aan de dag legt op historisch gebied.

Geschiedenis.

— Een *Répertoire des Médiévistes d'Europe* werd dit jaar gepubliceerd door Mgr P. Glorieux, Mej. M.-Th. d'Alverny en de heren Ph. Delhay en J. Muller. Volgens alfabetische orde worden de historici opgesomd, die zich speciaal toeleggen op de kennis van de middeleeuwen. Benevens hun functie en adres, worden de boeken en artikels aangestipt, die ze in 1951 en 1952 gepubliceerd hebben. Dit repertorium zal voortgezet worden.

— *Het archief van het kapittel van Doornik.* Voor de geschiedenis van het oude graafschap Vlaanderen is niet enkel het archief van het bisdom Doornik belangrijk, ook dit van het kapittel van de kathedraal. A. Pasture heeft in 1954, in *Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique* (t. XXV, bl. 26-56, 185-219), een bondige inventaris van het archief van dit kapittel in het licht gegeven. Een groot aantal oude parochies uit Vlaanderen worden erin geciteerd. Belangrijk is ook het feit, dat in dit archief belangrijke stukken te vinden zijn, oorspronkelijk uit de voor Vlaanderen ook zeer belangrijke

abdijen van St Maarten en van St Nikolaas-des-Prés. De auteur van deze inventaris zet het klassement en onderzoek van dit belangrijk archief voort.

— Ter gelegenheid van het eeuwfeest van de *H. Bernard van Clairvaux* werden in een groot aantal tijdschriften artikels over die heilige abt en de orde van Cîteaux opgenomen. Het zo degelijk tijdschrift van de Cisterciënzers: *Cîteaux in de Nederlanden*, somt — samen met een bondige analysis — die studies op in zijn afleveringen van 1953, t. IV, bl. 234-267 en van 1955, t. VI, bl. 31-75. Ongetwijfeld een rijke bibliografie!

— Reeds verscheidene delen van de Handelingen van het *Historisch Congres van Kortrijk* (26-30 Juli 1953), gehouden door het Verbond van de geschiedkundige en oudheidkundige kringen van België, werden uitgegeven, namelijk t. III, IV en V. Natuurlijk zijn de studies, die in deze uitgave opgenomen worden, niet allen van eerste gehalte. Menige studie is aan de geschiedenis en de oudheidkunde van onze gewesten gewijd.

— Ongeveer om het jaar verschijnt een lijvig deel van de zo degelijke *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*. In deel V (1952) wordt de Tachtigjarige Oorlog behandeld. De politieke geschiedenis voor onze gewesten wordt er geschetst door H. A. Enno van Gelder en L. van der Essen, de godsdienstige door L. E. Halkin, de economische door J. A. van Houtte en ten slotte de culturele door J. Andriessen. Deel VI (1953) schetst het verdere verloop van de Tachtigjarige Oorlog. Door J. Lefèvre, E. de Moreau (†) en J. Andriessen wordt de toestand in de Zuidelijke Nederlanden onderzocht. In het VIIe deel (1954), dat, met de titel „Op gescheiden wegen”, de periode behandelt 1648-1748, wordt de geschiedenis van de Zuidelijke Nederlanden bestudeerd door J. Lefèvre, F. Baudouin, J. A. van Houtte en L. Willaert. Het VIIIe deel verscheen in 1955, en behandelt onder het motto „De Revolutie tegemoet” de periode van 1748 tot 1795. Aan de geschiedenis van onze gewesten werden artikels gewijd door J. Lefèvre, A. Cosemans, H. Coppejans-Desmedt en M. Deneckere. Door de aangehaalde auteurs wordt niet zelden, dank zij het aanboren van nieuwe archiefbronnen, nieuw licht projecteerd op de bestudeerde periode. Dit geldt niet het minst voor de ons minst bekende tijd, de 18e eeuw. Nog vier delen moeten verschijnen. Voor alwie de toestand van de moderne geschiedschrijving van de Nederlanden wil kennen, is dit standaardwerk een onmisbare handleiding!

Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis.

De opgravingen te Koksijde.

Gedurende de zomerperiode werden de opgravingswerken in het puin van de Duinenabdij voortgezet. Reeds een betrekkelijk groot deel van de *domus conversorum*, het woonhuis van de conversen, werd ontdolven. Enkele delen van de zware 13e eeuwse pijlers kwamen aan het licht. De laatste vloer van die zalen ligt op ongeveer 0.60 m. boven de eerste vloer. Zodat de basissen van de pijlers tamelijk ongeschonden bewaard zijn. Bij het 14e eeuwse kerkportaal werden de fondaties ontdekt van een gebouw, opgericht voor de nieuwe 13e eeuwse abdijgebouwen. Wellicht behoren ze tot de abdij door abt Fulco omstreeks 1128 opgebouwd. Ze bevestigen de thesis die voorhoudt dat de nieuwe abdij van de 13e eeuw gebouwd werd vlak bij of zelfs midden de oudere abdij. We vermoeden zelfs dat een deel van de grote kerk van de 13e eeuw gebouwd werd op de grondvesten van een ouder gebouw (kerk of schuur?) behorend tot de vroegere abdij.

Gezien de vele merkwaardigheden, die bij de opgravingen altijd voort ontdekt worden, werd beslist reeds een aanvang te maken met het bouwen van een nieuwe vleugel van het museum.

J.D.C.

Brugge. Opgravingen op de Burg.

De opgravingen naar de overblijfselen van de Karolingische burchtkerk, waarover wij in een voorgaande kroniek schreven (Hand. Emul. XCII, 1955, 1-2, blz. 95-96) hebben schitterende uitslagen opgeleverd. De leider van de opgravingen Dr J. Mertens en zijn adjunct Dr L. Devliegher, wisten in vijf maand tijd de volledige grondvesten van de burchtkerk bloot te leggen, met uitzondering van een paar beperkte gedeelten waar de bomen het onderzoek in de weg stonden. Dr Mertens wijdde aan de Karolingische kerk een eerste bijdrage (Streven, maandblad voor geestesleven en cultuur, jg. IX (1955, 57-60). Overigens wordt een volledige studie in het vooruitzicht gesteld, als uitgave van ons Genootschap.

De tweede opgravingscampagne werd op 5 september 1955 ingezet en op 26 november 1955 beëindigd. Wellicht zal een derde campagne, beperkt tot enkele dagen, de ligging opsporen van de verbindingsgalerij tussen de kerk en het grafelijk slot.

Het bleek dat de Brugse openbare opinie er niet op voorbereid was, uit buitengewone geschiedkundige navorsingen en

bodemonderzoek alle voordelen te halen. Later zal het uitgemaakt worden of Brugge, in 1955, de kans heeft verkeken om de indrukwekkende overblijfselen van een uiterst zeldzaam monument, in openlucht te bewaren. Alle eerbiedwaardige argumenten die hiertegen werden aangevoerd konden blijkbaar niet opwegen tegen het historisch, oudheidkundig en toeristisch belang van de thans opnieuw gedempte grondvesten. Het is dan ook met weemoed dat de Brugse ingezetenen, die aan het woord kultuur betekenis hechten, de prachtig bewaarde funderingen van het bedehuis der eerste Vlaamse graven in de grond hebben zien verdwijnen.

Voor een andere ontgoocheling zorgde de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, die om advies werd verzocht over het al dan niet bewaren van de grondvesten. Dit advies bleef uit. Het is werkelijk teleurstellend dat deze nationale Commissie naar Brugge afgevaardigd wordt om, na beraadslaging te Bursseel, te verkondigen dat : de grondvesten ofwel gedemt, ofwel gedeeltelijk gedempt, ofwel helemaal niet gedempt moeten worden, zonder zich verder uit te spreken over de gewenste oplossing t.o.v. het nationaal belang, afgezien van de Brugse mogelijkheden.

Van staatswege, naar verluidt, werden officieus kredieten beloofd om de Karolingische kerk herop te bouwen. Velen geloven niet in de ernst van dit opzet. Men laat opmerken dat het heroprichten van een gesloopt monument stedenbouwkundig en wetenschappelijk niet te verdedigen is. Welzeker, wij betwijfelen de gegrondheid van dit principe niet. Aldus zou de slaafse heropbouw van Oostkerke af te keuren zijn geweest. Tenzij men uitzonderingen zou dulden, in buitengewone gevallen. Het is ongetwijfeld beter verantwoord de Karolingische burchtkerk — waarover men zogoed als volledig is ingelicht en die een unicum vertegenwoordigt in ons land — herop te bouwen, dan onze stad te begiftigen met een aantal gevels en gebouwen naar de zgn. oude bouwtrant. In deze geest ontstond op de Markt, het Gouvernementspaleis (1887) en zal men binnen afzienbare tijd de gevel van „Craenenburg” vernieuwen. Met hopeloos onbegrip gaat de bouwkunst van een vooraanstaande kunststad de weg op van de banaliteit.

De hoop blijft echter bestaan dat de opinie na verloop van tijd, rijp zal worden om te eisen dat men met ontzag zou bewaren en in waarde stellen hetgeen de geschiedenis ons schonk en met afschuw zou weren, wat kultureel verzinsel heet.

A. J. B.

Boekenschouw

voor de

Geschiedenis van het oude graafschap Vlaanderen en de provincie West-Vlaanderen

(1 juli 1954 — 30 juni 1955)

Voor de regels, die bij de samenstelling van deze Boekenschouw werden gevolgd, zie *Hand. Em. LXXXVIII* (1951), p. 172.

Aan onderhavige Boekenschouw verleenden hun medewerking :
D. Cracco, drs. L. Danhieux, Z. E. H. J. De Cuyper, dr. J. De Smet,
dr. L. Devliegher, Dom N. Huyghebaert, O. Mus, Dom A. Pil,
A. Schouteet, H. Stalpaert, prof. dr. Eg. I. Strubbe, J. Vandamme,
D. Verstraete, Z. E. H. A. Viaene en dr. J. Marechal aan wie de
leiding werd toevertrouwd.

I. HULPWETENSCHAPPEN

I. HANDLEIDING — BOEKENRCHOUW

- 1 J. Dhondt, A. Scuffbaire, J. Bovesse, M. Bruwier, R. de Roo, C. Joset, M. E. Dumont, H. Joosen, G. Van Acker & J. Kruithof, *Bibliografie van de Geschiedenis van België* 1953. — BTFG. XXXII (1954), 694-721; 1239-1298.
- 2 J. Dhondt, *Bulletin d'histoire de Belgique*, 1953. — RN, XXXVII (1955), 31-67.
- 3 H. Baudet., *Index scriptorum auctorumque latino-neerlandicorum medii aevi*. — ALMA, XXIV (1954), 159-206.
Bibliografie van Latijn-schrijvende Nederlanders tot 1500.
- 4 A. Pasture, *Les archives du chapitre cathédral de Tournai* (Suite et fin). ABMB, XXV (1954), 185-219.
Zie *Boekenschouw* 1954, n° 3.
- 5 E. Brouette, *Cartulaire de Saint-Augustin de Théroouanne. Inventaire analytique des chartes et documents*. — SAM. Bull., XVIII, fasc. 335 & 336, p. 97-154.
Inleiding + 141 oorkonden, van 1167 tot 1273.
- 6 P. Mangelo-Leroy, *Actes tournaisiens de droit privé* (1275-1522). — KCUOW. Hand. XVIII (1954), 149-234 + ill.
- 7 M. R. Thielemans, R. Petit & R. Boumans, *Inventaire des Archives du Conseil d'État*. Bruxelles, Archives Générales du Royaume, 1954. In 8°, XXXII + 157 blz.

- 8 E. Lejour, *Inventaire des Archives de la Famille van der Noot*. Bruxelles, Archives Générales du Royaume, 1954. In 8°, 148 blz.
Het fonds bevat documenten over goederen gelegen in Westvlaanderen, vooral over de heerlijkheden van Sevenplancken en Crayniers te Wervik (n° 349 van de inventaris).
- 9 J. Yver, *Les deux groupes de coutumes du Nord (Deuxième partie)*. RN. XXXVI (1954), 5-36.
Zie : *Boekenschouw* 1954, n° 193. Ditmaal wordt gehandeld over « le groupe flamingant ».
- 10 Ch. van Remynghe de Voxvrie, *Les registres paroissiaux de la Flandre Occidentale*. — TF. VI (1955), 100-105.
- 11 J. Verbeemen, *West-Vlaamse Poortersboeken*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen Belgie. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Af. III, p. 225-246.
- 12 *Chronique des archives*. — RN XXXVI (1954), 62-68.
De lijst van aanwinsten in verschillende depots is van belang voor Westvlaanderen.
- 13 *Le travail d'histoire régionale dans la région du Nord depuis 1953*. — RN. XXXVII (1955), 153-165.
- 14 *Le travail historique dans la région du Nord (Complément)* — RN. XXXVI (1954), 61-62.
- 15 *Société d'histoire du droit des pays flamands, picards et wallons. Journées d'histoire des institutions tenues à Bréda (mai 1953)*. — RN. XXXVI (1954), 69-82.
- 16 *Société d'histoire du droit et des institutions des pays flamands, picards et wallons. Journées... tenues à Namur (23-25 avril 1954)*. RN. XXXVII (1955), 69-84.
- 17 *Verslag van het achtste congres van Nederlandse historici, gehouden te 's-Gravenhage, 23 mei 1953...* — TG. LXVIII (1955), 1-32.
Bevat de korte inhoud van twee referaten die belangrijk zijn voor de geschiedenis van Vlaanderen : H. Enno van Gelder, *Muntpolitiek in de Nederlanden circa 1400*, en J. Verbruggen, *Het voetvolk in het graafschap Vlaanderen tot in het begin der 14de eeuw*.
- 18 H. Stalpaert, *Bio-bibliografische inleiding tot de Studie van de Volkskunde in West-Vlaanderen*. — O.Z. XXX (1955), 1-15.
Ook afzonderlijk uitgegeven door de Bond van de Wvl. Folkloristen.
- 19 *Katalogus van de Tentoonstelling „Kunstschaten uit Nederlandse Verzamelingen”*. Museum Boymans te Rotterdam, 19 juni-25 september 1955. 380 nrs., 257 afb.

O. a. werken van van Eyck, G. David, H. Memlinc, Giovanni da Bologna.

- 20 *Tentoonstelling „Keizer Karel en zijn tijd”*. Gent, Museum voor Schone Kunsten (3 april-30 juni 1955). 187 blz., 137 afb.
- 21 *Stad Brugge. Drie Vlaamse Meesters van de XVIIIe eeuw : J. Garemijn, H. Pulinx, P. Pepers. Catalogus*. Brugge, 1955, in 8°, 120 blz. ill.
- Catalogus van de tentoonstelling in de stadshallen van 17 juli tot 31 augustus 1955. Inhoud: E. J. Strubbe, *Brugge in de XVIIIe eeuw*. A. Janssens de Bisthoven, *De schilder Jan Garemijn (1712-1799)*. E. Dhanens, *Hendrik Pulinx (1698-1781)*. L. Devliegher, *Pieter Pepers, beeldhouwer (1730-1785)*.

2. OUDSCHRIFTKUNDE — OORKONDENLEER TIJDREKENKUNDE — WAPENKUNDE

- 22 M. Amand, *Épigraphie tournaisienne*. — Tournay, Reconstruction et Avenir, n° 86 (février 1953).
- 23 A. Pentel, *Supplément à l'Épigraphie du Pas-de-Calais d'après dom Le Pez : Saint-Omer*. — SAM. Bull., XVIII, fasc. 334, p. 78-87.
- Naar hs. 358 van de Bibliotheek van Arras. Dom Etienne Le Pez, van Rijsel, monnik van Saint-Vaast te Arras, stierf 28-1-1707.
- 24 J. Soete, *De zerksteen van Koning Sigis*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen Belgie. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. III, p. 195-210.
- Reeds afzonderlijk verschenen, zie: *Boekenschouw* 1954, n° 281.
- 25 R. Foncke, *Titels en predicaten in gebruik bij een kanselarij te Brugge in de tweede helft der XVIe eeuw*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen Belgie. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. III, p. 123-147.
- Volgens Kon. Bibl. Brussel, hs. 13. 130-133 (zie BTFG XXII (1943) p. 59-71).

3. AARDRIJKSKUNDE — PLAATSNAAMKUNDE VOORGESCHIEDENIS — VOLKS- EN TAALKUNDE

- 26 W. C. Braat, *Zeeland in de Vikingtijd*. — AZGW, 1954, 135-147.
- 27 J. Ameryckx & F. Moormann, *Het verband tussen bodem en bewoning in de Polderstreek*. — B. LV (1954), 201-208, ill.
- 28 R. Maréchal, *Ontstaan en Morphologie van de Golf van Lo*. Natuurwetenschappelijk Tijdschrift, XXXV (1953) 159-166.

- 29 F. Moormann, *Over het ontstaan en de opbouw van de Grote Moeren*. — B. LVI (1955), 79-84; III-III5, ill.
- 30 E. Gottschalk, *De Middeleeuwse Braakman*. — Tijdschrift van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, LXX (1953) 184-194.
- 31 R. C. Hekker, *De Zeeuwse hofstede*. — AZGW., 1951, 1-39
- 32 W. S. Unger & J. J. Westendorp Boerma, *De Steden van Zeeland. I De Steden van Walcheren*. — AZGW., 1954, 1-87; 1955, 1-70.
Middelburg, Domburg, Vere, Vlissingen, Westkapelle.
- 33 P. Feuchère, *Le défrichement des forêts en Artois*. — SAM. Bull. XVIII, fasc. 333, p. 33-45.
- La «lutte contre l'arbre», intense en Flandre et surtout en Artois au XIe et au XIIe s., expliquerait l'avance prise par le comté dans les domaines politique, économique, urbain et social.
- 34 A. Lowyck, *Manier van heideontginning 1774*. — B. LVI (1955), 52-54.
- 35 J. De Smet, *De Steenweg van Brugge op Blankenberge 1723*. — B. LVI (1955), 129-136, ill.
- 36 Ch. d'Ydewalle, *De Bruxelles à Jabbeke*. — Royal Auto. Revue officielle du Royal Automobile Club de Belgique. Bruxelles, décembre 1950, n° 12, p. 23-27.
Met foto's van de autostraden Brussel-Oostende te Oostkamp, Beernem, Aalter en Loppem.
- 37 J. De Langhe, *Toponijmica uit de kuststreek*. — B. LV (1954), 208-220; 278-271; B. LVI (1955), 22-23; 116-118; 152-154.
- 38 J. De Laet, *De bronstijd en het begin van de ijzertijd in Vlaanderen in het licht van recente opgravingen*. — Gentse Bijdragen, XV (1954), 161-185.
- 39 D. Denijs, *Het Roeselaarse Volksleven*. Roeselare, 1955, 261 blz.
- 40 X., *Stad Yper, Kattefeesten. Grote folkloristische stoet en kattewerpen onder de hoge leiding en bescherming van het Stadsbestuur van Yper en met de volledige medewerking van de hele Yperse bevolking*. Ieper, druk. A. Dejonghe, 1955, niet gepagineerd.
Dit boekje omvat het programma van de Kattefeesten van 6 Maart 1955 en werd geïllustreerd door de heer Frans van Immerseel.
- 41 (Redactie), *3e Verbroederingsdag der Oost- en Westvlaamse Folkloristen*. — OZ. XXIX (1954), 160-162.

- 42 W. Giraldo, *Volkskalender voor West-Vlaanderen*. — 't Beertje 1955, 2-25, ill.
- 43 A. Van Hageland, *De kerstboom in Vlaanderen*. — Vk LVI (1955), 12-28.
West-Vlaanderen's overzicht : 24-26.
- 44 H. Stalpaert, *Marktlieiden over emigratie naar Vera-Paz*. — B. LV (1954), 257-269.
- 45 A. Bonnez, *De duivel en de kommies*. — B. LVI (1955), 1-3.
Volksvertelsel te Beveren a/de Yzer opgetekend.
- 46 H. Stalpaert, *Het zogenaamd Brugs lied = de Muis*. — B. LVI (1955), 72-78.
- 47 A. V(iaene), *Oude huisnamen te Brugge*. — B. LV (1954), 249-251.
De Bierkercke, de Juegde borne, den Noordschen drol, de Peckepuut.
- 48 H. Stalpaert, *Oude Brugse Bruiloftverspers*. — 't Beertje 1955, 34-41.
Parodie afkomstig uit een hs. (Rijksarchief, Brugge).
- 49 M. Van Coppenolle, *Bonjour Philippe, Bonjour Philippine*. — Vk. LV (1954), 143.
Beschrijving van Brugs familiegebruik bij het kraken van noten.
- 50 M. Cafmeyer, *De hoveniers van de Kruispoort*. — 't Beertje 1955, 54-75, ill.
Overzicht over het volksleven van de „Brugse” hoveniers.
- 51 M. Van Coppenolle, *Een openbaring van Sint Birgitta*. — Vk LVI (1955), 67-68.
Uit een hs. van mulder Gevaert, Gezelle's verteller.
- 52 A. M(ahieu), *Sagen uit de Westvlaamse Noordhoek*. — B. LV (1954), 275-277.
Opn. te Dudzele.
- 53 D. Cracco, *Kinderfolklore*. — Vk. LIV (1953), 91.
Kinderliedje te Ieper, met varianten te Alveringem en te Roeselare.
- 54 A. V(iaene), *Taeyaerts telgen gezeid „de Witte Broekskes” te Kortrijk*. — B. LV (1954), 191-194, ill.
Bij een staplied van G. Gezelle.
- 55 A. V(iaene), *Franse Pastorale te Oostkamp*. — B. LVI (1955), 184-186.
- 56 M. C(afmeyer), *Meetje van Oostkerke vertelt... .* — B. LV (1954), 209-214. — (Toverij, mare, Duitse Schapers.);

- 300-303 (Spoken, dieven, Gebed van Lammetje Gods).
- 57 M. C (afmeyer), *Oostkerke spookparochie*. — B. LVI (1955), 155-157.
- 58 D. Cracco, *Kinderfolklore*. — Vk. LIII (1952), 74.
Een vergeten kinderdeuntje te Roeselare.
- 59 A. B(onnez), *Karel de Slyper vertelt*. — B. LVI (1955), 33-38.
Opn. Stavele-Roesbrugge.
- 60 R. Van der Heyde, *Het reglement van de Sint-Sebastiaansgilde te Leffinge, 1680*. — B. LV (1954), 269-275, ill.
- 61 E. N., *Een ruitergilde van St. Elooi in het gedrang. Zwevegem 1737*. — B. LV (1954), 196-198.
- 62 B. S. (Werken), *Als Gusten zelf 't wild vier had*. — B. LV (1954), 194-196.
Volksgeneeskunde.
- 63 A. V(iaene), *Wratten afwerpen en overdragen*. — B. LV (1954), 245-247.
Volksgeneeskunde.
- 64 W. Giraldo, *Volksgeneeskunde*. — B. LV (1954), 298-300,
Rheumatiek, oogkwalen, hoofdpijn, wratten.
- 65 J. B. (Waregem), *Volksgeneeskunde : de plane*. — B. LVI (1955), 89-90.
- 66 G. P. Baert, *Sprekenatie en Klappenantie*. — B. LVI (1955), 144-147.
- 67 J. M. De Smet, *Het oudste zinnetje in onze moedertaal*. —
Leuvense Bijdragen, XLIV (1954), 98-115.
Datum en plaats van ontstaan, evenals betekenis van de welgekende verzen „Hebban olla uogala...”
- 68 R. Haeserijn, *Bijnamen in de oudste rekening van Aardenburg anno 1309-1310*. — KVAVM. 1955, 109-174.
Glossarium van voornamen. Glossarium van Bijnamen. Vergelijkend.
- 69 Broeder Aloïs, *De Geografie van de Reinaert*. — De Toerist, XXXIV (1955), 309-332.
- 70 J. Lindemans, *Naamkunde als Hulpwetenschap*. — KVAVM. 1954, 749-758.
Behandelt : 1. Lubrecht geheten Hubrecht van Eik; 2. Sint-Antelinks (Oostvlaanderen) = Sint Dentelin, alias Sint Lendrik.
- 71 J. Peperstraete, *Uit de taal van een Poperingse karton*. — Taal en Tongval, VII (1955), 82-86.
Optekening van vakwoorden uit de taal van een paardenknecht, die niet bij De Bo opgenomen werden.

4. PENNING-, MUNT- EN ZEGELKUNDE

- 72 J. Gricourt, *Le trésor du IIIe siècle de Bus-la-Mésière*. — RBN. C (1954), 31-56 + ill.
782 antoniniani worden bestudeerd, wat overblijft van een schat rond 1935-36 opgegraven in het Somme-departement.
- 73 G. Faider-Feytmans, *Trésors du troisième siècle dans le Hainaut*. — Phoibos, V (1950-51), 55-62.
- 74 F. Vasselle, *Les trésors monétaires gallo-romains du département de la Somme*. — RN. XXXVI (1954), 459-469 + ill.
- 75 C. Richebé, *Les monnaies féodales d'Artois du Xe au début du XIVe siècle*. — École nationale des Chartes. Position des thèses... d'archiviste paléographe. Paris, 1953, 87-91.
- 76 P. Naster, *Trouvaille de Monnaies des XVe et XVIe siècles à Nieuport (1952)*. — RBN. XCIX (1953), 114-128, ill.
In 1582 werden de 259 stukken ingedolven. Daarvan zijn er 53 gouden en 206 zilveren, alle daterend uit de 15de en 16de eeuw.

5. GESLACHTKUNDE — LEVENSBERICHTEN

- 77 Ch. van Renynghe de Voxvrie, *La table du Ms. Ghys, I à L*. — TF. VI (1955), 401-402.
- 78 E. de Riddere, *Table du Fonds Houwaert (M à Z)*. — TF. VI (1955), 159-174.
- 79 X., *Réunion de famille : les descendants de Bie-Pecsteen*. — TF. VI (1955), 405-406.
- 80 Ch. van Renynghe de Voxvrie, *Les familles espagnoles dans les provinces belges. Les de Bovadilla à Bruges*. — TF. VI (1955), 143-159.
- 81 Baron Haus, *Notice biographique sur la famille Haus*. — TF. VI (1955), 105-143.
- 82 Ch. van Renynghe de Voxvrie, *Les la Tour du Pin et Corneille à Ypres. Descendance van der Gracht-la Tour du Pin*. — TF. VI (1955), 9-45.
- 83 A. Bonaert, *Histoire d'une famille le François en Artois et en Flandre. Branche des Seigneurs du Fetel. Branche des Seigneurs de Wictes et de Nieuwenhove. Descendance de Georges de Beugny et de Marie-Anne le François*. — TF. VI (1955), 45-100.
- 84 W. van Hille, *Famille Makeblyde, Famille Raulé. Famille Facqueur*. — TF. VI (1955), 277-309.

- 85 A. Ryserhove, *De familie Ryserhove*. — Appeltjes V (1953), 91-171.
Familiiekundig onderzoek, over Knesselaars geslacht.
- 86 X., *Addendas van Caloen, de Codt, Pevernage, de Bavière*. — TF. VI (1955), 402-405.
- 87 Ch. Van Merris, *Filiation van der Meersch à Bailleul*. — TF. VI (1955), 309-334.
- 88 E. Lejour, *Contribution des Archives de famille à l'histoire de Philippe-Érard van der Noot, XIIIe évêque de Gand (1639-1730)*. — ABMB. XXV (1954), 3-21.
- 89 Ch. van Renynghe de Voxvrie, *Histoire d'une famille patricienne, les van de Walle de la châteltenie de Cassel (fin)*. — TF. VI, (1955) 174-277.
- 90 P. Feuchère, *Michel d'Auchy, pèlerin et trouvère*. — SAM. Bull. XVIII, fasc. 340, p. 259-270.
Michel d'Auchy, sgr. de Marcq-en-Ostrevant et d'Auchy-la-Bassée, conseiller de Guy de Dampierre, pèlerin en Terre Sainte. Edition de son testament, daté de 1288.
- 91 J. Platiau, *Jean de Rabodanges, beau-père du roi Louis XII, Audomarois*. — SAM. Bull. XVIII, fasc. 340, p. 255-256.
J. de Rabodanges épousa en 1482 Marie de Clèves, veuve de Charles duc d'Orléans. Il avait été son maître d'hôtel. Il était sgr. de Rabodenghes à 6 km. de Saint-Omer, entre Wisques et Hallines.
- 92 D. Van Damme, *Erasmus, chanoine de Courtrai*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen van Belgie. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Af. IV, p. 473-476.
Erasmus obtint en 1516, grâce à l'amitié de Jean Le Sauvaige, conseiller privé de l'Empereur, une prébende de chanoine de Notre-Dame à Courtrai, où il ne mit d'ailleurs jamais les pieds. Il toucha très irrégulièrement les revenus de sa prébende.
- 93 A. Van Iterson, *Aegidius t' Soggaert, rector van ter Kameren (1558-1640)*. — Cîteaux Ned. V (1955), 12-27.
Geboren te Middelburg (Walcheren) in 1558, vestigde zich naderhand te Gent.
- 94 J. Van Staten, *Theodorus Pybes, monnik van Ter Duinen (1583-1632)*. — Cîteaux Ned. V (1954), 246-264.
- 95 K. Loppens, *De laatste monnik van Ter Duinen*. — B. LVI (1955), 20-21.
- 96 O. Wessely, *Zur Frage nach der Herkunft Arnolds von Bruck*. — Anzeiger der phil.-hist. Klasse der Oesterreichischen Akademie der Wissenschaften, 1955, n° 3, p. 23-37.

- Evenals twee andere musici aan het Weense hof, Gerhard von Prugg en Jacob von Brouck, is Arnold von Bruck, „Arnoldus Brugensis”, een Bruggeling of toch zeker een Vlaming.
- 97 E. de Béthune, *Un Courtraisien au Congrès national : le Baron Félix Béthune*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen van België. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. IV, p. 297-318.
Volgens 43 brieven van Félix Béthune (1789-1880), burgemeester van Kortrijk, aan zijn vrouw, barones Béthune, geboren Julie-Adèle de Renty, geschreven in 1830-1831.
- 98 R. Degryse, *Willem Beukel(s) van Hughevoet, geschiedenis en legende van een vlaamse vissersheld*. — VG. XXXVIII (1954), 403-410.
- 99 F. J. De Waele, *Ogier Giselijn van Busbeke*. — WT. XIV (1954), p. 209-214.
- 99bis F. J. De Waele, *Busbequiana : 1. Ogier van Busbeke's sterfjaar : 1591-2. De Vlaamse arts Willem Quackelbeen (1526 of 1527-1561)*. — WT. XV (1955), 41-46.
- 100 J. Soete, *Willem Quackelbeen*. — WT. XIV (1954), 255-256.
Bioloog uit het Kortrijkse, 16e eeuw.
- 101 A. De Meester, *Een brief van Eerw. Heer Van Beek aan Kanunnik Carton*. Brugge, 1954, 12 blz.
Kan. Carton (1802-1863), stichter van het Doofstommen-instituut te Brugge.
- 102 L. Van Acker, *Nog over Meester Claerbout uit Pittem*. — B. LVI (1955), 120-121.
- 103 H. J. van de Wijer, *Dr. Karel de Flou herdacht*. — KVA. Jaarboek 1955, 159-204. Portret.
Toespraak en documenten van de herdenking op 16 mei 1954.
- 104 J. De Vocht, *Pater Achiël Delaere. Eerste Redemptorist van de Griekse ritus. Een bijdrage tot de geschiedenis van de Grieks-Katholieke Kerk der Oekraïeners in Canada*. Jette, Missieactie der Paters Redemptoristen, 1954, 318 p.
P. Achiël Delaere, Westvlaming (+ 1939).
- 105 W. Giraldo, *De Victor de Meyere-hulde te Oostduinkerke*. — B. LVI (1955), 186-187.
- 106 W. Van Beselaere, *James Ensor*. — WV. XIV (1955), 97-104.
- 117 M. Van Coppenolle, *Onze ouderdomsdeken : Toondichter Remi Ghesquiere... als folklorist*. — 't Beertje 1955, 26-33, ill.

- 108 X., *Autour du Centenaire d'Arthur Merghelynck et de l'Hôtel-Musée*. — TF. VI (1955), 350-401.
- 109 W. Giraldo, *Guillaume Michiels, kunstschilder en verzameelaar-tekenaar van bedevaartvaantjes*. — Vk. LVI (1955), 39-49, ill.
- 110 G. Gyselen, *Emile Renders. Een bio- bibliografische schets*. — WV. IV (1955), 34-39.
- 111 *In Memoriam Mevrouw Germaine, Raphaëlle, Camille, Pauline, Marie, Joséphe Rotsart de Hertaing, Echigenote van Baron Joseph van Caloen. Diocesaan Leidster van het Vrouwenverbond voor Katholieke Actie, Bisdom Brugge. Stichteres en Onder-voorzitster van het Wit-Gele Kruis van West-Vlaanderen*. Brugge, Diocesaan Bestuur van het Vrouwenverbond voor K. A., 1953, 15 blz.
Loppem, 1 mei 1890 — Sint-Andries, 8 november 1952.
- 112 J. F. Vanderheyden, *L. Scharpé, de hoogleraar. Bij de 20e verjaring van zijn overlijden*. — KVAVM. 1955, 225-238.
- 113 M. Van Coppenolle, *In memoriam Cleophas Sintobin*. — B. LVI (1955), 26-28.
Oekene 1873 — † Lichtervelde 1954.
- 114 J. L. Pauwels, *Prof. Dr. Paul Sobry herdacht*. — KVA. Jaarboek 1955, 205-231. Portret.
- 115 F. Edebau, *Leon Spillaert*. — WV. XIV (1955), 105-107.
- 116 V. Celen, *Michiel de Swaen, beeld van Nederlandse vrouw*. — De Toerist, XXXIII (1954), 581-585.

II. ALGEMENE GESCHIEDENIS

I. GESCHIEDENIS VAN VLAANDEREN

- 117 P. Lambrechts, *De streek tussen Noordzee en Schelde tijdens de Romeinse overheersing*. Voorlichtingsreeks, nr 15. Gent, 1953. In- 8°, 24 p.
Vermeldt de Minerva van Roeselare, het Victoriabeeld van Aalter, de Venus van Kortrijk.
- 118 E. Will, *Amiens, ville militaire romaine*. — RN. XXXVI (1954), 141-145.
- 119 G. Faider-Feytmans, *Les vici du nord de la Gaule à l'époque romaine*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen van België. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. III, p. 11-16.

- Namelijk Kortrijk, Wervik, Elewijt, Asse en Hofstade. De studie van deze nog op onvoldoende wijze gekende vici zal ons tot een betere kennis brengen van de Romeinse bezetting in Vlaanderen.
- 120 M. Amand, *Le vicus belge de Turnacum*. — Tournay, Reconstruction et Avenir, n° 106 (oct. 1954).
- 121 J. Mertens, *De Romeinse Vicus te Elewijt*. — Archaeologia Belgica, XIX (1954).
- 122 J. Carpentier, *Wervicq, bourgade belgo-romaine*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen Belgie. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. III, p. 49-58.
Résultats des fouilles entreprises, depuis 1940, en dix-sept endroits de la ville. Elles ont abouti notamment à la découverte, place Steenakker, d'un puits à eau en parfait état de conservation.
- 123 M. Amand, *Tournai d'Auguste à Childéric*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen Belgie. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. III, p. 17-26.
- 124 P. Héliot, *Sur les résidences princières bâties en France du Xe au XIIe siècle*. — Le Moyen Age, LXI (1955), 27-61.
Het eerste deel van deze studie behandelt de castra van de graven van Vlaanderen.
- 125 L. Dendooven, *Karel de Goede en het kwade Brugge*. Lissewege, 1955. 32 p.
Vulgarisatiewerkje over graaf Karel de Goede. De titel blijft mij een raadsel. De strijd, die eindigde met de moord op de graaf en de bestraffing van de moordenaars, ging niet tussen de vorst en de stad Brugge, maar wel tussen de almachtige „administratie” van het graafschap, die misbruik maakte van haar macht, en de nieuwe graaf, een geboren buitenlander, die de orde wilde herstellen en zijn gezag doen gelden.
- 126 J. Noterdaeme, *Graven van Vlaanderen en hun domeinen rond Brugge*. — GOG. Hand. VIII (1954), 31-38.
- 127 G. Koch-De Meyer, *Gravin Richildis in Henegouwen en Vlaanderen*. Antwerpen, N. V. Standaard-Boekhandel, 1951. 66 blz.
- 128 J. Leclercq, *Poèmes sur la bataille de Courtrai conservés à Tolède*. — Hand. Em. XCI (1954), 155-160.
- 129 J. M. De Smet, *Het gedicht over 1302 bewaard in Toledo*. — WT. XV (1955) 233-241.
Verbeteringen op de uitgave van Dom J. Leclercq, samen met een Nederlandse vertaling en een scherpzinnig commentaar.
- 130 A. Viaene, *De eerste zanger van de Sporenslag*. — Pieter-Jan Renier van Deerlyk 1823. — B. LV (1954), 169-176.
- 131 J. M. De Smet, *Vroege gedichten over de Guldensporenslag*. — B. LVI (1955), 168-172.

- 132 E. Perroy, *The Anglo-French Negotiations at Bruges, 1374-1377*, edited by -. - Camden Miscellany Vol. XIX (Camden Third Series Vol. LXXX). London, 1952. In -8°, XIX + 95 blz.
Uitgave van het Hs. Ashmole 789 van de Bodley bibliotheek; de voornaamste documenten betreffende de onderhandelingen te Brugge werden genoteerd door de secretaris van de pauselijke nuntii als rechtvaardiging van hun optreden. Die documenten vormen het Liber abreuiatus dat hier uitgegeven wordt.
- 133 J. L. Kirby, *Calais sous les Anglais, 1399-1413*. — RN. XXXVII (1955), 19-30.
- 134 J. Lestocquoy, *Les sièges de Thérouanne et du Vieil-Hesdin, d'après les dépêches du Nonce pour la Paix, Santa-Croce*. — RN. XXXVII (1955), 115-124.
- 135 J. M. Bertele, *De oorlog tussen keizer Karel en Hendrik II, 1551-1556*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen Belgie. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. IV, p. 263-277. Volgens de Stadsrekeningen van Kortrijk.
- 136 H. Roussel, *Henri III a-t-il vendu la ville de Boulogne aux Anglais?* — RN. XXXVI (1954), 179-187.
- 137 N. Kerckhaert, *De inval van Maurits van Nassau in het Meetjesland op 21 Juni 1600*. — Appeltjes V (1953), 177-190.
- 138 A. Lowyck, *Lijst van Westvlaamse Boerenkrijgers*. — Ons Heem, XI (1953-1955), 1-32; 69-119.
- 139 P. Declercq, *De Boerenkrijg te Izegem*. — B. LVI (1955), 137-143; 179-183.
- 140 A. Viaene, *Het regiment van West-Vlaenderen. Samenstelling en uitrusting, Ieper 1790*. — B. LVI (1955), 65-71.
- 141 A. Viaene, *Brugse ambtsadel in de wisseling van Staatsbewind, 1795-1815*. — B. LV (1954), 281-284.
- 142 L. Van Acker, *De opsporing van vermisten uit Napoleon's leger*. — B. LVI (1955), 118-120.
- 143 J. De Smet, *De bestuurlijke indeling van West-Vlaenderen onder het Nederlands Bewind*. — Hand. Em. XCI (1954), 194-154.

2. PLAATSELIJKE GESCHIEDENIS

- 144 A. Verhoustraete, *Over het Stalinsgoed en de Ganzenplas te Aalter*. — Appeltjes V (1953), 191-198.

- 145 L. Marden, *Bruges, the City the Sea Forgot. Belgium's chief port and world-trade center in medieval days relives its past in brilliant, reverent pageantry.* — *The National Geographic Magazine*, CVII (1955), 631-665.
- 146 J. De Smet, *Brugge onder de oorlog 1914-1918.* Brugge, 1955, 120 blz.
- 147 A. M. Sluys, *Damme.* — TCB. LX (1954), 331-333.
- 148 H. Hoste, *Over het vroeger doksaal te Diksmuide.* — WV. III (1954), 147-148.
- 149 A. M(ahieu), *De fondatie van „Joncvrou Loyse van Ghisteltes" te Dudzele.* — B. LV (1954), 240-241.
- 150 V. Arickx, *De kapel van Onze Lieve Vrouw Boodschap te Egem.* — B. LV (1954), 285-297.
- 151 M. English, *Eegem-kapelle.* — B. LV (1954), 225-230.
- 152 V., *Liederik van Laudunum, stichter en heer van Harelbeke, 792-817.* — B. LV (1954), 242-244.
- 153 J. Demey, *Hoe oud is de stad Ieper.* — WV. III (1954).
- 154 Br. Firmin, *De wederopbouw van halle en belfort te Ieper.* — WV. III (1954), 134-135.
- 155 F. Vromman, *Monumenten en gevels van Ieper.* — WV. III (1954), 136-138.
- 156 A. Deschrevel, *Ieper, zoals het eenmaal was.* — WV. III (1954), 139-141.
De predikstoel van S. Maartenskathedraal; binnenzicht van S. Maartens door Jan Thomas (1645).
- 157 J. Geldhof, *Bij het honderdjarig bestaan van St-Hiloniuskerk Izegem.* Izegem, z. j. (1955). In -8°, 156 blz. ill.
Met een paragraaf over de Maria-verering te Izegem van de hand van E. H. P. Declercq.
- 158 J. Geldhof, *De Izegemse lijnwaadhandel.* — B. LV (1954), 177-187.
- 159 D. Verstraete, *Wessegem.* — Appeltjes V (1953), 67-83.
Leengoed te Knesselare.
- 160 *Kortrijk werkt! Een gids op alle gebied.* De Levende Steden nr 2. Gent, Speculum Patriae, z. j. (1954).
Inhoud: A. Delvoye, *Over Kortrijks verleden*; R. R. Grote mannen van Kortrijk en omgeving; J. Soete, *Stadsbibliotheek en — archief te Kortrijk*; P. Vandecan, *Het Koninklijk Atheneum te Kortrijk*; A. Gijssels, *Vrij Onderwijs voor jongens*; X., *Middelbaar Beroepsonderwijs voor meisjes*; J. Soete, *Kortrijk aan de kentering der tijden*; J. Impe, *Onze Kortrijkse Folklore.*

- 161 Ch. van Renynghe de Voxvrie, *Aspects de Courtrai*. Kortrijk, 1955. In -8°, 26 blz. + ill.
Een wandeltocht door Kortrijk, met een korte nota over de familie Ghellinck, naar aanleiding van de restauratie van het Ghellinck huis.
- 162 J. Demeyere, *De stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad Kortrijk onder burgemeester Reynaert (+1915), tussen 1884 en 1914*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen Belgie. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. IV, p. 389-399.
- 163 J. S., *Lo*. — TCB. LXI (1955), 163.
- 164 K. Loppens, *Geschiedenis van Nieuwpoort*. Koksijde, 1953, 99 p.
Zie boekbespreking *Hand. Em. XCI* (1954), 83-84.
- 165 F. C., *Nieuwpoort*. — TCB LXI (1955), 147-148.
- 166 F. Vromman, *Het rijk gebeeldhouwd kerkmobilair te Poperinge*. — WV. III (1954), 142-146.
- 167 H. Blondeau, *Het Museum Meester Adriaen te Poperinge*. — WV. III (1954).
- 168 J. de Kuijper, *Het Fort Rammekens*. — Zeeuws Tijdschrift, V (1955), 48-57.
- 169 J. Verbeemen, *De Buitenpoortery van Roeselare*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen Belgie. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. III, p. 247-254.
- 170 J. J. Pollet, *De Augustijnen te Roeselare, 1635-1805. Geschiedkundige schets*. — Augustiniana, V (1955), 163-191, 268-287.
Zeer goede en gedocumenteerde studie over het Roeselaarse Augustijnerklooster en -college, de voorloper van het Klein Seminarie.
Schr. behandelt achtereenvolgens de stichting en de verdere ontwikkeling van het klooster, zijn bevolking en zijn bezit, het college en het verdwijnen ervan in de Franse tijd, met de afschaffing van het klooster en de verkoop ervan.
Bijlage II geeft de inventaris van kerk en klooster, opgemaakt in 1796 door de diensten van de Franse domeinen. J. D. S.
- 171 J. Louart, *L'hôpital Notre-Dame de Seclin*. — RN. XXXVI (1954), 37-49 ill.
- 172 J. De Smet, *Stuivekenskerke*. — B. LVI (1955), 3-12, ill.
- 173 S. Inghelram, *Het Tielse College gedurende de oorlogsjaren 1914-1918*. — t' Halletorentje, Orgaan van de Oudeleerlingenbond v. h. Sint-Jozefscollege, I (1954) en II (1955).

- 174 P. Bieswal, *Pierre-Philippe Becqué, receveur général du chapitre de St-Omer dans la châtellenie de Furnes*. — SAM. Bull. XVIII, fasc. 333, p. 50-61.
Belangrijk voor de studie van het domein van het kapittel te Alveringem, Lampernisse, St.-Rijkiers, Pollinkhove, Oostkerke, Oudekapel, Pervijse, Adinkerke, Zoutenaai, enz. P. P. Becqué wordt in 1774 en 1788 vermeld.
- 175 D. Dalle, *De volkstellingen te Veurne en in de Veurne-Ambacht op het einde van de zeventiende eeuw*. — KCG. Hand. CXX (1955), 1-34.
- 176 D. Dalle, *De grote markt van Veurne, beeld van de voorspoed van het platteland ten tijde van Albrecht en Isabella*. — WV. II (1953), 210-211, ill.
- 177 J. de Vincennes, *Furnes, 7-8 avril 1955*. — La Revue Nouvelle, XXI (1955), 482-486.
Beschrijving van de nachtelijke kruiswegprocessie tijdens de goede Week te Veurne.
- 178 P. Tamborijn, *Veurne*. — TCB. LX (1954), 231-232.
- 179 J. Ameryckx, *Zandvoorde-bij-Oostende*. — B. LVI (1955), 161-167, ill.
- 180 K. S., *Uit een oud rekenboek (Zwevezele 1760)*. — B. LVI (1955), 24-26.

III. BIJZONDERE GESCHIEDENIS

1. RECHT EN INSTELLINGEN

- 181 A. Koch, *De justitiarii in Veurne-Ambacht, inzonderheid te Nieuwpoort. De modernisering van het Vlaamse ambtenarencorps in de 12e eeuw*. — Hand. Em. XCI (1954), 137-148.
- 182 G. Van Dievoet, *Een reglement tot hervorming van het burgerlijk procesrecht te Veurne (1785-1788)*. — KCUOW Hand. XVIII (1954), 291-308.

2. ECONOMISCHE EN SOCIALE GESCHIEDENIS

- 183 H. Amman, *Deutschland und die Tuchindustrie Nordwest-Europas im Mittelalter*. — Hansische Geschichtsblätter, LXXII (1954), 1-63.
Vlaanderen, Brugge, Ieper.

- 184 O. Mus, *Het aandeel van de Ieperlingen in de wolvuitvoers langs de haven van Boston tussen 1287 en 1327*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen België. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. III, p. 163-175.
- 185 A. Schouteet, *Un emprunt de Louis de Male aux Lombards en 1368*. — Hand. Em. XCI (1954), 160-162.
- 186 F. Edler - de Roover, *Le voyage de Girolamo Strozzi de Pise à Bruges et retour à bord de la galère bourguignonne „San Giorgio”*. — Hand. Em. XCI (1954), 117-136.
- 187 L. Liagre, *Le commerce de l'alun en Flandre au moyen-âge*. — Le Moyen Age, LXI (1955), 177-206.
L'alun est un « mordant » nécessaire à la teinture des draps. Il apparaît en Flandre dès 1163. Bruges devint, dans la suite, le centre commercial le plus actif de ce produit au nord des Alpes.
- 188 L. Tytens, *Early insurance, in Flanders mainly*. — The Review, dl. LXXXVI (1955), nr 3925 (12 augustus), p. 777-779.
- 189 M. Mollat, *Bruges ou Anvers? La notion de liberté commerciale au début du XVIe siècle*. — RN. XXXVI (1954), 165-170.
- 190 W. L. Winter, *Hanseatic economy and the twentieth century*. — Les cahiers de Bruges, IV (1954), 304-310.

3. GESCHIEDENIS DER WETENSCHAPPEN, LETTEREN EN VLAAMSE BEWEGING

- 191 K. Goebels, *Les étudiants à l'Université de Cologne, originaires de la Morinie*. — SAM. Bull. XVIII, fasc. 336, 155-159.
Van 1392 tot 1526; volgens H. Keussen, Die Matrikel der Universität Köln.
- 192 L. Delfos, *Maerlant's „scone die mi peisen doet”*. — WT. XV (1955), 201-210.
Poging tot identificatie van de onbekende edelvrouw die omstreeks 1255 aan Jacob van Maerlant de opdracht gaf in Dietse rijmen „Alexanders Geesten” te bewerken.
- 193 A. M. Schmidt, *Loys du Gardin. Médecin, humaniste et poète douaisien (1572-1633)*. — RN. XXXVI (1954), 201-208.
- 194 A. Viaene, *Het volksboek „Floris ende Blancefloer” in een Antwerpse druk van 1576*. — Vk. LV (1954), 171-176, ill.
Een unicum uit een Brugse verzameling.

- 195 J. Delbaere, *De Vereenigde Vrienden. Letter- en Toneelgilde Rumbekke 1853-1953*. Rumbekke, 1953. 433 blz., ill. Zie : Boekbespreking *Hand. Em. XCI* (1954), 167-168.
- 196 L. Danhieux, *De statuten van de Rederijkersgilde te Reninge in 1700*. — B. LV (1954), 215-218.
- 197 D. Dalle, *Een statistiek van het analphabetisme in Veurne-Ambacht in 1709*. — B. LVI (1955), 47-51.
- 198 D. Dalle, *Het proces van de Veurnse „Schoolvrouw” Joanne Bataille, 25 April 1761*. — B. LV (1954), 252-254.
- 199 H. Bruning, *Guido Gezelle de andere*. Antwerpen, De Sikkel, 1954, 374 p.
- 200 A. Viaene, *De doopnaam van Guido Gezelle*. — B. LVI (1955), 13-19.
- 201 A. de Schietere de Lophem, *De doopnaam van Guido Gezelle*. — B. LVI (1955), 85-88.
- 202 J. Pollet, *Gezelle te Roeselare. Brief van Gezelle aan Mgr. Malou, 1857*. — B. LV (1954), 188-191.
- 203 M. J. Vanderlinden, *Quelques réminiscences de Rodenbach et de Maeterlinck dans la littérature italienne contemporaine*. — Bull. du Cercle Pédagogique (de Louvain), 1953-1955, p. 18-30.
Influence de G. Rodenbach sur la poésie „crépusculaire” italienne, en particulier sur F. M. Martini, traducteur de *Bruges la Morte*, et sur Marino Moretti, l’auteur de *la Casa del Santo Sangue*.
- 204 L. Van Acker, *De familie Verschaeve te Ardooië*. — B. LV (1954) 231-239.

4. KUNSTGESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE

- 205 M. Davies, *The National Gallery London*. Antwerpen, 1953-1954, 2 dln. In -4°, 219 blz., 462 afb., 8 kleurpl. (Les Primitifs flamands. Corpus de la peinture des anciens Pays-Bas méridionaux au XVe siècle, III).
- 206 E. Panofsky, *Early Netherlandish Painting*. Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts), 1953. 2 dln., XXIV-573 p., 562 afb.
- 207 D. Sutton, *Flemish painting at the Royal Academy*. — Les arts plastiques, 6e s., nr 6 (1954).
- 208 J. Duverger, *De navorsing betreffende de Van Eyck's*. — Het Oude Land van Loon IX (1954), 192-210.

- 209 J. Duverger, *Brugse schilders ten tijde van Jan van Eyck*. — KMSchK. Bull., p. 83-120.
- 210 A. Remans, *Limburg en Van Eyck*. — *Het probleem Van Eyck*. Maaseik, 1954, p. 5-8.
- 211 J. Gessler, *Van Eyck en de Aanbidding van het Lam Gods*. — *Het probleem Van Eyck* Maaseik, 1954, p. 9-39.
- 212 J. Coenen, *De gebroeders Jan en Lambrecht van Eyck*. — *Het probleem Van Eyck*. Maaseik, 1954, p. 41-72.
- 213 F. Lyna, *Les Van Eyck et les „Heures de Turin et de Milan”* — KMSchK. Bull., IV (1955), 7-20.
- 214 O. Kerber, *Jan van Eycks „Madonna am Brunnen”*. — *Das Münster*, VI (1953), 137-145.
Door de gebruikte motieven en de werkwijze is het een vroeg werk van de schilder; het jaartal 1439 is veranderd geworden.
- 215 J. Desneux, *Jean van Eyck et le portrait de ses amis Arnolfini*. — KMSchK. Bull. IV (1955), 129-144.
Het opschrift beduidt „Jan van Eyck was hier”. Het tafereel stelt Giovanni Arnolfini en zijn vrouw voor, op de dag van hun huwelijk.
- 216 P. Swillens, *In de spiegel van Jan van Eyck. Een studie over het bruidspaar Giovanni Arnolfini en Jeanne de Cenami*. — *Nederlandsch Kunsthistorisch Jaarboek*, IV (1952-1953), 70-103.
- 217 R. Weiss, *Jan van Eyck's „Alberzati” Portrait*. — *The Burlington Magazine*, XCVII (1955), 145-147.
- 218 S. Leurs, *Het koor van de Sint-Donaaskerk te Brugge geschilderd door Jan van Eyck en Albert van Ouwater*. — *Gentse Bijdragen*, XV (1954), 211-220.
S. neemt aan dat beide schilders zich inspireerden op het romaanse koor van S. Donaas. Er is echter niet alleen een duidelijk verschil tussen de beide schilderijen wat de plattegrond van het afgebeelde koor betreft, maar in beide ontbreken de romaanse koorkapellen van de Brugse kerk. Volgens de bekende theorieën neemt Leurs ook aan dat het romaanse koor sloot op de vormen van de Karolingische centraalbouw; de jongste opgravingen van 1955 hebben echter bewezen dat deze voorromaanse kerk niet gebruikt werd in het grondplan van de koorsluiting.
L. D.
- 219 L. Van Puyvelde, *De taal van Jan van Eyck*. — *KVAVM*. 1955, 213-223.
Onderzoekt de taal van de opschriften van J. v. E.
- 220 J. Desneux, *Nicolas Robin, authentique donateur de la Vierge d'Autun*. — *La Revue des Arts*, IV (1954), 195-200

- 221 J. Lejeune, *Le premier des Petrus Christus et « La Vierge au Chartreux »*. — KMSchK. Bull. IV (1955), 151-170.
 Het schilderij „De Madonna en de Kartuizer” werd door van Eyck gemaakt voor een kapel in het Kartuizersklooster te Luik, die op 25 maart 1417 werd toegewijd aan O. L. V. en de H. Elisabeth. P. Christus inspireerde zich gedeeltelijk op dit schilderij.
- 222 W. Schöne, *Die drei Marien am Grabe Christi. Ein neugezommenes Bild des Petrus Christus*. — Zeitschrift für Kunstwissenschaft, VIII (1954), 135-152.
- 223 E. Haverkamp Begemann, *De Meester van de Godelievelgende, een Brugs schilder uit het einde van de XVe eeuw*. — KMSchK. Bull. IV (1955), 185-198.
 Schrijft vier werken toe: Passiedrieluik (Kartuizersklooster Miraflores te Burgos), Passiedrieluik (Museum te Vitoria), Pieta (drieluik in de O. L. V. kerk te Brugge), Leven van de H. Godelieve (Metropolitan Museum te New-York).
- 224 A. de Schietere de Lophem, *Iconographie brugeoise. I. Hôpital St-Jean* (fin). — TF. VI (1955), 334-350.
- 225 J. Vanuxem, *La sculpture du XIIe siècle à Cambrai et à Arras*. — Bulletin monumental, CXIII (1955), 7-35.
- 226 D. Roggen, *A. Beauneveu en het Katharinabeeld van Kortrijk*. — Gentse Bijdragen, XV (1954), 223-230.
 Uit twee dokumenten blijkt dat Lodewijk van Male het beeld bestelde voor zijn kapel in de O. L. V. kerk te Kortrijk.
- 227 L. Devliegheer, *De beeldhouwer Pepers in geschil met het ambacht der metselaars, Brugge 1779-81*. — B. LVI (1955), 101-105.
- 228 L. Devliegheer, *De opkomst van de kerkelijke gotische bouwkunst in West-Vlaanderen gedurende de XIIIe eeuw* — Bulletin van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, V (1954), 177-345.
 Onder dezelfde titel ook afzonderlijk uitgegeven door het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge. In dit eerste deel worden volgende XIIIe eeuwse kerken of kerkgedeelten bestudeerd: Aarsele, Brugge (Begijnhofkerk, O. L. V., S. Gillis, S. Jacobs, S. Salvators, vroegere S. Walburga), Damme, Dotenij, Gijverinkhove, Heist, Hoeke, Ieper (S. Maartens), Koksijde (Ter Duinen), Kortrijk (O. L. V.) Lampernisse, Lissewege, Lo, Mesen, Moere, Nieuwmunster, Ooigem, Oostkerke, Rollegem, S. Denijs, Stalhille, Tiegem, Varsenare, Veurne (St-Niklaas, S. Walburga) Wenduine, Westkapelle, Woumen, Wulpen, Zande, Zandvoorde (bij Oostende).
- 229 A. Dimier, *L'église de l'abbaye des Dunes*. — Bulletin Monumental, CXII (1954), 243-251.
- 230 F. V(romman), *Inventaris van de kunstwerken der dekenij te Ieper, afkomstig uit de Sint Maartenskerk*. — WV. III (1954).

- 231 J. Versyp, *Westvlaamse tapijten in het buitenland*. — WV. IV (1955), 55-58.
Brugse Tapijten in het Louvre (Parijs), Museum für Kunst und Industrie (Wenen), Coimbra, St-Omaars, Châteaudun, Saint-Lô, Staatsmusea (Wenen), Castello Sforzesco (Milaan).
- 232 L. Devliegher, *Enkele Brugse glasramen uit het einde der XVe eeuw*. BTOK. XXIII (1954).
- 233 *Tentoonstelling Oude Mechelse Kunstnijverheden*. Catalogus Brussel, 1954, in 8°, 84 blz., 27 afb.
Inleiding van J. Squilbeck tot de afdeling „Mechelse kopergieterij”; bespreekt het Brugs bedrijf van het graveren van graf- en gedenkplaten.
- 234 K. De Schrijver, *Levende componisten uit Vlaanderen 1865-1900*. — Leuven, De Vlaamse Drukkerij, 1954, 163 p.
- 235 P. Douliez, *Peter Benoit*. (Componisten-serie 29). Haarlem-Antwerpen, 1954, 181 p.
- 236 J. Platteau, *Het fronttoneel*. — WV. IV (1955), 7-8.
- 237 A. De Maeyer, *Het Vlaamse volkstoneel*. — WV. IV (1955), 9-13.
- 238 G. Coolen, *Trouvailles gallo-romaines et médiévales*. — SAM. Bull. XVIII, fasc. 340, p. 257-258.
A Westove et à Saint-Momelin : des vases gallo-romains, une épée du XVe s.
- 239 J. Viérin, *Trouvailles gallo-romaines à Courtrai „Cortoriacum”*. — Verbond Gesch. Oudh. Kringen België. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. III, p. 81-104.
Trouvailles archéologiques faites à Courtrai, particulièrement depuis 1940. Voir en particulier la description de deux puits à eau, découverts à proximité de la chaussée Courtrai -Audenarde.
- 240 F. Vaes & J. Mertens, *La céramique gallo-romaine en terre sigillée d'Élewyt*. — Latomus XIII (1953).
- 241 M. Nagelmackers, *Le Bateau de Bruges*. — Acad. v. Marine v. Belgie. Med. VIII (1954), 193-204, ill.
Nieuwe reconstructie van de in 1899 opgegraven boot. Hij moet aangespoeld zijn tussen de IVe en VIIIe eeuw.
- 242 A. V(iaene), *De toren van de Brugse Sint-Donaaskerk gesloopt met hout en vuur, 1800*. — B. LV (1954), 254-256.
- 243 J. Mertens, *Opgravingen in de Sint-Donaaskerk te Brugge*. — WT. XV (1955), 246-248.
- 243bis J. Mertens, *De opgravingen in de Sint-Donaaskerk te Brugge*. — Streven, IX (1955), 57-60 + ill.

- 244 L. D(evliegher) & A. V(iaene), *Bij de opgravingen te Brugge. De „Domeinkerk” van de eerste Boudewijns.* — B. LVI (1955), 122-125.
- 245 G. T'Jonck & B. Slembrouck, *De opgravingen op de „Vrouwenhillewal” te Werken.* — B. LVI (1955), 55-57.
- 246 L. Devliegher, *Tentoonstelling van aardewerk te Torhout.* — B. LV (1954), 222-223.
- 247 A. V(iaene), *De faïence fabriek van Pulinx te Brugge, 1764.* — B. LV (1954), 247-248.
- 248 A. V(iaene), *Brugs gleierwerk van Pulinx en compagnie in de veiling van 25 October 1764.* — B. LVI (1955), 57-60.
- 249 A. Viaene, *Tekenwerk van Hendrik Pulinx 1725-1741.* — B. LVI (1955), 106-110, ill.
- 250 A. V(iaene), *De faïencefabriek van Pulinx bij het Minnewater te Brugge.* — B. LVI (1955), 148-152.
- 251 G. Michiels, *Marmmerwerk uit Henegouwen te Brugge in de 18e eeuw.* — B. LVI (1955), 173-178.
- 252 A. Janssens de Bisthoven, *Achttiend' eeuwse salonkunst te Brugge.* — WV. IV (1955), 71-73.
Interieurs van J. Garemijn en P. De Cock.
- 253 A. Deschrevel, *De Kortrijkse orgelbouwers De Ryckere.* — De Praestant, III (1954), 67-69.
- 254 J. De Smet, *Oude Vuurpotten.* — 't Beertje 1955, 42-49, ill.

5. KERKGESCHIEDENIS

- 255 A. Stracke, *Over het praefrankisch bisdom in Noord-West-Gallië te Bononia (Bonen).* — OGE. XXVIII (1954), 117-150.
Pleidooi voor het bestaan van het bisdom Bonen voor de komst der Franken.
- 256 A. Stracke, *Heeft S. Victrix in onze streken gekerstend?* — OGE. XXIX (1955), 204-221, 39-74.
Victrix zette wel de kerstening van zijn geboortestreek, Morinië voort maar bereikte waarschijnlijk de Nerviers niet.
- 257 J. van der Straeten, *Sainte Hunegonde d'Homblières. Son culte et sa vie rythmique.* — AB. LXXII (1954).
De verering van deze Frankische heilige verbreidde zich vanaf de XIde eeuw in de Noord-Franse kerken en abdijen.

- 258 A. Stracke, *Lisiardus versus Hariulfus. In zake de Vita van St. Arnulf van Tiegem.* — Hand. Gesch. Oudh. Kring v. Oudenaarde, XI (1954), 7-79.
De *Vita brevis*, de eerste van beide vitae, werd tussen 1100 en 1105, door Lisiardus, bisschop van Soissons, geschreven; de *Vita longior* is het werk van Hariulfus en van Lisiardus (I. III, c. 15 is van de hand van deze laatste).
- 259 J. Noterdaeme, *Studiën over de vroegste Kerkgeschiedenis van Brugge. I Sysele en het Sint-Maertenskapittel te Utrecht.* — Sacris Erudiri, VI (1954), 180-188.
De kerk van Sysele zou omstreeks 862 aan Utrecht geschonken zijn door de graaf van Vlaanderen. Deze had in die stad bescherming gevonden in zijn strijd met Hincmar, van Reims.
- 260 M. Coens, *Le culte de Saint Boniface et de ses compagnons en l'église Notre-Dame à Bruges.* — St. Bonifatius. Gedenkgabe zum zwölfhundertjährigen Todestag, Fulda, 1954, p. 514-532.
- 261 F. Vercauteren, *Note sur les rapports de Marino Sanudo avec le Hainaut, le Brabant et la Flandre.* — IHBR. Bull. XXVIII. (1953), 5-20.
Sanudo, een Venetiaan (c. 1270-1343), ijverde voor de kruistochten en kwam hierdoor in betrekking met onze landen.
- 262 L. Ceyskens, *H. G. de Precipiano vóór zijn episcopaat.* — Jansenistica II (Mechelen 1953), 7-124.
Geeft een omstandig overzicht over de vroegste carrière van de latere Brugse bisschop, waaruit ten overvloede blijkt dat hij niet als voorbeeld van kerkelijke tucht kan worden genomen en dat zijn animositeit tegen de jansenistische drijfverijen niet wordt verklaard door zijn geloofsijver, maar eenvoudig door een politiek „van de natte vinger”.
- 263 L. Mahieu, *La promulgation de la bulle „Unigenitus” à Ypres, pendant la vacance du siège (mars 1714)* — SEPC. Bull. 1954, 11-18.
- 264 J. Van Eeghem, *Bisschoppelijke en decanale Kerkvisitaties in de XVIIIde eeuw.* — Collationes Gandavenses, 2e reeks, IV (1954), 21-36, 123-136.
Vgl. *Boekenschouw*, 1954, n° 310.
- 265 J. De Smet, *Het bisdom Gent onder Napoleon I.* — CBG. I (1955), 87-94; 240-248.
- 266 *Missiealbum tot vroom aandenken aan de overleden priesters-missionarissen, missiebroeders en missiezusters, tot roemrijke hulde aan de nog levende geloofsgezanten in alle werelddelen, uit de drie en twintig parochies der Dekenij Roeselare.* Roeselare, St-Amandusmissiebond, 1950. 104 blz.

- 267 A. Verhulst, *Kritisch onderzoek over enkele aantekeningen uit het Liber Traditionum der Sint-Pietersabdij te Gent, in verband met het oudste grondbezit der Sint-Baafsabdij te Gent.* — KCG. Hand. CXIX (1954), 143-181.
- 268 G. Coolen, *Insula Sithiu.* — SAM. Bull. XVIII, fasc. 334, p. 76-77.
Uitgave van een oorkonde van bisschop Jan van Wasten voor St-Bertijn (1112).
- 269 G. Coolen, *Les vignobles de Sithiu en Rhénanie.* — SAM. Bull. XVIII, fasc. 334, p. 65-75.
- 270 G. Coolen, *Sithiu et les origines de la dévotion mariale dans la Gaule septentrionale.* — SAM. Bull. XVIII, fasc. 333, p. 46-49.
- 271 C. H. Talbot, *Associations of Clairvoux, Clairmarais and Ter Doest.* — Cîteaux Ned. V (1954), 233-243.
- 272 A. Dimier, *Cîteaux et les emplacements malsains.* — Cîteaux Ned. V (1955), 89-97.
In bijlage, oorkonde van 1321 ten voordeel van de monialen van Spermalie bij Brugge.
- 273 N. Huyghebaert, *L'abbesse Frisilde et les débuts de l'abbaye de Messines.* — RHE. L (1955), 141-157.
Frisildis, of Fredessendis, abdis van Mesen (+ 1075), wordt vermeld in een gelijktijdige bron, de *Miracula Sanctae Ragenfredis* van Denain.
- 274 N. Huyghebaert, *Mislukte pogingen tot Hervorming in de abdij van Mesen (1570-1680).* — Verbond Gesch. Oudh. Kringen België. Hand. 35e Congres (Kortrijk 1953), Afl. IV, p. 401-409.
Een eeuw strijd om de clausuur tussen de bisschoppen van Ieper en de edele dames van Mesen.
- 275 A. Derville, *A propos des recluses de Saint-Omer au XVe et au XVIe siècles.* — SAM. Bull. XVIII, fasc. 341, p. 313-320.
- 276 B. Janssens de Bisthoven, *Vijf jonge Bruggelingen in 1813 naar Frankrijk verbannen.* — CBG. I (1955), 249-259.
- 277 A. Hodüm, *Oorsprong van de broederschap van O. L. Vrouw Presentatie in de Sint-Jacobskerk te Brugge* — Hand. Em. XCI (1954), 97-116.
- 278 P. Archangelus van de Carmel-Koningin, O. C. D. *Drie eeuwen Mariaal Leven in de Carmel te Brugge.* — Karmel-leven, 1954, 30 blz.
Franse tekst in *Messenger de Ste Thérèse.*

- 279 T. van Biervliet. *Maria-verering te Gits*, 1954, 60 blz.
Bevat ook een biografie van pater Albertus De Lye, S. J. (Gits 1689 — Wijtgaard 1754), missionaris in Friesland.
- 280 L. Vanheule, *Mariale Devotie in het verleden te Koekelare*. — *Ichtegem* (1954), 24 blz.
Over de drie O.-L.-Vrouwbroederschappen te Koekelare: de *Onzer Zoeter Vrouwen Gilde* die reeds in 1510 bestond, de Confrerie van O.-L.-Vrouw van de Rozenkrans, in 1661 opgericht, en de Confrerie van O.-L.-Vrouw van La Salette, in 1860 door pastoor I. Ampe gesticht. De geschiedenis van de verering tot O.-L.-Vrouw van La Salette in Westvlaanderen is nog te schrijven. De twee voornaamste centruns van deze devotie waren Kortrijk en Ieper. Schrijver heeft het belang van het geval van pastoor Ampe misschien niet volledig beseft. De drie laatste blz. geven de beknopte beschrijving van enkele kerkschatten die getuigen van de mariale devotie te Koekelare. Schrijver heeft zowel het parochiaal archief van Koekelare als de Kerkelijk Fonds, het Rijksarchief te Brugge vlijtig nagezien; de gewoonte archiefteksten in het verhaal op te nemen is zeker af te keuren.
D. N. H.
- 281 E. N., *Vrijdagse devotie in de St. Baseliskerk te Brugge*. — B. LVI (1955), 190-191.
Ons Heer-op-zijn-blokske in de zogenaamde crypte van het H. Bloed.
- 282 W. Giraldo, *Het ontstaan van twee Sint-Rita-devoties in West-Vlaanderen*. — B. LVI (1955), 97-100.
Heist-aan-zee, Reningelst.

INDEX OP DE VERKORTINGEN

- AB. = *Analecta Bollandiana*. Brussel.
- ABMB. = *Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique*. Brussel.
- ALMA. = *Archivum latinitatis mediæ ævi. Bulletin Du Cange*. Parijs en Brussel.
- Appeltjes = *Appeltjes van het Meetjesland. Jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland*. Eeklo.
- AZGW. = *Archief. Vroegere en latere mededelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland. Uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*. Middelburg.
- B. = *Biekerf*. Brugge.
- BTFG. = *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*. Brussel.
- BTOK. = *Belgisch Tijdschrift voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde*. Antwerpen.
- CBG. = *Collationes Brugenses et Gandavenses*.
- Cîteaux Ned. = *Cîteaux in de Nederlanden*. Westmalle (abdij).
- GOG Hand. of Verhand. = *Handelingen (of Verhandelingen) der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*.

- Hand. Em. = *Handelingen van de Société d'Émulation te Brugge.*
- IHBR. Bull. = *Bulletin de l'Institut historique belge de Rome.* Brussel-Rome.
- KCG. Hand. = *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis.* Brussel.
- KTUOW. Hand. = *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België.* Brussel.
- KMSchK. Bull. = *Bulletin der Koninklijke Musea voor Schone Kunsten.* Brussel.
- KVA. Jaarboek = *Jaarboek van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde.* Gent.
- KVAVM. = *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde.* Gent.
- OGE. = *Ons geestelijk Erf.* Tielt.
- OZ. = *Oostvlaamse Zanten.* Gent.
- RBN. = *Revue belge de Numismatique et de Sigillographie.* Brussel.
- RHE. = *Revue d'Histoire ecclésiastique.* Leuven.
- RN. = *Revue du Nord.* Rijsel.
- SAM. Bull. = *Bulletin trimestriel de la Société Académique des Antiquaires de la Morinie. Saint-Omer.*
- SEPC Bull. = *Bulletin de la Société d'Études pour la Province de Cambrai.* Rijsel.
- TCB. = *Bulletin du Touring Club de Belgique.* Brussel.
- TF. = *Tablettes généalogiques, historiques, héraldiques des Flandres.* Brugge.
- TG. = *Tijdschrift voor Geschiedenis.* Groningen.
- VG. = *De Vlaamse Gids.* Brussel.
- Vk. = *Volkskunde.* Antwerpen.
- WT. = *Wetenschappelijke Tijdingen.* Gent.
- WV. = *West-Vlaanderen. Uitgave van het Christelijk Vlaams Kunstenaarsverbond.* Tielt.

ALFABETISCHE INDEX OP DE SCHRIJVERSNUMEN ¹

<p>Aloïs, Broeder, 69.
 Armand M., 22, 120, 123.
 Ameryckx J., 27, 179.
 Amman H., 183.
 Archangelus, Pater, O. C. D.,
 278.
 Arickx V., 150.
 Baert G. P., 66.
 Baudet H., 3.
 Bertele J. M., 135.
 Bieswal P., 174.
 Blondeau R., 167.
 Bonaert A., 83.
 Bonnez A., 45, 59.
 Boumans R., 7.
 Bovesse J., 1.
 Braat W. C., 26.
 Brouette E., 5.
 Bruning H., 199.
 Bruwier M., 1.
 Cafmeyer M., 50, 56, 57.
 Carpentier J., 122.
 Celen V., 116.
 Ceyskens L., 262.
 Coenen J., 212.
 Coens M., 260.
 Coolen G., 238, 268, 269, 270.
 Cracco D., 53, 58.
 Dalle D., 175, 176, 197, 198.
 Danhieux L., 196.
 Davies M., 205.
 de Béthune E., 97.</p> | <p>Declercq P., 139.
 Degryse R., 98.
 de Kuijper J., 168.
 De Laet S. J., 38.
 De Langhe J., 37.
 Delbaere J., 195.
 Delfos L., 192.
 Delvoye A., 160.
 De Maeyer A., 237.
 De Meester A., 101.
 Demey J., 153.
 Demeyere J., 162.
 Dendooven L., 125.
 Denijs D., 39.
 de Riddere E., 78.
 de Roo R., 1.
 Derville A., 275.
 de Schietere de Lophem A., 201,
 224.
 Deschrevel A., 156, 253.
 De Schrijver K., 234.
 De Smet J., 35, 143, 146, 172,
 254.
 De Smet J. M., 67, 129, 131, 265.
 Desneux J., 215, 220.
 de Vincennes J., 177.
 Devliegheer L., 21, 227, 228, 232,
 244, 246.
 De Vocht J., 104.
 De Waele F. J., 99, 99bis.
 Dhanens E., 21.
 Dhondt J., 1, 2.</p> |
|--|--|

(¹) De cijfers verwijzen naar de volgnummers. De voorzetsels de, du, des, van, von, enz., worden bij de rangschikking in acht genomen.

- Dimier A., 229, 272.
 Douliez P., 235.
 Dumont M. E., 1.
 Duverger J., 208, 209.
 d'Ydewalle Ch., 36.
 Edebau F., 115.
 Edler-de Roover F., 186.
 English M., 151.
 Enno van Gelder H., 17.
 Faider-Feytmans G., 73, 119.
 Feuchère P., 33, 90.
 Firmin, Broeder, 154.
 Foncke R., 25.
 Geldhof J., 157, 158.
 Gessler J., 211.
 Gijsel A., 160.
 Giraldo W., 42, 64, 105, 109, 282.
 Goebels K., 191.
 Gottschalk E., 30.
 Gricourt J., 72.
 Gyselen G., 110.
 Haeserijn R., 68.
 Hans, Baron, 81.
 Haverkamp Begemann E., 223.
 Hekker R. C., 31.
 Héliot P., 124.
 Hodüm A., 277.
 Hoste H., 148.
 Huyghebaert N., 273, 274.
 Impe J., 160.
 Ingelram S., 173.
 Janssens de Bisthoven A., 21, 252
 Janssens de Bisthoven B., 276.
 Joosen H., 1.
 Joset C., 1.
 Kerber O., 214.
 Kerckhaert N., 137.
 Kirby J.-L., 133.
 Koch A., 181.
 Koch-De Meyer G., 127.
 Kruihof J., 1.
 Lambrechts P., 117.
 Leclercq J., 128.
 Lejeune J., 221.
 Lejour E., 8, 88.
 Lestocquoy J., 134.
 Leurs S., 218.
 Liagre L., 187.
 Lindemans J., 70.
 Loppens K., 95, 164.
 Louart J., 171.
 Lowyck A., 34, 138.
 Lyna F., 213.
 Mahieu A., 52, 149.
 Mahieu L., 263.
 Mangano-Leroy P., 6.
 Marden L., 145.
 Maréchal R., 28.
 Mertens J., 121, 240, 243, 243bis.
 Michiels G., 251.
 Mollat M., 189.
 Moormann F., 27, 29.
 Mus O., 184.
 Nagelmackers M., 241.
 Naster P., 76.
 Noterdaeme J., 126, 259.
 Panofsky E., 206.
 Pasture A., 4.
 Pauwels J. L., 114.
 Pentel A., 23.
 Peperstraete J., 71.
 Perroy E., 132.
 Petit R., 7.
 Platiau J., 91.
 Platteau J., 236.
 Pollet J. J., 170, 202.
 Remans A., 210.
 Richebé C., 75.
 Roggen D., 226.
 Roussel H., 136.
 Ryserhove A., 85.
 Schmidt A.-M., 193.
 Schöne W., 222.
 Schouteet A., 185.
 Scufflaire A., 1.
 Slembrouck B., 245.
 Sluys A. M., 147.
 Soete J., 24, 100, 160.
 Stalpaert H., 18, 44, 46, 48.
 Stracke A., 255, 256, 258.
 Strubbe E. J., 21.
 Sutton D., 207.
 Swillens P., 216.
 Talbot C. H., 271.

- Tamboryn P., 178.
 Thielemans M.-R., 7.
 T'Jonck G., 245.
 Tytens L., 188.
 Unger W. S., 32.
 Vaes F., 240.
 Van Acker G., 1.
 Van Acker L., 102, 142, 204.
 Van Beselaere W., 106.
 van Biervliet T., 279.
 Van Coppenolle M., 49, 51, 107,
 113.
 Van Damme D., 92.
 Vandecan P., 160.
 Van der Heyde R., 60.
 Vanderheyden J. F., 112.
 Vanderlinden M.-J., 203.
 van der Straeten J., 257.
 van de Wijer H. J., 103.
 Van Dievoet G., 182.
 Van Eeghem J., 264.
 Van Hageland A., 43.
 Vanheule L., 280.
 Van Hille W., 84.
 van Iterson A., 93.
 Van Merris Ch., 87.
 van Puyvelde L., 219.
 van Renynghe de Voxvrie Ch.,
 10, 77, 80, 82, 89, 161.
 van Staten J., 94.
 Vanuxem J., 225.
 Vasselle F., 74.
 Verbeemen J., 11, 167.
 Verbruggen J., 17.
 Vercauteren J., 261.
 Verboustraete A., 144.
 Verhulst A., 267.
 Verstraete D., 159.
 Versyp J., 231.
 Viaene A., 47, 54, 55, 63, 130,
 140, 141, 194, 200, 242, 244,
 247, 248, 249, 250.
 Viérin J., 239.
 Vromman F., 155, 166, 230.
 Weiss R., 217.
 Wessely O., 96.
 Westendorp Boerma J. J.
 Will E., 118.
 Winter W. L., 190.
 Yver J., 9.

NIEUWE LEDEN

(Aanvulling op deel XC, blz. 20)

- AXTERS J., raadsheer bij het Hof van Beroep te Gent,
Beenhouwerstraat 103, Brugge.
- BLATON J., Biskajersplaats 2, Brugge.
- Baron BONAERT A., Nerviërslaan 111, Brussel.
- BONNEZ A., Stavele.
- BERQUIN K. R., conservator van het Museum te Nieuwpoort.
- CALLIER A., Weststraat 102, Blankenberge.
- CAMERLYNCK J., bankdirecteur te Roeselare.
- CARPENTIER O., architect, Poperinge.
- CASTELEIN R., landmeter, Parkplaats 4, Brugge.
- COOLS G., Canada Square 2, Sint-Andries.
- DANHIEUX L., archivaris bij het Rijksarchief te Brugge.
- Graaf DE LIMBURG STIRUM Th., Huldenberg.
- DE MEY A., proost B.J.B., Harelbeke.
- DE SIMPEL P., ere-notaris, Waasten.
- DUSAUCHOIT R., Stationslaan 11, Sint-Andries.
- GELDHOF J., leraar aan het Sint-Lodewijkscollege te Brugge.
- LECLAIRE G., geneesheer te Leffinge.
- PAUWELS A. G., architect, Kortrijk.
- RAES A., advocaat, Ruddervoorde.
- RAES F., Joost de Damhouderstraat 8, Brugge.
- ROFFIAEN R., apotheker, Brugge.
- SEYS O., apotheker, Ieper.
- SLEMBROUCK B., ere-gemeentesecretaris, Werken.
De STADSBIBLIOTHEEK te Veurne.
- TRIPS E., atheneumleraar te Brugge.
- VAN BUGGENHOUT J., senator-burgemeester te Koksijde.
- VAN CAILLIE G., notaris, Brugge.
- VAN CANEGHEM D., geneesheer, Brugge.
- VAN DE WALLE DE GHELCKE Th., Sint-Pieters-Woluwe.
- VAN HEE P., hoogleraar aan het Groot Seminarie te Brugge.
- VAN RYCKEGHEM A., bestuurder, Tielt.
- VERMEERSCH M., architect, Brugge.
- VERVENNE J., pastoor te Veurne.
- VLIEGHE, apotheker, Torhout.
- VROMMAN F., drs. in de oudheidkunde en de kunstgeschiedenis, Sint-Andries.
- VUYLSTEKE M. J., Wauthier-Braine.
- WARLAND E., geneesheer, Sint-Andries.

Algemene Inhoud

I. BIJDRAGEN

J. DE SMET, Ephemeriden uit het Kabinet van de twee eerste Belgische Gouverneurs van West-Vlaanderen	117-139
L. A. DUCHEYNE, De toestand van het gemeentelijk onderwijs, inzonderheid in West-Vlaanderen, bij het begin van de XIXe eeuw	22-37
M. RISSELIN-STEENEBRUGEN, A propos des dentelles du Musée Gruuthuse	5-21
D. SLEMBROUCK & G. T'JONCK, De "Hoge Andjoen" te Werken	38-49
L. VAN ACKER, De oorsprong der Westvlaamse plattelandskapelanijen in de aangiften van 1787	97-100

II. OORKONDEN EN MEDEDELINGEN

D. DALLE, Pachten en bevolkingsgroepen te Veurne in 1701	140-149
J. DE CUYPER, De parochies waar het St. Pieterskapittel van Kassel het tiendrecht bezat	58-71
R. DE GRYSE, Willem Moreel in de Nieuwpoortse stadsrekening van 1502	74-79
N. HUYGHEBAERT, De bibliotheek van de oude St. Andriesabdij	150-160
G. I. LIEFTINCK, Westvlaamse familiewapens in een handschrift van de stadsbibliotheek te Brugge	50-58
H. A. PAUWELS, Steekproeven in de Romaanse kerk te Rekkem	79-83
A. SCHOUTEET, Over een schilderij van G. de Pélichy	83-85
E. I. STRUBBE, Een contract voor wijnuitvoer te Brugge in 1368	72-74

III. BOEKBESPREKINGEN

G. CLAEYS, De gemeente Oostkamp (H. Stalpaert)	87
D. DENYS, Het Roeselaars volksleven (J. De Smet)	165-166
P. DE SIMPEL, Histoire d'une châtelainie en Flandre: Les seigneurs et dames de Warneston (J. De Smet)	88-89
A. DESPRECHINS, Liévin Bauwens et sa famille (H. Coppelijans-Desmedt)	161-163
A. VERBOUWE, Iconografie van het arrondissement Ieper (D. Stalpaert)	86
M. VERHAEGHE, Uit het verleden van Kortemark (L. Vanheule)	89-90

IV. KRONIEK

EERVOLLE BENOEMING	167
GESCHIEDENIS VAN WEST-VLAANDEREN 91-93; 167-168	
OULDHEIDKUNDE EN KUNSTGESCHIEDENIS VAN WEST-VLAANDEREN	93-96; 169-170

V. BOEKENSCHOUW	171-198
---------------------------	---------

VI. NIEUWE LEDEN	199
----------------------------	-----

ENKELE UITGAVEN NOG IN VOORRAAD :

- Annales de la Soc. d'Émulation*, vanaf 1839 (ten grote dele uitgeput) per deel 125 fr.
- L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Essais d'archéologie brugeoise. II. Les ménestrels de Bruges*. Brugge, 1912, in 8°, 163 blz. 60 fr.
- L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Essais d'archéologie brugeoise. III. Mémoires de Bruges*. Brugge, 1913-1920, 2 dln. in 8°, 457 + 327 blz. 250 fr.
- ST. VAN OUTRYVE D'YDEWALLE, *Geschiedenis van het „Veld” of Zuid-Westelijk gedeelte van de gemeente Sint-Andries*. Brugge, 1921, in-8°, 233 blz. . . . 70 fr.
- L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne école Bogarde à Bruges*. Brugge, 1899, 3 dln. in 8°, 463 + 1290 blz. . . . 400 fr.
- H. DUSSART, S. J., *Fragments inédits de Rombout de Doppere. Chronique brugeoise de 1491 à 1498*. Brugge, 1892, in-4°, XIV + 137 blz. 60 fr.
- J. BETHUNE, *Mémoires des familles brugeoises*. Brugge, 1890, 2 dln. in-4°, XXXV + 512 blz. 400 fr.
- A. HEYSSE, O. F. M., *Tabulae capitulares almae provinciae Sancti Joseph in comitatu Flandriae Ordinis Fratrum Minorum Recollectorum (1629-1796)*. Brugge, 1910, in-4°, XXV + 169 blz. 100 fr.
- A. C. DE SCHREVEL, *Établissement et débuts des Carmes Déchaussés à Bruges*. Brugge, 1910, in-8°, 136 blz. . . . 40 fr.
- CH. PIOT, *Cartulaire de l'abbaye d'Eename*. Brugge, 1881, in-4°, 432 blz. 200 fr.
- A. SCHOUTEET en E. I. STRUBBE, *Honderd Jaar Geschiedschrijving in West-Vlaanderen (1839-1939). Analytische inhoud en registers van de Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis „Société d'Émulation” te Brugge*. Brugge, 1950, in-8°, 335 blz. 200 fr.

Te bestellen :

Secretariaat van het Genootschap voor Geschiedenis,

Komvest, 22, Brugge

Het Genootschap voor Geschiedenis „Société d'Émulation”, in 1839 gesticht, heeft tot doel de geschiedenis van het oude graafschap Vlaanderen en van de Provincie West-Vlaanderen te beoefenen en te bevorderen.

De „Handelingen” vormen ieder jaar een boekdeel van minstens 200 bladzijden, waarin bijdragen over historische onderwerpen van allerlei aard opgenomen worden.

Om lid van het Genootschap te worden, wende men zich tot het Bestuur (Adres : SECRETARIAAT VAN HET GENOOTSCHAP VOOR GESCHIEDENIS, KOMVEST 22, BRUGGE) met opgave van naam, beroep en adres. Het lidmaatschap verplicht tot betaling van de jaarlijkse contributie (150.— fr.) en geeft recht op de toezending van de „Handelingen” en van de afzonderlijke uitgaven. Bovendien wordt aan de leden een korting van 20 % verleend op de prijs van de „Handelingen” of de afzonderlijke uitgaven, die vóór hun toetreding tot het Genootschap zijn verschenen.